

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**1950 SONRASI ŞEHİR REHBERLERİNDE
İZMİR KENT İMGESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gizem ŞAHİN

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

HAZİRAN 2018

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**1950 SONRASI ŞEHİR REHBERLERİNDE
İZMİR KENT İMGESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Gizem ŞAHİN
(502151014)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Funda UZ

HAZİRAN 2018

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502151014 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Gizem ŞAHİN, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı "1950 SONRASI ŞEHİR REHBERLERİNDE İZMİR KENT İMGESİ" başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Doç. Dr. Funda UZ** .....
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. Hüseyin Kahvecioğlu** .....
İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Zuhul ULUSOY .....
Kadir Has Üniversitesi

Teslim Tarihi : 4 Mayıs 2018
Savunma Tarihi : 6 Haziran 2018

Aileme ve İzmir'e,

ÖNSÖZ

Lisans eğitimimin birinci yılından itibaren benim için rol modeli olmuş tez danışmanım Doç. Dr. Funda Uz'a çalışmama olan heyecanı, bana olan güveni ve desteği, engin bilgi birikimi ile özverili yol göstericiliğinden dolayı teşekkür ederim. Tüm hayatım boyunca aldığım kararların arkasında durarak istediklerimi gerçekleştirmeme izin veren, maddi manevi desteklerini esirgemeyen anne ve babam Aysel ve Hamit Şahin'e binlerce kez teşekkür ederim. Bu süreç boyunca destekleriyle yanımda olan canım ablam Özlem Aral'a, başta Elif Bike Ösün ve Melis Sıla Çetin olmak üzere tüm arkadaşlarıma da ayrıca teşekkür etmek isterim.

Mayıs 2018

Gizem Şahin
Mimar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
ÖZET.....	xvii
SUMMARY	xix
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Tezin Amacı	3
1.2 Tezin Kapsamı.....	4
1.3 Araştırma Yöntemi	5
2. TURİZM VE ŞEHİR REHBERLERİ.....	7
2.1 Kentsel Mekanı Dönüştüren Bir Etkinlik Olarak Turizm	7
2.2 Bir Temsil Aracı Olarak Şehir Rehberleri.....	13
3. İZMİR KENT TARİHİ	19
3.1 1950 Öncesi.....	19
3.2 1950 Sonrası	24
4. 1950 SONRASI ŞEHİR REHBERLERİNDE İZMİR.....	31
4.1 Tarihi Kent İzmir.....	31
4.1.1 Efes ve Bergama	33
4.1.2 Saat Kulesi	40
4.1.3 İzmir Panoraması	45
4.2 Fuarlar Kenti İzmir.....	55
4.2.1 Büyük Efes Oteli	61
4.2.2 Akdeniz Oyunları, Universiad ve EXPO Başvuruları	72
4.3 Bereketli Kent İzmir.....	73
4.4 Sayfiye Kenti İzmir	80
4.4.1 Kordonboyu	83
4.4.2 Sahil Beldeleri.....	87
4.5 Gavur İzmir	89
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	97
KAYNAKLAR	101
EKLER.....	105
ÖZGEÇMİŞ.....	125

KISALTMALAR

IEF	: İzmir Enternasyonel Fuarı
BEO	: Büyük Efes Oteli
IBB	: İzmir Büyükşehir Belediyesi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
DP	: Demokrat Parti

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : Leicester'dan Louhborough'a düzenlenen tren yolculuğu (Url-1).....	10
Şekil 2.2 : Cruise of the Indiaman 1957.	11
Şekil 2.3 : Türkiye'de turizm ile ilgili kurumların kuruluş tarihleri.....	11
Şekil 2.4 : 1905 tarihli Baedeker rehberi ve İzmir haritası.....	15
Şekil 2.5 : 1900'de yayımlanan ilk Guide Michelin'in kapağı.	16
Şekil 2.6 : Şehir rehberlerinin kısa tarihi.	17
Şekil 3.1 : 19. yüzyılda İzmir'de inşa edilmiş önemli yapılar.	19
Şekil 3.2 : 1702 tarihli gravür. "19. Yüzyılda İzmir" kitabından.	20
Şekil 3.3 : 1895 tarihli harita. Rauf Beyru tarafından renklendirilmiştir.....	20
Şekil 3.4 : 1925 Danger-Prost kent planı. APİKAM Arşivi.....	21
Şekil 3.5 : 1932 Pervititch haritası. APİKAM Arşivi.....	22
Şekil 3.6 : 1941 tarihli şehir rehberinde Kültürpark Haritası.	23
Şekil 3.7 : Le Corbusier'in önerdiği yeni konut bölgesi. APİKAM Arşivi.	24
Şekil 3.8 : 1900-50 yılları arasında İzmir'de önemli olaylar ve düzenlemeler.	24
Şekil 3.9 : 1967 tarihli rehberde 'Nato Merkezi' fotoğrafı.....	25
Şekil 3.10 : Birinci seçilen proje. APİKAM Arşivi.....	26
Şekil 3.11 : 1951 Vatan Gazetesi Eki 'Ege'de Turizmin İstikbali'.	28
Şekil 4.1 : 1976 rehberinde İzmir ve çevresinde tarihi yerler.....	32
Şekil 4.2 : 1951 Vatan gazetesi ekinde Bergama yazısı.	34
Şekil 4.3 : 1951 Vatan Gazetesi Eki'nde Efes'e ayrılan bölüm.	35
Şekil 4.4 : 1952 tarihli şehir rehberinde Agora, Bergama ve Efes.	35
Şekil 4.5 : 1956 rehberi kapağı ve Selçuk haritası.	36
Şekil 4.6 : 1967 tarihli şehir rehberinin kapağı.	37
Şekil 4.7 : 1987 şehir rehberinde Celsus Kütüphanesi ve Hadrian Tapınağı.	37
Şekil 4.8 : 2015 rehberinde Celsus Kütüphanesi.	38
Şekil 4.9 : 2016 tarihli şehir rehberinde Celcus Kütüphanesi	38
Şekil 4.10 : 2015 rehberinde Şirince'den fotoğraflar.	39
Şekil 4.11 : Saat Kulesi'nin eski fotoğrafları	40
Şekil 4.12 : 1934 şehir rehberi.	41
Şekil 4.13 : 1952 şehir rehberinde Bedri Kökten'e ait çizim.	42
Şekil 4.14 : 1957-63 rehberi.	43
Şekil 4.15 : 1958 Özyürek Yayınevi şehir rehberi.	44
Şekil 4.16 : 1967 şehir rehberi haritasında Konak Meydanı.	44
Şekil 4.17 : 1981, 1987, 1990, 2002, 2004 ve 2016 şehir rehberleri.	45
Şekil 4.18 : Kadifekale Kartpostalları. İstanbul Atatürk Kitaplığı Arşivi.	46
Şekil 4.19 : 1952 Rehberi kapağı. Kadifekalenin kapısından İzmir manzarası.....	47
Şekil 4.20 : 1957-63 rehberi.	47
Şekil 4.21 : Aslı ile Murat İzmir'de kitabında Kadifekaleden şehir manzarası.....	48
Şekil 4.22 : 1952 rehberi. Bedri Kökten.	48
Şekil 4.23 : Aslı ile Murat İzmir'de kitabında Kordon.....	49
Şekil 4.24 : 1966 Şehir rehberinden.	50

Şekil 4.25 : 1969 şehir rehberi.	50
Şekil 4.26 : 1976 şehir rehberi.	51
Şekil 4.27 : 2016 şehir rehberinde Kordon.	51
Şekil 4.28 : 1970 şehir rehberinde BEO.	52
Şekil 4.29 : 1952 rehberi. Asansör Semtinden İzmir manzarası.....	53
Şekil 4.30 : 2002 şehir rehberi. Asansör Kulesi ve şehir manzarası.....	53
Şekil 4.31 : 1951 Vatan Gazetesi ekinde Karşıyaka sahili.	54
Şekil 4.32 : Aslı ile Murat İzmir’de kitabında Karşıyaka.....	54
Şekil 4.33 : 1967 Şehir rehberinde Karşıyaka panoraması.	55
Şekil 4.34 : 1972 rehberinin kapağında Karşıyaka.	55
Şekil 4.35 : 1954 İEO için hazırlanan afiş (wowturkey.com’ dan alınmıştır).	57
Şekil 4.36 : 1934 tarihli şehir rehberi	58
Şekil 4.37 : 1957-63 şehir rehberi.....	59
Şekil 4.38 : 1987 şehir rehberi.	59
Şekil 4.39 : 1965 senesi Yeni Asır gazetesinde Manolya Bahçesi.	60
Şekil 4.40 : 1992 şehir rehberinde İEF	61
Şekil 4.41 : 21 Haziran 1964 tarihli Yeni Asır gazetesinde BEO.....	62
Şekil 4.42 : 29 Kasım 1964 tarihli Yeni Asır gazetesinde BEO.....	63
Şekil 4.43 : 1966 şehir rehberi. BEO havuzunda bir kadın.	64
Şekil 4.44 : 1966 şehir rehberi haritası.	64
Şekil 4.45 : 1966 şehir rehberinde BEO havuzu.....	65
Şekil 4.46 : 1967 şehir rehberinde BEO havuzu.....	65
Şekil 4.47 : 1967 Şehir rehberi haritasından bir bölüm.	66
Şekil 4.48 : 1966-70 arasına tarihlendiği düşünülen rehberde BEO.....	66
Şekil 4.49 : 1966-70 şehir rehberi haritası.	67
Şekil 4.50 : Özyürek Yayınevi 1969 tarihli İzmir kitapçığı.	67
Şekil 4.51 : Hayat Dergisi 37. sayı kapağı.....	68
Şekil 4.52 : BEO’nde Zeki Müren.	69
Şekil 4.53 : 20 Ekim 1966 Hayat Mecmuası.	69
Şekil 4.54 : 1972 şehir rehberinde BEO cephesi ve havuzu.....	70
Şekil 4.55 : 1973 şehir rehberinde otelin havuzu.....	70
Şekil 4.56 : 1976 şehir rehberinde BEO.	70
Şekil 4.57 : 1992 şehir rehberinde sayfa ortasında yer alan Hilton.	71
Şekil 4.58 : 1971 Akdeniz Oyunları için üretilmiş tanıtım kitapçığı.	72
Şekil 4.59 : 2005’te düzenlenecek Universiad logosunu taşıyan 2002 rehberi 73	73
Şekil 4.60 : 2005 rehberi. Universiad için şehre gelenlere alışveriş kataloğu.....73	73
Şekil 4.61 : İncir işletmesi Atina İzmirli Derneği Arşivi.	74
Şekil 4.62 : Tütün işletmesi Atina İzmirli Derneği Arşivi.	75
Şekil 4.63 : 1951 tarihli Vatan Gazetesi İzmir eki.....	76
Şekil 4.64 : Kartpostal.	76
Şekil 4.65 : 1958 şehir rehberi.	77
Şekil 4.66 : 1967 Özyürek Yayınevi şehir rehberi.....	77
Şekil 4.67 : 1972 ve 1973 şehir rehberlerinde aynı fotoğraf.	77
Şekil 4.68 : 1970 şehir rehberinde üzüm koparan kadın.....	78
Şekil 4.69 : 2002 şehir rehberinde Türkiye şarapları.....	79
Şekil 4.70 : 2015 şehir rehberinde ‘İzmir Mutfağı’.	79
Şekil 4.71 : 2015 rehberinde ulaşımdaki gelişmeler ve ekonomik yapı.	79
Şekil 4.72 : Karşıyaka’da deniz banyoları.	81
Şekil 4.73 : Şehir rehberlerinde tatil ile ilişkilendirilen kadın imgesi.	82
Şekil 4.74 : İzmir limanı kartpostalı. İstanbul Atatürk Kitaplığı Arşivi 84	84

Şekil 4.75 : Grand Hotel Kraemer Palace. 19. Yüzyılda İzmir kitabından.	84
Şekil 4.76 : Sporting Club. Kartpostal. 19.yüzyılda İzmir kitabından.	84
Şekil 4.77 : Alsancak'ta eski İzmir Evleri. İstanbul Atatürk Kitaplığı Arşivi.....	85
Şekil 4.78 : Kordonboyunun zaman içerisindeki dönüşümü.	86
Şekil 4.79 : 1988-1999 yılları arasında Kordonboyu'nun değişimi.	86
Şekil 4.80 : 1976 rehberinde Çeşme Altın Yunus Oteli.	87
Şekil 4.81 : 1972 tarihli rehberde Foça ve Kuşadasındaki tatil siteleri.	88
Şekil 4.82 : Solda 1966, sağda 1976 şehir rehberinde Çeşme.	88
Şekil 4.83 : 2016 şehir rehberinde Çeşme Marinaı ve Ilıca Plajı.	89
Şekil 4.84 : 2000 sonrası şehir rehberlerinde Alaçatı.	89
Şekil 4.85 : 1992 şehir rehberinde Yasemin Baradan ve İzmirli bir manken.....	92
Şekil 4.86 : 1992 şehir rehberinde milli törenler.	93
Şekil 4.87 : 2002 rehberi "İzmir'in ama ille de Karşıyaka'nın güzelleri".....	94
Şekil 4.88 : 2014 Çılgın Gezgin'in El Kitabı: 'İzmirce Sözlük'.	96

1950 SONRASI ŞEHİR REHBERLERİNDE İZMİR KENT İMGESİ

ÖZET

Kent imgesi, kentsel mekanın öğeleri ile burada gerçekleşen gündelik pratiklerle bağlantılı olarak kurulur. Kente yönelik üretilen sosyal, ekonomik ve kültürel politikalar kent mekanını dönüştürdüğü gibi kentsel imgeyi de şekillendirir. Dolayısıyla kent imgesinin nasıl kurulduğunu ve bunun araçlarını araştırmak kentin farklı bir okumasının yapılmasını mümkün kılar. Bu çalışma kapsamında da şehir rehberlerinin kentsel imgenin inşasındaki rolüne odaklanılarak İzmir'in imgesinin 65 yıllık bir sürede nasıl kurulduğu ve nasıl bir değişim geçirdiği incelenmiştir.

Tezin giriş kısmından sonra yer alan ilk bölümünde seyahatin ve turizmin tarihi incelenmiştir. 19. Yüzyıl öncesinde yalnızca varlıklı bir grubun tekelinde olan seyahat etme ayrıcalığı zaman içerisinde demokratikleşerek kitle turizmine evrilmiştir. Turizmin uluslararası anlamda yaygınlaşması ile birlikte kitlelerin mekanlar üzerindeki dönüştürücü etkisi turist bakışı kavramsal çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. Bölümün ikinci kısmında bir turizm tanıtma aracı olarak şehir rehberlerinin tarihsel değişimine ve kentsel imgenin kurulumundaki rolüne odaklanılmıştır.

Bu bölümü takiben İzmir kent tarihi, çalışmanın kendine başlangıç olarak seçtiği 1950 senesini bir eşik olarak kabul ederek 1950 öncesi ve sonrası olmak üzere iki kısımda aktarılmıştır. İlk kısımda İzmir'in antik dönemden Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar geçen süreçteki değişimi haritalar, panoramalar, fotoğraflar ve kartpostallar üzerinden anlatılmıştır. Yüzyıllar boyunca canlı bir liman kenti olan İzmir'in 19.yüzyıldaki çok milletli ve farklı kültürlere ev sahipliği yapan kent yaşantısı Kurtuluş Savaşı ve İzmir Yangını sonrasında kimlik değiştirmiş, kent mekanının büyük bir kısmı yangınla yok olmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren İzmir'in ekonomik ve sosyal anlamda kalkınması için birçok çalışma yapılmış, kent mekanı ulusalcı bir ideolojiyle yeniden şekillenmiş, İzmir Enternasyonel Fuarı ve Kültürpark bu ideolojinin en büyük temsilcilerinden olmuştur.

Rehberler ayrıntılı olarak incelendikten sonra İzmir kent imgesini oluşturan 5 ana tema öne çıkmıştır, bu nedenle 1950 sonrası şehir rehberlerinin incelendiği bölüm beş ana başlığa ayrılmaktadır: Tarihi Kent, Fuarlar Kenti, Bereketli Kent, Sayfiye Kenti ve Gavur İzmir. Tarihi kent İzmir bölümünde, rehberlerde kentin tarihi geçmişine referans veren Efes ve Bergama antik kentleri, Saat Kulesi gibi yapılar ve mekanlarla kentin panoramasına odaklanarak bunların temsillerinde zaman içerisindeki değişimleri incelenmiş ve kent imgesindeki etkileri araştırılmıştır.

Fuarlar Kenti İzmir bölümünde İzmir Enternasyonel Fuarı ve Kültürpark'ın günümüze kadar nasıl değişimler geçirdiği anlatılır ve kent yaşantısı üzerindeki etkisi açıklanır. İzmir'in kentsel imgesini oluşturan en güçlü yapılardan biri de inşasını

büyük çoğunlukla fuar dönemindeki yoğunluğun tetiklediği Büyük Efes Oteli olmuştur.

Bereketli Kent İzmir bölümü İzmir'in zirai ve ticari faaliyetlerinin kentin turistik imgesi üzerindeki izlerini sürer. Sayfiye Kenti İzmir bölümünde, Karşıyaka, Buca ve Bornova gibi kentin öncül sayfiye ve mesire alanlarının, Kordonboyunun ve sahil beldelerinin değişimi rehberlerdeki temsilleri üzerinden aktarılmıştır.

Gavur İzmir bölümünde ise özellikle 2000'ler sonrasında yeniden tanımlanan 'laik, rahat, muhalif' İzmirlilik kimliğinin oluşumunun rehberlerdeki izleri incelenmiştir. Böylece çalışma kurguladığı bu kavramsal çerçeve ile İzmir'e ve İzmirliliğe dair imgenin çözümlenerek onu oluşturan mekânsal politikaların görünür kılınmasını sağlamıştır.

THE IMAGE OF İZMİR IN POST-1950'S CITY GUIDES

SUMMARY

The city image is established in connection with the elements of urban space and the everyday practices that take place here. Social, economic and cultural policies oriented towards the city transform the urban scene and also shape the city image. Therefore, researching how the image of the city is established and its means makes it possible to create a different reading of the city. Within the scope of this study, the focus was on the role of city guides in the construction of urban identity and how İzmir's image was established in 65 years and how it was changed.

After the introduction in the first part of the thesis, the travel and tourism history was examined. In the 19th century, traveling, which was a privilege performed only by an affluent group, has become democratized and evolved into mass tourism over time. With the internationalization of tourism, the transformational influence of the masses on the spaces has been tried to be explained within the conceptual framework of the tourist gaze. The second part of the chapter focuses on the historical change of city guides as a means of promoting tourism and its role in the construction of the city image.

Following this section, the history of İzmir was explained in two parts, by accepting the 1950s as a threshold. In the first part, the change of İzmir from antiquity until the first years of the Turkish Republic was explained through maps, panoramas, photographs and postcards. In 19th century a thriving port city İzmir had a multinational urban life which was home to many cultures. After the War of Independence and the fire destroyed a large part of urban texture, the identity of the city is changed dramatically. Since the early years of the Republic there have been many projects for the development of the city as economically and socially. The city has been reshaped by a nationalist ideology and İzmir International Fair and Kültürpark has been one of the biggest representatives of this ideology.

The section of the post-1950 city guides is divided into five main chapters. After the guidebooks were examined in detail, 5 main themes forming the city image of İzmir came forward: The Historic City, The City of Fairs, Prosperous City, The Resort City and The Giaour İzmir. Historic City section focuses on the representations of Ephesus, Pergamon, Clock Tower and the panorama of the city, changes in those representations and their effects on the city's image.

In The City of Fairs section, it is explained how İzmir International Fair and Kültürpark have changed over time both spatial and in a semantic way and their effects on urban life. İzmir International Fair, which was first organized in 1923 and moved to the Kültürpark in 1936, has become a unique place and activity that shaped İzmir's cultural life and has been identified with İzmir for those who live outside İzmir. With the change of the fairs exhibition concept over time and the

relocation of the fair from Kültürpark to its new place, the effect of the IIF on the city experience has disappeared. However, İzmir is trying to re-establish itself as a fair and congress city with events such as Mediterranean Games, Universiad, EXPO applications and cinema, culture and art festivals. Also, one of the most important buildings that constitute the urban image of İzmir has been the Büyük Efes Hotel, which is mostly triggered by the increasing demand for a big and prestigious hotel during the time of the İzmir International Fair.

Prosperous City İzmir chapter traces İzmir's agricultural and commercial activities on the tourist image of the city. With its Mediterranean climate and other advantages brought by its geographical position, Izmir has also been defined as a prosperous city. İzmir, an important import and export port, which stands out especially with its grape and fig products, is marketed to tourists and potential investors through products such as cotton and tobacco. The representation of agriculture is decreasing over time and it is seen that the industry, import and export emphasis and young labor force took its place in the following years. In the promotional materials for tourists, it is seen that the local cuisine and wine took place instead of grapes and figs.

The Resort City Izmir section examines the changes in the waterfront, seaside villages and the former resorts and recreational areas such as Karşıyaka, Buca and Bornova which are developed into a highly densed urban areas. At the beginning of the 1950s, with the emphasis on hot springs, with the change of holiday understanding and the spread of beach cultures, İzmir's small seaside towns also start to undergo a rapid transformation. During the Ottoman period and in the first years of the Republic, the Karşıyaka, Bornova and Buca lose their identity with a rapid urbanization. In the 1960s, the seacoast of Kordon, Karataş, Göztepe and Karsiyaka were still using for swimming. In a short time, however, the villas and the sea baths in front of them were trasformed into apartment buildings, and the sea polluted by urbanization. Beach activities in Izmir moves away from the city center and begins to settle at north and west. In the 70s it is seen that summer resorts are beginning to occupy 'small coastal towns'. It is possible to say that places such as  eşme and Alaçatı in the 2000s are, as they are in the case of Ephesus and Pergamon, they produce their own identity and exist independently from İzmir. Although it is not possible to swim in the sea at the city center yet, the recreation area and city life around Kordon is still strengthens İzmir's identity as a resort city.

Giaour İzmir section traces the formation of 'secular, comfortable, dissident' identity of the people from İzmir, redefined especially after the 2000s, through the city guides. Another prominent concept related to İzmir is 'Giaour İzmir' as a discourse accepted or rejected over the identity of İzmir. Giaour İzmir is often used as a term commonly used in discourses between AKP and CHP referring to 'western, comfortable, secular' life in İzmir. The development of the discourse can also be followed from the 1990s city guides. This rhetoric, which is thought to refer to İzmir's multinational demography in 19th century, generates new 'other' within itself and causes some problems about the place to be ignored.

These five concepts, which have been examined over a period of about 65 years and examined by Izmir guides, are considered separately in the study but they exist in a situation that is actually intertwined with each other. All these concepts exist in an integrated way by referring to each other in the image of İzmir city.

The city image is established in connection with the elements of urban space and the everyday practices that take place here. Social, economic and cultural policies oriented towards the city transform the urban scene and also shape the urban image. However, as it is desired to be emphasized in this study, the formation of this image takes place over time with the continuous repetition of the images produced in the discourse and its representations.

In this study, it was aimed to provide a new framework for the understanding of İzmir' s urban space and urban life by conceptualizations formed in the context of the study, examining how İzmir' s image has been established and changed over a period of sixty five years by instrumentalizing city guides. Thus, with this conceptual framework, the study aims to make spatial politics constituting the image of the city visible and create a new way of understanding the city. This study can be seen as a pioneer of other researches to be prepared by discourse and content analysis of different mediums such as newspapers, magazines, films and literature.

1. GİRİŞ

Kent imgesi, yere dair doğal ve yapılı çevre elemanları ve bu elemanların bireylerin zihninde yarattığı algılar ve çağrışımlarla kurulur. Yerin doğası, iklimi, morfolojisi, topografyası ve yaşanmışlığı yani tarihi; gündelik yaşam pratiklerini, sosyal ve ekonomik ilişki ağlarını, o yerdeki olası karşılaşma durumlarını yönlendirir. Dolayısıyla o yerdeki doğal ve yapılı öğeler kadar (kıyı, deniz, orman, meydan, sokak, bina gibi) yerin kültürü ve kimliği de (yaşayış şekilleri, kıyafetler, müzik, edebiyat) yerin imgesini üretir. Bireylerin birbiri ile olan iletişimleri ve gündelik yaşam pratikleri ile şekillenen imgenin kurulumu zihinde oluşan bu çağrışımların sürekli olarak tekrarlanmasıyla mümkün olur. Bu nedenle de bellek ile doğrudan ilişkidir.

Yaşam pratikleri ile sürekli olarak üretilen imgeler, zamanla toplumsal belleğin bir parçası haline gelir. Mekanı nasıl hatırlayacağımızı ve algılayacağımızı belirler. Bu noktada birbirini kuran ve tetikleyen bireysel ve toplumsal bellekte gerçekleşen hatırlama ve unutma ritüellerinin nasıl, hangi araçlarla ve hangi aktörler tarafından yönlendirildiğini araştırmak, kent imgesinin nasıl şekillendiğinin anlaşılmasını sağlayacaktır.

İmgenin bellekte yer edebilmesi için sürekli olarak tekrarlanan temsilinde, bu temsilin çoğaltımı ve dağıtımında çeşitli araçlar kullanılır. Bu araçlar arasında basılı ve dijital medyada yer alan haberler, reklamlar, dergiler, videolar, afişler, hediyelik eşyalar/nesnelere, pullar, kartpostallar, turistik rehberler sayılabilir.

Kentsel imgenin kurulumu ve pazarlanmasıyla yakından ilintili olan faaliyetlerin başında ise turizm gelir. 19.yüzyılın ortalarından itibaren seyahat eylemi ulaşım ve haberleşmedeki teknolojik gelişmelerle demokratikleşmiş ve kitle turizminin önü açılmıştır. Seyahat etmenin ucuzlayarak ve kolaylaşarak yaygınlaşması, boş zaman aktivitesi olarak tatil kavramının yerleşmesinden sonra seyahat edilen yerler arasında da bir hiyerarşi gelişmeye başlamıştır. Kentler, daha fazla turist çekmek için çeşitli politikalar uygulamaya, rahat, çekici, eğlenceli, huzurlu yer imgeleri üreterek rakipleri arasında öne çıkmaya çalışmışlardır. Tüm bu tanıtım ve propagandalar

yerlere dair yeni bir turistik imgenin kurulmasına neden olmuş, bu imgenin turistte yarattığı beklenti ve turizm sektörünün getirdikleri destinasyonun fiziksel ve kültürel anlamda büyük değişiklikler geçirmesine sebebiyet vermiştir.

Bu imgenin üretim araçlarından biri olarak şehir rehberleri, potansiyel turiste bir şehri tanıtmak için tasarlanmış bilgi içeren kitapçıklardır. Genellikle şehrin görülmesi gereken noktaları, şehirde yapılabilecek aktiviteler, ulaşım gibi konularda bilgi verir ve şehrin haritasını içerirler. Rehberler, ilk basıldıkları tarihten bu yana turizm aktivitesinin önemli rollerinden birini üstlenmiştir. Turist ve gidilecek yer arasında bir diyalog, bir ilişki kurar. Ancak edilgen bir dil kullanarak objektif bir noktadan okuyucuya / potansiyel turiste seslenmeye çalışan rehberler turiste otoriter ve tek yönlü bir bakışı dayatmış olur. Rehber, turistin -olası- destinasyona yönelik beklentilerini ve gidilen yerdeki hareketlerini, mekansal ve durumsal tüm karşılaşmalarına dair tepki/düşünce ve algısını yönlendirir. Gidilen mekanda nelerin görülmeye değer olduğu, nelerin 'egzotik' olduğu, hangi deneyimlerin o mekana 'has' olduğu rehber tarafından belirlenir, potansiyel turistin deneyimi rehber tarafından önceden planlanır ve şekillendirilir. "Mutlaka görülmesi gereken 10 yer", "Asla kaçırılmaması gereken 10 şey", "Yemeden Dönülmemesi Gereken 10 yemek" gibi sloganlar seyahat deneyiminin sınırlarını çizer.

Destinasyona dair tüm kültürel ve sosyal ilişkiler 'öz'üne indirgenmiş, basit ve kolay 'sindirilebilir' bir şekilde turiste tanıtılır. Böylece tüm nesnelere, mekanlar ve kültür öğeleri bağlamından kopartılmış, kompleks ilişki ağlarından sıyrılmış ve kolay 'tüketilebilir' haliyle yeni bir bağlamda turiste sunulmuştur. Urry'e göre de kimlik artık neredeyse her yerde kısmen turistler için kurulmuş imajlardan üretilmek zorundadır ve dolayısıyla çoğu turizm de aslında fotojenik olanın arayışına dönüşür (Urry, 2015).

Rehberler incelendiğinde onları basıma hazırlayan aktörlerin kente yaklaşımlarını, kentte öne çıkarmak istedikleri mekanları ve aktiviteleri, dönemin kültürel, ekonomik ve siyasi politikalarını okumaya olanak verir. Dolayısıyla farklı aktörler tarafından aynı dönemde üretilmiş olan turist rehberleri incelendiğinde bu aktörlerin, kurumların pazarlama stratejileri doğrultusunda ürettikleri kent imgelerinin bir kıyası yapılabilir hale gelir. Ayrıca farklı dönemlerde aynı kent için hazırlanmış olan rehberler karşılaştırıldığında, hem kent mekanında ve bunun temsilinde hem de dönemin turizm algısındaki değişikliklerin okunabilmesi mümkün olur.

1.1 Tezin Amacı

Bu çalışma, 1950 sonrasında İzmir için üretilmiş olan şehir rehberlerine odaklanarak, turizm ve kentsel politikaların etkisinde İzmir kent imgesinin nasıl kurulduğunu araştırmaktadır. İzmir denildiğinde akla 'Türkiye'nin 3. büyük şehri', 'Egenin İncisi' 'Güzel İzmir' 'Gavur İzmir' gibi tanımlamalar gelmektedir. Kentin son dönem ülke politikasındaki tavrı nedeniyle de muhalif kimliği öne çıkarılmakta ve haberlerle, köşe yazılarıyla, reklamlarla İzmirli kimliği yeniden tanımlanmaktadır. Bu kimlik kentin tarihine dair nostaljik referanslarla hoşgörüyü ve çok kültürlülüğü desteklerken aynı zamanda desteklediğinin aksine tanımladığı 'öteki' ile ayrıştırıcı ve soyutlayıcı bir hale de bürünmektedir. Bunun yanında Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar geçen süreçte Fuar'ı ve sayfiye hayatıyla geçici bir destinasyon, iş olanaklarının kısıtlı olması sebebiyle 'emekliler kenti' olarak algılanan İzmir, üretilen 'liberal, laik ve rahat' kent yaşantısı algısı ile İstanbul'dan göç almaya ve alternatif bir hayatın yaşanabileceği bir yer olarak görülmeye başlamıştır. Bu doğrultuda çalışma İzmir'in kentsel imgesinin 1950 sonrasında nasıl kurulduğunu, dönemler boyunca nasıl değiştiğini ve bu imgenin kent mekanını nasıl dönüştürdüğünü tartışmayı amaçlamaktadır.

Cumhuriyet'in ilanı ile çok milletli bir Osmanlı liman kenti olma kimliğinden sıyrılan İzmir, geçirdiği büyük yangından sonra ulusalcı bir kent politikasıyla yeniden şekillenmiştir. Kent mekanı, Cumhuriyet'in öngördüğü modern yaşamın temsili altında yeniden kurulmuştur. Kültürpark ve İzmir Enternasyonal Fuarı, bu idealin hem kent mekanındaki en büyük yansıması hem de ekonomik ve kültürel anlamda en büyük temsilcisi olmuştur.

İzmir'in kent imgesi de uzun yıllar boyunca Cumhuriyet'in ekonomik ve kültürel hayat anlayışının bir temsilcisi olan Fuar'la özdeşleşmiştir. Fuarla birlikte gelişen eğlence kültürü, 1950 sonrasında iklimi ve doğası gereği deniz-kum-güneş turizmi ile öne çıkan İzmir, tüm bu aktivitelerin yapısı gereği kısa süreli olması sebebiyle geçici bir destinasyon olarak algılanmaya başlamıştır.

İzmir'e atanan hafif, geçici bir sayfiye kenti olma durumu aslında kentin nasıl pazarlandığıyla ve turizm politikaları ile yakından ilintilidir. İzmir'in tanıtımı için hazırlanan materyallerin üretiminde rol alanlar ve içeriği denetleyen kurumlar kentin imgesinin bu yönde şekillenmesine katkıda bulunmuşlardır. İzmir Büyükşehir

Belediyesi, Valilik ve Kültür ve Turizm Bakanlığı (Turizm ve Tanıtma Bakanlığı) rettikleri tanıtım materyalleri ile kentin imgesinin oluşumunda büyük rol oynarlar.

1.2 Tezin Kapsamı

Çalışma, 1950'den günümüze kadar yaklaşık altmış beş yıllık bir süreçte İzmir'in kentsel mekanının ve sosyo-kültürel yaşantısının değişimine bağlı olarak kurulan kent imgesine odaklanır. Bu değişimin takip edebileceği araç olarak Şehir rehberleri seçilmiştir.

1950'ler hem Türkiye'de hem de dünyada birçok konuda büyük değişimlerin yaşandığı bir eşik tariflemektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında 'Soğuk Savaş' dönemine girilmiş, dünya iki kutba ayrılmıştır. Bu kutuplardan Amerika'nın yanında yer alan ve Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte çok partili siyasi sisteme geçen Türkiye'de iktisat politikaları bu dönemde Marshall Planı evresinde Şekillenmiş, zel teşebbüsler desteklenmiştir. Tarımdaki dönüşüm ve genel olarak ülke ekonomisindeki değişimler kente g tetikleymiş ve kentsel mekan gecekondularla tanışmış, kontrolsüzce büyümeye başlamıştır. DP'nin tüketime yönelik politikaları ve Amerika ile geliştirilen ilişkilerin sonucunda niversiteler açılmış, elektronik ev eşyaları yaygınlaşmış, yeme-içme kültürüne Coca Cola, Sana gibi yabancı markalar dahil olmuştur. Bu dönemde karayollarının ıslahına önem verilmiş bu durum arabaya olan rağbeti arttırmıştır. Gazinolar hem alafranga hem de alaturka müziğin buluştuğu bir yer olarak orta sınıfın eğlendiği, aileyle gidilen nezih bir eğlence mekanı olarak ortaya çıkmıştır (Alkan, 2016). Bu dönemde turizmi geliştirmeye yönelik birçok yasa da yürürlüğe girmiştir. Savaş sonrasında uluslararası anlamda da turizm hız kazanmış, ulaşım ve iletişim alanındaki gelişmeler de bunu güçlendirmiştir. Gündelik hayatta büyük dönüşümlerin yaşandığı ve bunun kent mekanını etkilediği dönem olan 1950'ler bu nedenle tezde yürütülecek olan araştırmanın başlangıcı olarak belirlenmiştir.

Türkiye'de basılmış ve farklı aktörler tarafından üretilmiş 36 adet Şehir rehberi bu dönemi kapsayacak Şekilde seçilerek tez kapsamında incelemeye alınmıştır. Şehir rehberlerinin kronolojik olarak yer aldığı kapsamlı bir arşive ulaşılamamıştır. Bu nedenle tezin içeriğini oluşturan rehberler sahaflardan ve kitabevlerinden toplanırken her döneme eēit olarak yayılan bir seçki hazırlanmasına zen gösterilmiştir. Ayrıca farklı kapsamlarda, farklı kurumların, yayıncıların hazırladığı rehberlerin içeriği

zenginleştireceği ve bakış açılarını çoğaltacağı düşünülerek seçki bu doğrultuda oluşturulmuştur. Bir diğer turizm nesnesi olan ve tez boyunca şehir rehberlerine eşlik eden kartpostallara da yine sahaflardan, APIKAM ve İBB Atatürk Kitaplığı arşivlerinden ulaşılmıştır.

Rehberler incelendiğinde İzmir kent mekanının çoğunlukla Konak-Alsancak arasıyla sınırlandırıldığı görülür. Haritalarda kimi zaman körfezin karşı kıyısı olan Karşıyaka'ya da yer verilmiştir. Ancak altmış beş yıllık süreçte İzmir kentinin dış çeperlere doğru gelişimini bu haritalardan takip etmek mümkün olmamaktadır. 1950'lerden başlayarak Efes ve Bergama'ya dair haritalara da rehberlerde yer verildiği görülür. 70'ler sonrasında bazı rehberlerde Çeşme, Foça, Dikili gibi sahil beldelerine ait haritalar da yer alır. Rehberler çoğu zaman liste olarak şehrin tüm ilçelerine yer verse de hem haritalarda hem de öne çıkarılan yapılarda ve gezi rotalarında Konak-Alsancak arasına odaklanmışlardır. Bu nedenle tez çalışmasında da ağırlıklı kent bu bölgesi üzerinde durulmuştur.

1.3 Araştırma Yöntemi

Seçilen şehir rehberleri, teknik özellikleri, kapsamı, kullandığı dil, grafik anlatımı, öne çıkarılan mekanlar ve oluşmasına katkıda bulunan aktörler gibi başlıklar altında incelenmiştir. Kronolojik olarak sıralanarak doğrusal bir tarih akışında bulunduğu dönemin sosyal, ekonomik ve politik koşulları düşünülerek yorumlanan rehberler, bu inceleme sonucunda ortaya çıkan ana başlıklar altında gruplanarak İzmir'in kent imgesini oluşturan kavramlar tartışmaya açılmaya çalışılmıştır.

Görseller ve bunlara eşlik eden tanıtım metinleri ayrıntılı olarak incelenerek detaylı bir içerik ve söylem analizi gerçekleştirilmiştir. Bu analiz doğrultusunda kente yönelik üretilen söylemlerin Tarihi Kent, Fuarlar Kenti, Bereketli Kent, Sayfiye Kenti ve Gavur İzmir başlıkları altında toplanmasına karar verilmiştir. Genel bir taramadan sonra ortaya çıkan bu sınıflandırmalar göz önünde bulundurularak rehberler tekrar bu bakışla incelenmiş ve bu kavramsallaştırmaların ortaya çıkmasını sağlayan metinler, fotoğraflar ve grafik çalışmalar rehberlerin içerisinden seçilerek bir arada gruplanmışlardır. Her bir alt başlık kapsamında kentin bununla ilintili olarak zaman içerisinde dönüşümü de incelenmiş, sonuç bölümünde bu tematik gruplandırmaların yanında kronolojik bir çözümleme de sunulmuştur.

İzmir üzerine yapılmış olan diğer çalışmalar çoğunlukla tek bir yapıya, bir yapı tipinin ya da kentin belirli bir bölgesinin tarihsel süreçteki değişimine odaklanır. Kent imgesi üzerine odaklanan, kenti bütüncül olarak ele alarak zaman içerisindeki değişimini ve bu değişimin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeler ile birlikte değerlendirmesini yaparak kent imgesinin oluşumundaki rolünü inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Turizmi kent mekanını dönüştüren bir etkinlik olarak ele alarak ve kentin çeşitli aktörler tarafından kurulan turistik imgesinin farklı dönemlerde nasıl oluştuğunu şehir rehberleri üzerinden inceleyerek bu imgenin kent mekanı ile ilişkisini araştıran çalışmanın, İzmir kentini anlayabilmek için yeni bir bakış geliştirmesi ve literatürdeki bu boşluğu dolduracak araştırmalardan biri olması amaçlanmıştır.

2. TURİZM VE ŞEHİR REHBERLERİ

2.1 Kentsel Mekanı Dönüştüren Bir Etkinlik Olarak Turizm

Turizm, kişilerin yaşadıkları yerden farklı bir yere iş dışı nedenlerle geçici olarak seyahat etmesi şeklinde tanımlanabilir. Bir serbest zaman aktivitesi olarak gerçekleştirilen turizm, karşıtını yani örgütlü çalışmayı gerektirir ve ‘modern’ olmanın belirleyici özelliklerinden biridir (Urry, 2009). Gündelik yaşantılarından sıkılarak farklı bir yer görmek, dinlenmek, eğlenmek üzere seyahat eden ve bunu bir ihtiyaç olarak gören kişi ‘modern insan’dır. 19.yüzyıldan önce sadece toplumun seçkin kesiminin seyahat etmesine karşılık modern toplumlarda nüfusun çoğu için seyahat etmek temel ihtiyaçlardan biri olarak görülmeye başlanmıştır.

Urry’nin aktardığına göre turizmin kuramsallaştırılmasına yönelik en erken çalışmalardan biri Boorstin’in ‘sözde-olay’ (pseudo-event) analizidir. Boorstin’e göre turistler ‘sözde-olay’ların, onlar için düzenlenen gösterilerin peşindedir ve gerçek dünyayı ya da ‘otantik’ olanı deneyimleme ihtiyacı duymazlar (1964, Urry, 2009). Maccannell ise turistin tam aksine bir otantiklik arayışı peşinde olduğunu savunur, turist modern çağın hacısıdır ve her turist gittiği kültür ve toplumla daha derin bir bağ kurmayı hedefler, bu turistlerin temel seyahat motivasyonudur (Maccannell, 1976). Cohen ise ‘A Phenomenology of Tourist Experiences’ isimli makalesinde Maccannell ve Boorstin’in tanımladıkları turist ve turist deneyimlerinin yalnızca bazı turistlere uygulanabileceğini söyleyerek tek bir turist çeşidi olmadığı gibi, çok farklı sayıda turist deneyiminin var olduğunu öne sunar (Cohen, 1979). Cohen bu makalesinde turist deneyimlerini beş ana başlık altında toplayarak ‘eğlence modu’, ‘oyalayıcı mod’ (burada bahsedilen turist deneyimleri çoğunlukla Boorstin’in turist tipine yöneliktir), ‘deneyimsel mod’, ‘deneysel mod’ ve ‘varoluşsal mod’ olarak tanımlar.

Boorstin’in tam tersine turistin motivasyon odağına otantikliğin arayışını konan Dean Maccannell’e göre modern gezi (sightseeing) eylemi kendi ritüelini barındırır. Nelerin kesinlikle görülmesi gerektiğine dair ortak bir kanı vardır. Yerel halkın çok

az önemseydiği veya ziyaret etmediği mekanlar mutlaka gidilmesi gereken yerlerden biri olarak sayılabilir. Turistin bu ritüel tutumu seyahat eyleminde kendisini bulur ve bakışın nesnesi ile karşılaştığında doruğa ulaşır (Maccannell, 1976).

Maccannell ayrıca söz konusu ritüelin odağı olan manzaranın veya nesnenin kutsallaştırıldığını (sight sacralization) iddia eder. Bu kutsallaştırma sürecinin ilk adımı olarak ‘şey’in isimlendirilmesi (naming phase) kabul edilir. İkinci aşama ise çerçevenmesi ve yüceltilmesidir (framing and elevation). Üçüncü aşama tanınması ve kutsallaştırılması, dördüncü aşama ise nesnenin mekanik olarak reproduksiyonlarının üretilmesidir. Maccannell’e göre turisti harekete geçiren de en çok bu üretimlerin kaynağı olan ‘gerçek şey’e ulaşma isteğidir. Bu süreci ise toplumsal yeniden üretimler izler.

Ancak Gottlieb, Gidens ve Shields’ın çalışmaları gösterir ki turizmin odağında, otantiklik arayışının da yanında, temelde gündelik yaşantının tersine çevrilmesi isteği yatar (1982, 1984, 1990, akt. Urry, 2009). Turizm gündelik ve ‘sıradan’ olanın terki ve ‘sıradışı’ olanın, ‘eşi benzeri olmayan’ın, hafif ve ‘gayri ciddi’ olanın arayışdır.

Urry’e göre yerler bakılmak üzere seçilir. Seyahatlerde alışılmadık olanın sunacağı hazza yönelik büyük bir beklenti vardır. Bu beklenti de ‘bakışı’ oluşturan filmler, gazeteler, dergiler, videolar, televizyon gibi turist-dışı pratikler aracılığıyla kurulur. Bakış kişileri rutin olanın dışındaki doğal ya da kentsel peyzaja yöneltir. İnsanlar daha sonra fotoğraf, kartpostal ve film gibi araçlarla nesneleştirilen ve yakalanılan bu bakış üzerinde oyalanmaya devam ederler ve böylece bu bakış sonsuza kadar yeniden üretilir (Urry, 2015).

Turist bakışı göstergeler aracılığıyla kurgulanır dolayısıyla turizm de bu ‘göstergelerin koleksiyonu’dur. Culler, turistleri dünyanın dört bir köşesinde bu göstergelerin peşinde koşan bir semiyotikçi orduları olarak tanımlayarak şehirleri, manzaraları ve kültürleri bir göstergeler sistemi olarak okuduklarını söyler (Culler, 1990). Turistlere göre artık ‘Paris’te öpüşen iki sevgili’ yalnızca iki sevgili değildir, ‘Aşıklar Şehri Paris’in bir göstergesidir (Urry, 2015).

Urry, seyahatin farklı kültür ve ortamlarla karşılaşılmaya imkan sağladığı kadar bunların göstergeler aracılığıyla tüketilmesine, biriktirilmesine ve yeniden üretilmesine imkan verdiğini iddia eder. Ayrıca bu seyahat eylemi turist bakışının

nesnesi olan yerlerin doğal çevrelerinin, ekonomilerinin ve yer imajlarının yeniden üretilmesine neden olur.

Turizm etkinliklerinin ve turist bakışının mekan ve yapı stoğu üzerinde yarattığı dönüştürücü etkileri anlamak ve dolayısıyla kent imgesinin kurulumundaki rolü kavrayabilmek için seyahatin ve tatil kavramının nasıl ortaya çıktığını ve nasıl demokratikleşerek yaygınlaştığını da incelemek gerekir.

Kitle turizminden çok önce de insanlar seyahat etmeye, dünyayı keşfetmekle başladılar. Milattan önce tekerin icadıyla başlayan süreçten bugüne kadar seyahatle ilgili birçok şey değişti. İnsanlar önceleri uygun otağı bulmak için, daha sonraları yeni köyleri, beylikleri, ülkeleri topraklarına katmak için, inandıkları dini yaymak için göçtüler, seyahat ettiler, savaştılar. Yeni kıtalar keşfettiler. Değerli baharatları, madenleri, kumaşları ve daha birçok nesneyi taşımak için ülkeler aşan rotalar geliştirdiler. Bu rotaları ellerine geçirmek, ellerinde tutmak için de yine savaştılar, gemilerle denizlere açıldılar, kıtalarca yol kat ettiler. Ancak bugünkü anlamıyla seyahat, ya da bir boş zaman (leisure) aktivitesi olarak turizm, 17.yüzyılda ortaya çıkmaya başladı.

Genç İngiliz Aristokratların, Büyük Roma İmparatorluğundan geriye kalan mimari mirası görmek, bu eserleri ilk elden çalışmak ve eğitimlerini tamamlamak, diğer Avrupa ülkelerindeki burjuvazi entelektüel sınıfla tanışmak üzere çoğunlukla Fransa ve İtalya'ya düzenledikleri gezilere Grand Tour, bu ayrıcalığa sahip olan kişilere ise Grand Tourist denmiştir. Toplumun en zenginlerinden olan çok küçük bir azınlığın sahip olduğu bu seyahat etme lüksü ve seyahat dürtüsü sanayi devrimi ve dolayısıyla ulaşım devrimi sonrasında demokratikleşerek geniş kitlelere yayılabilmektedir.

Sanayi Devrimi sonrası inşa edilen demiryolları, buharla çalışan trenler ve gemiler, ulaşımı kökünden değiştirmiştir. Karayoluna kıyasla görece daha ucuz, hızlı ve konforlu bir ulaşım sağlayan demiryolları, seyahatin kitlelere yayılmasını sağlayan büyük bir adım olmuştur. Ancak John Urry'e göre ulaşımdaki yenilikler ve teknolojik gelişmeler seyahat etme yollarının ve imkanlarının değişmesi için tek başına yeterli değildir. Bu teknolojilerin yaygınlaşması ve buldukları döneme hakim olabilmeleri için örgütsel anlamda bir dizi yeniliğin de gerçekleşmesi gerekir. Bu örgütsel oluşumların gerekliliğine bir örnek olarak Urry, demiryolu şirketlerinin

ilk yıllarında bu teknolojinin boş zaman etkinliği olarak seyahat etme pratiği için kullanılabileceği ihtimalini göz ardı ettiklerinden bahseder (Urry, 2015).

Demiryolunun seyahat alanındaki potansiyelini keşfeden ve bunu ilk kullanmaya başlayan kişi Thomas Cook olur. Eski bir vaiz olan Thomas Cook, alkol karşıtlığı üzerine farklı yerlerde düzenlenen toplantılara gidilebilmesi için Midland Railway Company ile bir anlaşma yapar. 5 Temmuz 1841'de Leicester'dan Loughborough'ta düzenlenecek olan toplantıya gidiş dönüş için 500 yolcunun biletini ayarlar. İlk seyahat oldukça başarılı geçer, hem demiryolu şirketi hem de katılımcılar bu durumdan çok memnun kalır. Ve sonraki yazlar boyunca Cook, Leicester, Birmingham, Nottingham ve Derby arasında seyahatler düzenlemeye devam eder. Bu girişimler 1871 yılında resmi olarak Thomas Cook & Son olarak anılacak olan şirketinin ilk adımlarını oluşturur. Cook, 1845'te ilk ticari gezisini Liverpool'a düzenler (Şekil 2.1).

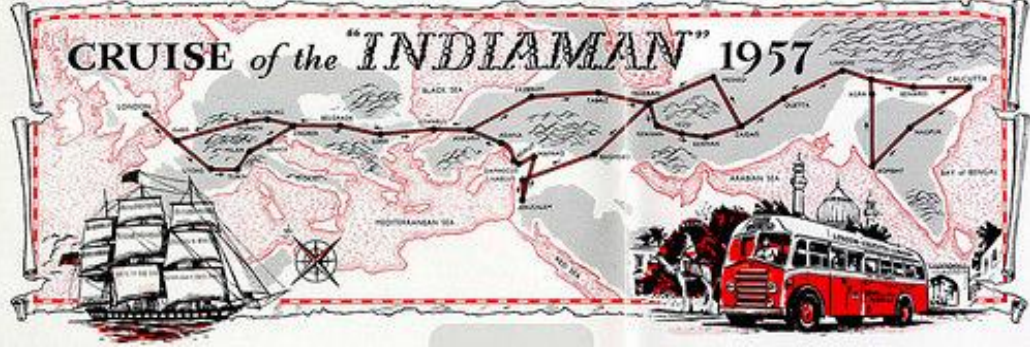

Şekil 2.1 : Leicester'dan Louhborough'a düzenlenen tren yolculuğu (Url-1).

II. Dünya Savaşı sonrasında askeri uçakların ticari olarak kullanılmaya başlanması, aynı şekilde gemilerin yolcu taşımada kullanılması daha çok kişinin daha uzak yerlere ve daha ucuza seyahat etmesini kolaylaştırmıştır. Ulaşım ve iletişimdeki teknolojik gelişmelerin yanında bu dönemde orta sınıfın yükselmesi ve toplumun geçirdiği sosyal, kültürel ve ekonomik değişiklikler seyahatin temel hayati gerekliliklerin yanında bir ihtiyaç olarak tanımlanmasına neden olmuştur. Örgütlü ve düzenli çalışmayla birlikte ortaya çıkan, boş zaman aktivitesi olarak tatil yeni bir tüketim şekli olarak teşvik edilmiştir.

Uçakla seyahatin günümüzekine kıyasla daha pahalı olduğu dönemlerde de alternatif seyahat yolları geliştirilmiştir. Özellikle 1950'lerin ortalarında başlayarak

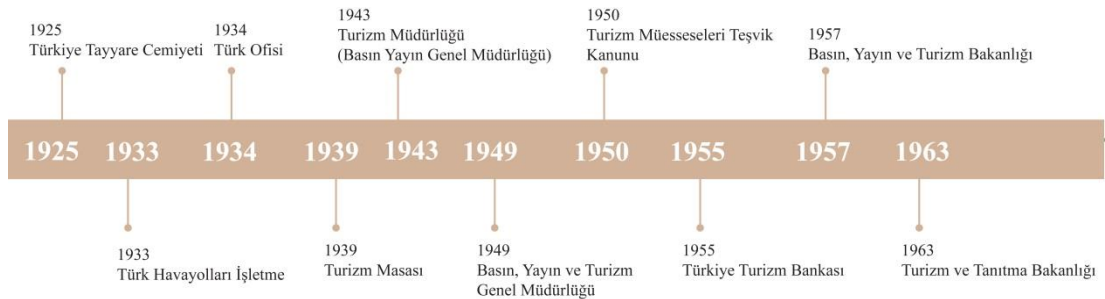
1970'lere kadar etkisi süren 'Hippie Trail' gezileri bu duruma örnek gösterilebilir (Şekil 2.2). Daha ucuz ve daha 'gerçek' bir seyahat deneyiminin peşinde olanlar tarafından tercih edilen ve Avrupa'dan başlayarak Türkiye üzerinden geçip genellikle Hindistan'da sonlanan bu geziler günümüzde 'backpacking' olarak tanımlanan seyahat şeklinin ilk örneklerinden biridir.

Şekil 2.2 : Cruise of the Indiaman 1957.

Türkiye'de ise 1940'lara doğru turizm ile ilgili bazı örgütlenmelerin ortaya çıktığından bahsedilebilir (Şekil 2.3). 1925'te kurulan Türkiye Tayyare Cemiyeti 1933 yılında Türk Havayolları İşletme Dairesi adını almış, yine 1933'de İstanbul'da Otelciler ve Hancılar Cemiyeti kurulmuştur. 1934 yılında turizme dair ilk kamusal örgütlenme olarak İktisat Vekaleti Dış Ticaret Dairesi'ne bağlı olarak 'Türk Ofisi' kurulmuştur. Türk Ofisi'ne bağlı olarak yayın ve tanıtma işlerini yürüten birim 1938'de ayrı bir şubeye dönüştürülmüş, 1939'da Turizm Masası adını almıştır.

Turizmin tanıtma ve duyuru ile yakın ilişkisinin farkına varılarak 1943'te Basın Yayın Genel Müdürlüğü ismini alan birim içinde Turizm Müdürlüğü'ne de yer verilmiştir. 1949'da ise Basın, Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Şekil 2.3 : Türkiye'de turizm ile ilgili kurumların kuruluş tarihleri.

1950 yılında çıkarılan Turizm Müesseseleri Teşvik Kanunu, Türkiye'de turizmin geliştirilmesi için çıkarılan ilk yasal düzenlemedir (Kozak ve diğerleri, 2006). Aynı sene içerisinde Türkiye Emlak Kredi Bankası, teşvik edilecek turizm işletmelerine

verilmek üzere bir ‘Turizm Kredisi Fonu’ oluşturmuştur. 1953 yılında ikinci bir teşvik yasası daha çıkarılmış ve gerekli kredilerin verilmesini sağlamak için 1955 yılında Türkiye Turizm Bankası kurulmuştur. Bu dönemde öne çıkan en önemli gelişmelerden biri de 1957 yılında Basın, Yayın ve Turizm Bakanlığı’nın kurularak turizmin bakanlık düzeyinde temsil edilmeye başlanması olmuştur. 1963 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığı kurulana kadar, turizmin gelişmesi için başta İzmir Enternasyonal Fuarı olmak üzere fuarlar ve sergilere özel önem gösterilmiş, tanıtıcı yazılı, görsel ve işitsel yayınlar hazırlanmış, turistik hatıra eşyaları üretilmiş, tercüman ve rehberlerin eğitimi için çalışmalarda bulunulmuş ve Türkiye’ye gelen yabancıların ağırlanmasına büyük özen gösterilmiştir (Evcin, 2017).

1960’lardan sonra turizm 5 yıllık kalkınma planlarında yer almaya başlar. 1980’lere gelene kadar ilk dört kalkınma planında turizm ile ilgili gerekli yatırımların yapılması, yabancı turist sayısının artırılması, iç turizmin geliştirilmesi, altyapı çalışmalarının tamamlanması, tanıtma organizasyon ve denetim faaliyetlerinin kitle turizmi esaslarına göre yürütülmesi ve turizm gelirlerinin artırılması amaçlanmıştır.

1980 sonrasında turizmde büyük bir gelişme yaşanmış, turistik arzda, yabancı turist sayısında ve döviz gelirlerinde büyük bir artış görülmüştür. Bu dönemdeki önemli gelişmelerden bir diğeri de düşük faizli kredi, yatırım indirimi, elektrik, havagazı, su ücretlerinde indirim gibi teşviklerin sağlanmasının önünü açan Turizm Teşvik Kanunu’dur.

1990’lı yıllara gelindiğinde değişen tüketici taleplerini karşılamak üzere golf, dağ, kış, yat, termal, sağlık, kongre ve eğlence turizmi gibi yeni potansiyel alanların planlanması öngörülmüştür (Kozak ve diğeri, 2006).

Bu planlamalar ve öngörülerin yanında 1950’lerden günümüze kadar özellikle Türkiye’nin kıyıları mekânsal anlamda büyük değişimler geçirmişlerdir. Ulaşım ve haberleşme teknolojisindeki gelişmelerle ‘bakir koy’lar birer birer keşfedilmiş, turistik tesisler, oteller ve ikincil konutlarla kuşatılmaya başlanmışlardır. Tekil yazlıkları 1970’lerde tatil siteleri izlemiştir. Dokunulmamış ve doğal olan manzaralar hızla bir dönüşüm geçirerek potansiyel turistlere hitap edileceği düşünülen göstergelerin istilasını uğramış, mekânsal ve imgesel olarak yeniden üretilmişlerdir.

2.2 Bir Temsil Aracı Olarak Şehir Rehberleri

Alain de Botton'a göre seyahat, yaşamımıza yön veren mutluluk arayışını açığa çıkaran nadir etkinliklerden biridir. Bu nedenle seyahat etme üzerine sorulacak olan soruların mutluluk arayışı bağlamında da bize hizmet edeceği görüşündedir. Bu sorulardan ilkinin ise seyahat edilecek yere dair beklenti ile bu yerin gerçekliği arasında yer aldığını düşünür. Seyahat Sanatı isimli kitabında bu ikiliğe örnek olarak Barbados Adası'na yaptığı ziyaretten bahseder. Adaya gitmeden önce aklında yalnızca broşürlerden ve havayolunda yer alan fotoğraflardan kaynaklı olarak üç imgenin bulunduğunu söyler: batan güneş önünde salınan palmiye ağacı, cilalı meşe parkeleri olan beyaz çarşafli bir bungalow ve masmavi bulutsuz bir gökyüzü. Ancak adaya vardığı andan itibaren Barbados'un hayal ettiğinden çok daha fazla öge barındırdığını anlar ve kişisel tüm dertlerini, duygularını ve sıkıntılarını da beraberinde getirdiğini farkeder. Bu nedenle hatırlamanın da bir sadeleştirme ve ayıklama sürecinden oluştuğunu söyleyen de Botton'a göre 'bir yer, en saf haliyle, beklentilerde ve anılarda var olur'(de Botton, 2016). Bu beklentilerin oluşmasında en büyük etkilerden biri de seyahat edilecek olan yerin tanıtımını yapan reklamlar, afişler, broşürler ve rehberlerdir.

Urry'nin 'Turist Bakışı'nda aktardığı üzere Turner ve Ash'in 'The Golden Hordes' (Altın Güruhlar, 1975) çalışmasında 'vekil hamiler' olarak kabul edilebilecek olan seyahat firmalarının, rehberlerin ve otel yöneticileri gibi kimselerin turisti ziyaret edilen 'yer'in acımasız gerçekliklerinden koruyarak turist bakışının nesnesi olan mekanlara bağlanmalarını sağladıkları iddia edilir.

Bu beklentiyi oluşturan ve 'turist bakışı'nı kuran araçlardan biri olarak şehir rehberleri kısaca bir yerin tarihi, coğrafyası, iklimi gibi konular hakkında bilgiler içeren, o yerde görülmeye değer yapıları, mekanları listeleyen, potansiyel turistler için rotalar çizen, o yerde yaşanabilecek deneyime dair öngörüler sunan broşürler, kitapçıklar olarak tanımlanabilir. Çoğunlukla tarifledikleri yerin haritasını içerirler. Bu haritalar ve görülecek yer listeleri bazı özelleşmiş mekanları ve rotaları öne çıkarabilir.

Şehir rehberleri, potansiyel turist ile destinasyon arasında seyahat gerçekleşmeden önce bir ilişki kurmaya başlar. Gidilecek yerin imgesi, şehir rehberleri, afişler, videolar ve çeşitli reklamlarla kurulur ve bu imge turistin nereye gideceğine dair

aldığı kararı ve gittiğinde o yerde ne göreceğine dair beklentilerini şekillendirir. Şehir rehberleri neyin görülmeye değer, neyin o yere özgü olduğunu, hangi deneyimin otantik olduğunu belirleyerek turistin deneyimini sınırlandırır ve yönlendirir. Turistin gidilecek yere dair olan beklentileri ve yerel halkın bu beklentileri karşılamak üzere aldığı kararlar mekanın değişmesine sebep olur. Yere ait bu kurulmuş imge ve ‘turist bakışı’ mekanın gerçekliğinin ‘kurgulanmış bir otantikliğe’ evrilmesine neden olabilir.

Rehberler, kenti daha kolay okunabilir, daha çabuk anlaşılabilir bir hale getirmek için ‘öz’e indirger. Bu indirgemeci tutum ile seçilen mekanlar, fotoğraflar ve kullanılan sloganlar o yere dair turistik imgenin kurulmasında etkili olur. Karmaşık ilişkiler ağından koparılmış imajlar ve söylemler, artık yere dair farklı bir şey anlatmaya başlarlar. Yerin gerçekliği ile yerin imgesi birbirinden ayrılmaya başlar.

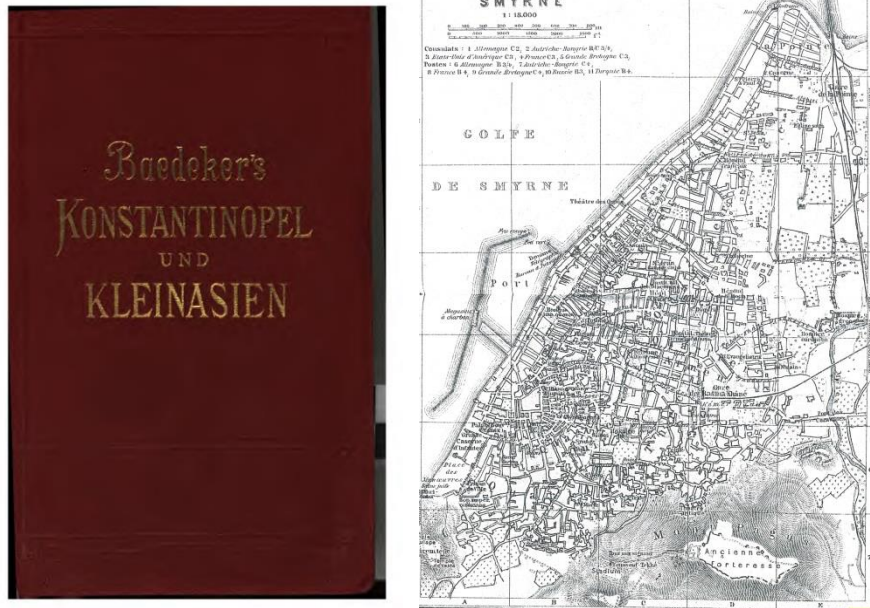
Turistik imge üzerinden yere dair kurulan beklentiler, yerle karşılaşma durumunda kimi zaman kişisel deneyimler aracılığıyla pekiştirilir, kimi zaman ise beklentilerin gerçeklikle bağdaşmaması nedeniyle çarpışmalar ve kırılmalar yaşanır.

Şehir rehberlerinin tarihine baktığımızda John Murray ve Karl Baedeker tarafından hazırlanan rehberlerin modern şehir rehberinin öncüleri olduğu görülmektedir. ‘Murray’s Handbooks’ olarak da bilinen ve John Murray yayınevi tarafından hazırlanan ‘Handbooks for Travellers’ serisi şehir rehberleri ilk olarak 1836 yılında basılmaya başlanmıştır. Murray, 1836’da basılan Handbook for Travellers on the Continent için İngiliz bir turistin ihtiyacı olacağı ya da yararlı bulacağı tüm gerçekleri, bilgileri ve istatistikleri toplamaya çalıştığını söyler. Bu bilgiler yanında tarih, mimari ve jeoloji gibi turistin ihtiyacı olacak diğer konular da göz önünde bulundurularak rehber basımı öncesinde Murray’in arkadaşları tarafından test edilmiş rotalar oluşturularak bu rehber hazırlanmıştır (Goodwin ve Johnston, 2012).

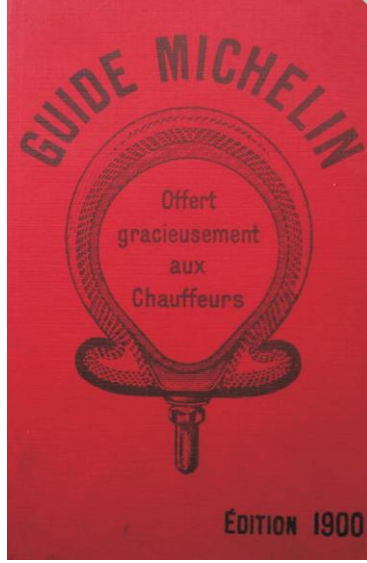
1901 yılında satılana kadar Murray’s Handbooks, tüm İngiltere’yi ve Rusya, Hindistan, Japonya, Yeni Zelanda, Filistin ve Suriye ile birlikte tüm Avrupa’yı kapsayan rehberler basmışlardır. 1830’ların başında Karl Baedeker tarafından basılmaya başlanan ve çoğunlukla kısaca Baedekers olarak isimlendirilen rehberler özellikle 1860’lardan sonra Murray basımı rehberlerin en büyük rakibi olmuştur (Şekil 2.4). Yüzyılın sonlarına doğru Murray şehir rehberleri arkaik stili,

'katlanılmaz' kalitedeki haritaları, güncel olmadığı, kullanıcıların daha kısa ve kolay taşınabilir rehberler araması gibi gerekçelerle gözden düşmeye başlar. Buna karşılık Baedeker güncel, ucuz ve kolay taşınır olması ve doğruluk payı yüksek, güvenilir ve açık bilgi aktarımı ile Murray's Handbook karşısında öne çıkar (Goodwin ve Johnston, 2012).

1900'lerin başına gelindiğinde klasik turist rehberlerinden farklı olarak yeni bir rehber hazırlandığını görürüz. Sürücüler için hazırlanmış olan Guide Michelin France (Şekil 2.5) bir turist ya da otel rehberi olmaktan ziyade araç tamiri ve bakımı, şehirler arası yol mesafeleri, petrol istasyonları yerleri ve kalacak oda bulma gibi konularda kullanıcılarına yardımcı olmayı amaçlar. Rehber, üst sınıf araba kullanıcılarına hitap eder ve haritası bulunması kolay olan ya da hakkında zaten çok sayıda turist rehberi hazırlanmış olan büyük şehirlere değil daha küçük Fransız şehirlerine, kırsala odaklanır ve 1907'den itibaren özel hazırlanmış yol haritalarını kullanır (Olson, 2010). Olson'a göre Michelin rehberleri Fransa'nın kırsalına dair çekici ve davetkar bir imaj çizmiş, basit haritalarıyla kullanıcılarına sorunsuz bir seyahat için kolay, anlaşılabilir rotalar, uygun konaklama yerleri, tekerlek bakım ve onarımı ile ilgili önerilerde bulunmuştur ve bu rehberler yalnızca yeni bir yüzyılın başlangıcını değil yeni bir seyahat fenomeninin doğuşunu işaret etmektedir (Olson, 2010).

Şekil 2.4 : 1905 tarihli Baedeker rehberi ve İzmir haritası.

Şekil 2.5 : 1900’de yayınlanan ilk Guide Michelin’in kapağı.

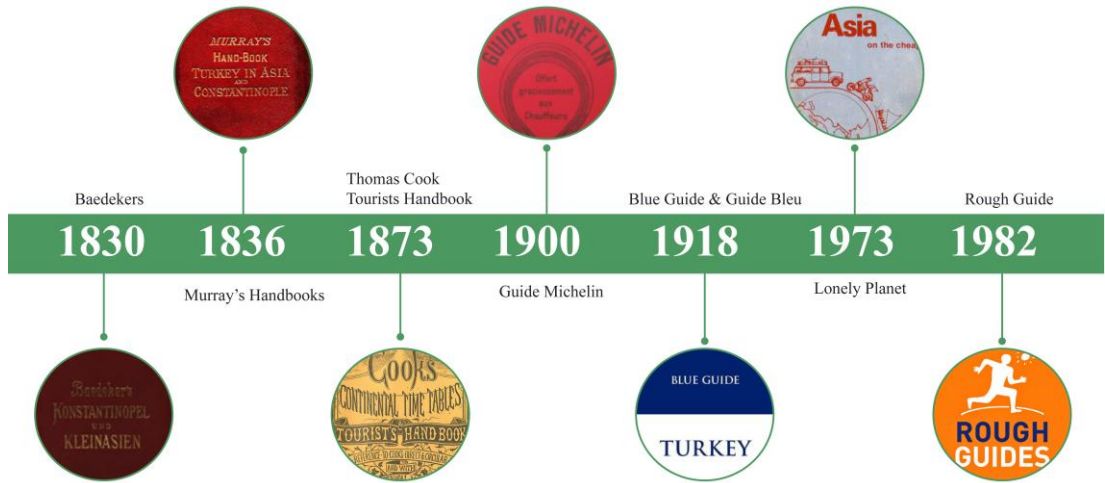
İlk olarak 1918 yılında yayınlanmış olan, günümüzde de halen yayın hayatına devam eden bir başka önemli turistik rehber Blue Guide da Baedeker ve Murray’in mirasını taşır. James ve Findlay Muirhead kardeşler uzun yıllar boyunca Baedeker’da çalıştıktan sonra 1915 yılında Murray Handbook’s un teliflerini de alarak kendi şirketlerini kurmuş ve Blue Guide’ı basmaya başlamışlardır. 1917 yılında Fransız yayıncı Hachette ile yaptıkları anlaşmayla da rehberler hem Blue Guide olarak İngilizce hem de Guide Bleu isminde Fransızca yayınlanmıştır. Blue Guide pratik seyahat bilgilerinin yanında sanat, mimari ve arkeolojiye odaklanarak gerekli bilgileri ve tarihi de aktarmayı amaçlar (Url-2).

Roland Barthes’ın 1954-56 yılları arasında yazdığı metinlerin derlemesinden oluşan Çağdaş Söylenler kitabında Barthes, ‘Guide Bleu’ üzerinden turistik rehberlerdeki temsiller üzerine bir eleştiri geliştirir. Barthes, Guide Bleu’ya göre insanların yalnızca ‘tip’ olarak var olduğunu öne sürer (Basklar cesur bir denizci, Katalanlar işbilir birer tüccardır gibi), bunun nedeni olarak da diğer tüm insan söyleninin temelinde de olan ‘öz virüsü’nü gösterir. (Barthes, 2014). Bu indirgemeci tavrıyla rehberin aslında çağdaş bir gezginin aklındaki hiçbir soruya cevap vermediğini belirterek, seçilen anıtların hem toprağın hem de insanların gerçekliğini sildiğini söyler.

Günümüze gelindiğindeyse hem basılı hem de dijital olarak en çok tercih edilen turist rehberlerinden biri Lonely Planet’tir. İlk kitap Across Asia on the Cheap adıyla

1973 yılında Maureen ve Tony Wheeler tarafından Londra'dan Avrupa ve Asya'ya uzanan gezileri sonrasında yazılarak yayımlanır. Rehber, Hippie Trail ile birlikte alternatif seyahat yöntemlerinin yaygınlaştığı bu dönemde gidilen yerdeki sosyo-politik ortama dair pratik tavsiyeleri, yasadışı nitelikteki ipuçları ve gündelik hayata dair gözlemleri barındırmasıyla öne çıkar. 2000'li yıllara gelindiğinde rehber yalnızca 'backpacking' turizmi ile ilgilenenler arasında değil daha geniş bir kesim tarafından da kullanılmaya başlanmıştır. 2007 yılında BBC'ye, 2013 yılında NC2 Media'ya satılan Lonely Planet halen basılı rehberlerinin yanında internet sitesi ve mobil uygulamalarıyla uluslararası anlamda en yaygın kullanılan rehberlerden biridir.

Turistik rehberler her daim basıldıkları dönemdeki seyahat şekillerine ve turist tiplerine özel olarak üretilmişlerdir (Şekil 2.6). İnternetin yaygınlaşmasıyla dijitalleşen ve form değiştiren rehberler de günümüz turistinin ihtiyacını karşılayacak şekilde mobil uygulamalar şeklini almaya başlamıştır. Sosyal medyanın yaygınlaşması ile konum bildirme uygulamaları, lokasyona özel fotoğraf paylaşma ve aratma, restoran, otel değerlendirme ve rezervasyon uygulamaları gibi araçlar sıklıkla kullanılır hale gelmiş ve basılı klasik rehberlerin yerini her geçen gün kullanıcıların deneyimleriyle zenginleşen ve böylece demokratikleşen yeni medyalar almaya başlamıştır.

Şekil 2.6 : Şehir rehberlerinin kısa tarihi.

Literatür taraması yapıldığında ise turizm rehberlerini odağına alan sınırlı sayıda çalışma yapıldığı görülür. Bunlar çoğunlukla 3 farklı kategori altında sınıflandırılabilir: Rehberlerin metin ve görselleri üzerinden içerik analizi ile

destinasyon imgesinin ilişkisine odaklanan çalışmalar (Bhattacharyya,1997; Lew,1991; Bender & Gidlow & Fischer, 2013; Siegenthaler, 2002), rehberlerin turist ile kurduğu ilişkiyi konu alan çalışmalar (Mazor-Tregerman, & Mansfeld & Elyada, 2017; Therkelsen & Sorensen, 2005) ve rehber yazınının tarihini araştıran çalışmalar (Goodwin & Johnston, 2012; Olson, 2010).

Tez araştırması bu noktada Bhattacharyya, Lew ve Siegenthaler'ın çalışmalarına benzer bir yöntem izleyecektir. İzmir için 1950 ve sonrasında günümüze kadar üretilmiş şehir rehberleri incelenerek üretilen kentsel imgenin karakteri, içerik ve söylem analizi üzerinden çözümlenmeye çalışılacak, öne çıkan başlıklar altında içerikler sınıflandırılacaktır.

3. İZMİR KENT TARİHİ

3.1 1950 Öncesi

İzmir kenti ve çevresindeki ilk yerleşim izleri M.Ö. 9000 yılına tarihlenir. Myken kültürüne ve İon kentlerine ev sahipliği yapan bölge, bulunduğu konum sebebiyle yoğun iktidar savaşlarının etkisi altında kalmış, Perslerin, Büyük İskender'in ve Roma İmparatorluğu'nun hükümdarlığı altına girmiştir. MS 1.yüzyıldan itibaren İzmir Hristiyanlık için önemli dinsel kimlikleri ağırlamaya başlamış ve bu sebeple burada en eski Hristiyan toplulukları oluşmaya başlamıştır. Bizans İmparatorluğu'nun oluşumuna paralel olarak yaygınlaşan Hristiyanlıkla beraber Hristiyanlığın yedi kilisesinden üçünün bu bölgede bulunması, Meryem Ananın Evi gibi mekanlar İzmir'in, Bizans'ın İstanbul'dan sonra Anadolu'daki en önemli kenti olmasını sağlamıştır. 1071'den sonra Anadolu'da Türklerin çağı başlamış, kent Türkler, Bizanslılar ve Haçlılar arasındaki egemenlik savaşlarının ortasında kalmıştır. Ayrıca İzmir'i ticaret merkezi olarak kullanan Venedik ve Cenevizliler kentin ticari kimliğinin olgunlaşmasını sağlamıştır. 11.yüzyılda Çaka Bey'in egemenliği ile ilk kez Türklerin eline geçen bölgede 14.yüzyılda Aydınoğulları egemen olmuştur. Daha sonra şehir, 1424'ten 1919'daki Yunan işgaline kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyeti altında kalmıştır (Şekil 3.1).

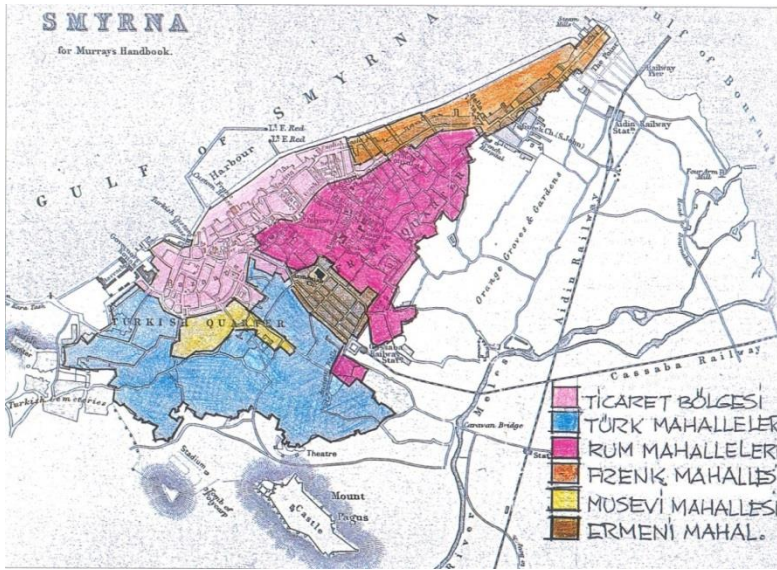
Şekil 3.1 : 19. yüzyılda İzmir'de inşa edilmiş önemli yapılar: Sarı Kışla (1829), Alsancak Garı (1858), Konak Pier (1890) ve Saat Kulesi (1901).

19. yüzyılda Yunan, İngiliz, Fransız, Avusturyalı nüfusun İzmir’de yaşadığı görülür. Bu dönemde kent mekanını şekillendiren en büyük etmen kentin ticari yapısı, bir liman kenti oluşudur. Sanayi Devrimi sonrası hammadde ihtiyacını sağlamak için İzmir büyük bir ihracat limanı haline evrilmiştir (Şekil 3.2). 1856 yılında İzmir-Aydın demiryolu, 1868-73 yılları arasında İzmir limanı inşa edilmiştir. 1900’lerin başında kent Türk, Rum, Ermeni, Levanten (Frenk) ve Musevi mahallelerinden oluşmaktadır (Şekil 3.3).

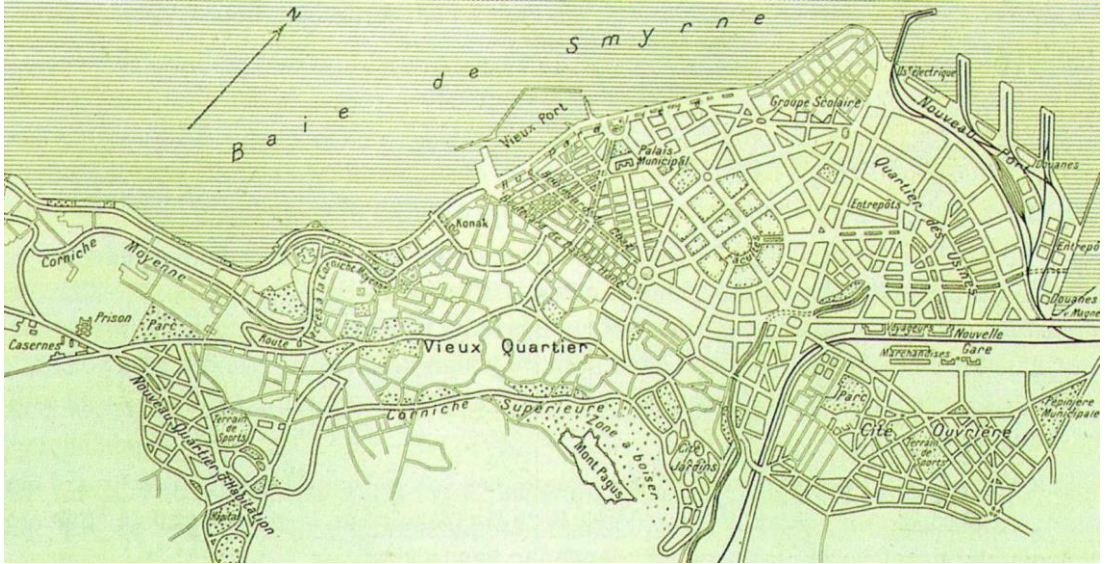
Şekil 3.2 : 1702 tarihli gravür. “19. Yüzyılda İzmir” kitabından.

Kurtuluş Savaşı sonrasında 1922’de gerçekleşen yangın kentin çok büyük bir bölümünün yok olmasına neden olmuştur. Ermeni mahallesinin tümü ile Rum ve Levanten mahallelerinin büyük çoğunluğu bu yangınla yok olmuştur. Fiziksel olarak büyük bir yıkım geçiren kent, savaş sonrası gayrimüslim topluluğun kenti terk etmesiyle kültürel ve ekonomik olarak da büyük bir kayıp yaşamıştır.

Şekil 3.3 : 1895 tarihli harita. Rauf Beyru tarafından renklendirilmiştir.

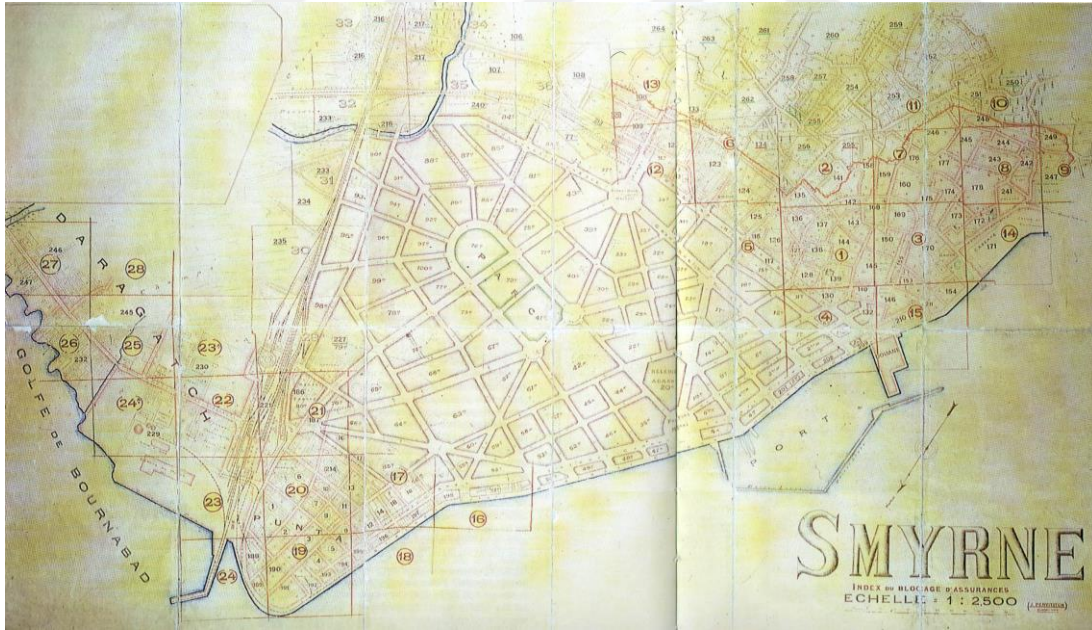
Cumhuriyet'in ilanından hemen sonra yangının izlerinin temizlenmesi ile yeni imar faaliyetlerine girişilmiştir. Cumhuriyet'in çağdaş kentler yaratma idealinin ilk adımlarını Ankara ve İzmir için eş zamanlı olarak üretilen şehir planları oluşturmuştur. İzmir'in yeniden düzenlenmesi için ilk olarak şehir plancısı Henri Prost ile görüşülmüş, onun önerisi üzerine Rene ve Raymond Danger ile 1924 yılında bir sözleşme imzalanmıştır (Şekil 3.4). Prost da bu planlama çalışmasında danışman olarak rol almıştır. Danger-Prost planı yangından etkilenen bölgelerin imarının yanı sıra savaş ve mübadeleler sonrası çöküşe geçmiş olan kentin ekonomisini canlandırarak işlevsel ve mekânsal örgütlenmelerin sağlanmasını da hedeflemektedir. Bu nedenle plan limanın Alsancak'ın kuzeyine taşınmasını, bu alanla ilişki olarak endüstri bölgesinin yeniden düzenlenmesini ve iki demiryolu hattını birleştiren yeni bir istasyon inşa edilmesini önermiştir (Bilsel, 2009). 1923 yılında düzenlenen ve bağımsız, milli bir ekonominin temellerinin kurulmaya çalışıldığı İzmir İktisat Kongresi ile birlikte düşünüldüğünde kentin planlama çalışmalarının, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin simgesi olacak yeni ulusal bir ekonomi merkezi ile birlikte modern bir şehir kurma ideali doğrultusunda geliştiği söylenebilir (Bilsel, 1996).

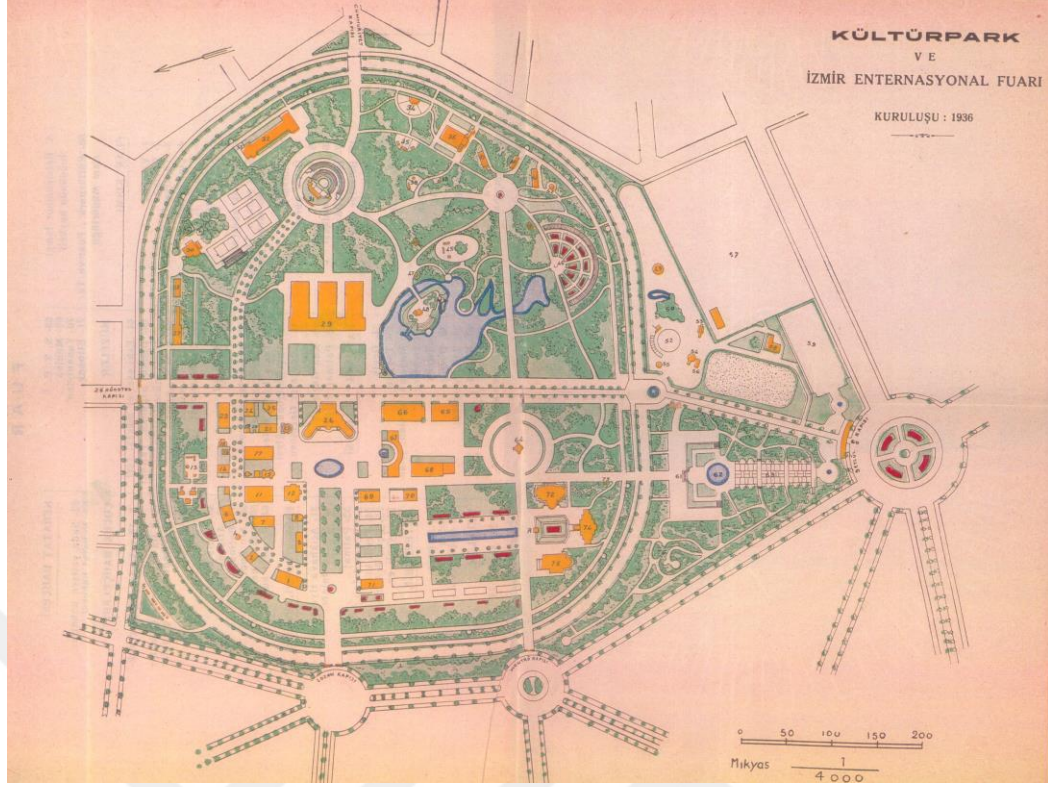
Şekil 3.4 : 1925 Danger-Prost kent planı. APIKAM Arşivi.

Fransız Beaux-Art okulu etkileriyle şekillenen yeni kent planı, denize, Kadifekale'ye ya da bir anıta yönelen ışınal bulvarlardan oluşur. Bu bulvarların kesişiminde yıldız ya da üçgen biçiminde meydanlar yer alır. Planın odak noktalarından biri de yarım ay formuyla deniz kenarında yer alan Cumhuriyet Meydanı'dır (Şekil 3.5).

1925 yılı sonrasında belediye tarafından satışa çıkarılan yeni parseller çoğunlukla finans kuruluşları ve esnaflar tarafından satın alınmış, bölge I. Milli Mimari Üslubunda inşa edilmiş finans ve ticaret yapılarıyla planda da öngörüldüğü üzere bir iş merkezine evrilmeye başlamıştır. Gazi Bulvarı'nın bir bölümü ile Mimar Kemalettin Caddesi bu dönemde inşa edilmiştir. 1929 yılı ekonomik buhranı ile yavaşlayan imar çalışmalarında 1931 yılında Dr. Behçet Uz'un Belediye Başkanı olmasıyla yeni bir döneme girilmiş, 1932 yılında Cumhuriyet Meydanı ve Atatürk Anıtı'nın açılışı gerçekleştirilmiştir. İzleri bu planlama ile şekillenmeye başlayan Kültürpark'ın çalışmalarına 1934 yılında başlanmış, parkın içeriği Suad Yurdkoru'nun 1933 yılında gerçekleştirdiği Moskova gezisi ve Belediye Başkanı Behçet Uz'un 1935 yılındaki Avrupa gezilerinden hareketle oluşturulmuştur. Kültürpark'ın şehre nefes aldırarak bir park olmasının yanı sıra bir 'halk üniversitesi' görevi görebilmesi için çeşitli kültür yapıları ile donatılması kararı alınmıştır (Şekil 3.6). Bu yapılara örnek olarak Atatürk Devrim Müzesi, Sıhhat Müzesi ve Ege Ürünleri Müzesi hem bölgeyi ve ürünlerini halka tanıtmayı hem de Atatürk devrimleri ve halk sağlığı konusunda ziyaretçileri eğitmeyi amaçlar (Bilsel, 2009).

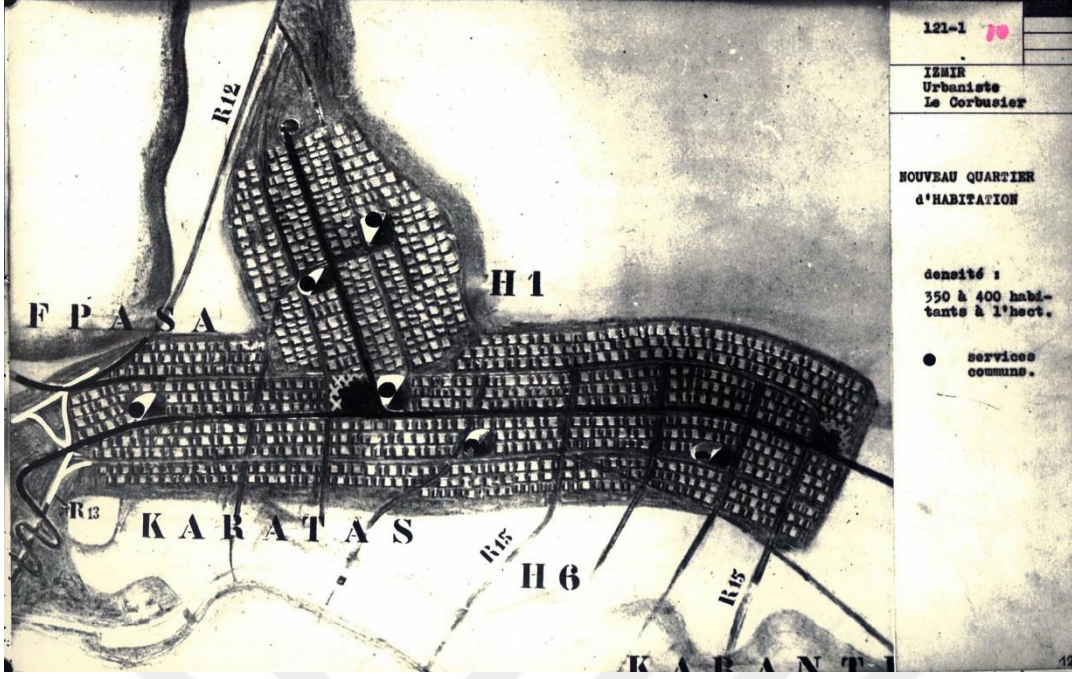
Şekil 3.5 : 1932 Pervititch haritası. APİKAM Arşivi.

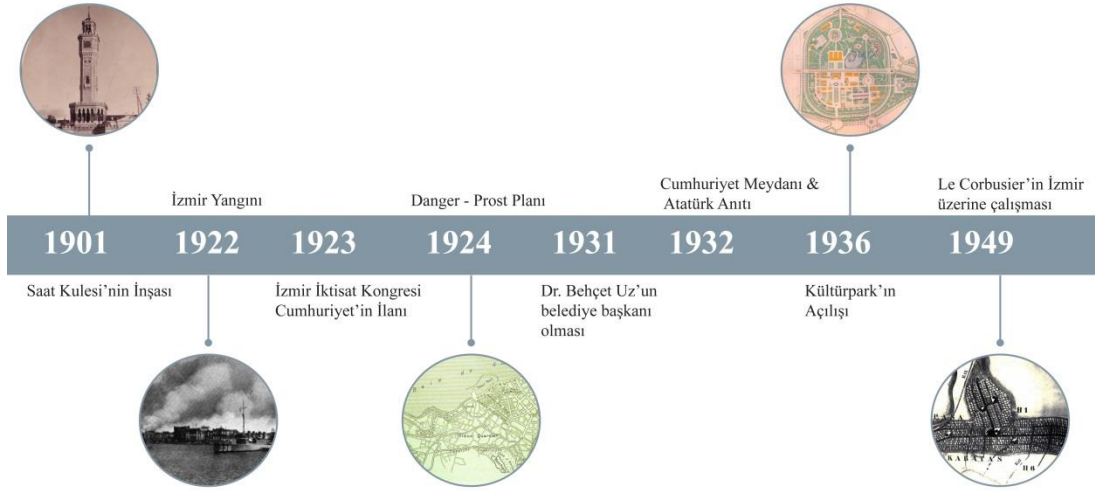
Şekil 3.6 : 1941 tarihli şehir rehberinde Kültürpark Haritası.

İzmir kent tarihi için bir diğer önemli çalışma ise Le Corbusier'in İzmir için hazırladığı planlardır. 1939 yılında Behçet Uz'un girişimi ile Le Corbusier ile İBB arasında bir antlaşma imzalanmış ancak çalışmalar II. Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşebilmiştir. 1948 yılında Corbusier İzmir'e gelmiş, hazırladığı tasarıları 1949 yılında sunmuştur (Şekil 3.7). Dönemin yöneticileri tarafından gerçekçi bulunmayarak uygulamaya koyulmayan plan, 'yeşil kent' teması çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu planda yeşil endüstri siteleri, Konak- Eşrefpaşa arasında varyant yapılması, Hatay Caddesi'nin açılması, kentin Belkahve yönünde genişlemesi gibi durumlar öne çıkar (Bilsel, 2009 ve Gedikler, 2012).

1950 öncesi İzmir'deki imar çalışmalarında Birinci Ulusal Mimarlık akımıyla inşa edilmiş Türk Ocağı, Milli Kütüphane, Osmanlı Bankası, Borsa Binası, Vakıflar Bankası, Gazi İlkokulu gibi yapılar dönemin önemli mimarlık ürünlerini oluşturur (Gedikler, 2012). 1900-1950 yılları arasında İzmir'deki önemli inşai faaliyetleri ve düzenlemeleri Şekil 3.8'de görmek mümkündür.

Şekil 3.7 : Le Corbusier'in önerdiği yeni konut bölgesi. APİKAM Arşivi.

Şekil 3.8 : 1900-50 yılları arasında İzmir'de önemli olaylar ve düzenlemeler.

3.2 1950 Sonrası

1950'ler tüm dünyada büyük değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nı takiben büyük nüfus patlamaları yaşanmış ve Avrupa yeniden inşa edilmeye başlanmıştır. Gündelik hayat tüketim kültürünün hakimiyeti altında değişime uğramış ve dünya Soğuk Savaş'ın etkisiyle Amerika'nın temsil ettiği kapitalizm ve SSCB'nin temsil ettiği sosyalizm çevresinde kutuplaşmıştır (Alkan, 2016). Bu kutuplaşmada Türkiye Amerika'nın yanında yer almış, 1947'de Truman Doktrini, 1949'da Marshall yardımı ve 1950'de Demokrat Parti'nin iktidarı gelişi ile

birlikte hem sosyo-ekonomik hem de kültürel olarak farklı bir döneme girmiştir. 1952 yılında NATO'ya kabul edilmiş, Amerika'dan maddi yardımın yanında Türkiye'ye askeri ve sivil personeller de gönderilmiştir (Şekil 3.9). 1950'ler Türkiye'nin Amerikanlaşmaya başladığı bir dönem olmuştur.

1950-53 yılları arasında tarımsal üretimin ve ihracat gelirlerinin artmasıyla yaşanan ekonomik bollukla tek parti döneminin kanaatkarlığına zıt bir şekilde tüketimin sınırsız bir şekilde teşvik edildiği bir döneme girilmiştir. Radyo, buzdolabı, çamaşır makinesi gibi elektrikli ev eşyaları orta sınıf ailelerin evlerine girmeye başlamıştır. Bu süreçte süt tozu, kola, margarin ve likör gibi ürünlerle yeme-içme alışkanlıkları değişmiş, DP'nin demiryolu yerine karayoluna önem vermesiyle araba ve araba ile yapılan seyahatler gündelik hayatın içerisine yerleşmiştir. Hayat, Her Hafta ve İnci gibi Amerikan kültürü merkezli dergiler yayınlanmıştır. Türk Sineması bu dönemde Sinemacılar Dönemi olarak adlandırılan dönemine girerek yaygınlaşmış, Hollywood yapımı filmler sinemalarda gösterilmeye başlanmıştır. Yeni bir eğlence anlayışı olarak gazino kültürü de bu dönemde ortaya çıkmıştır. Nüfus artışıyla beraber tarımda ve genel olarak ekonomideki değişimin bir sonucu olarak kırdan kente göç ile hızla büyüyen şehirlerde gecekondu bölgeleri oluşmuştur (Yıldırım, 2016).

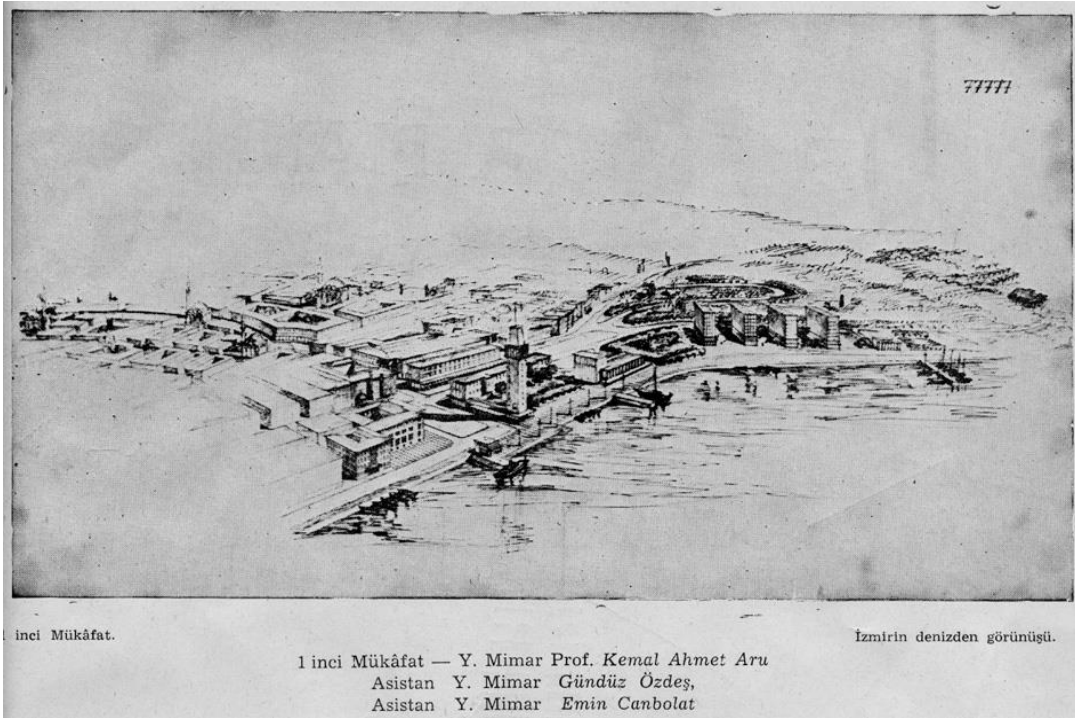
Şekil 3.9 : 1967 tarihli rehberde 'Nato Merkezi' fotoğrafı.

Karayolu ve havayolunun gelişimine bağlı olarak turizmin de bu dönemde gelişmeye başladığı görülür. 1953 yılında Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu yürürlüğe girmiş, 1957 yılında Basın Yayın ve Turizm Vekaleti daha sonra 1963'te Turizm ve Tanıtma

Bakanlığı kurulmuştur. Turizm artık bakanlık nezdinde temsil edilen bir konu haline gelmiştir. Turizm politikalarındaki gelişmeler konaklama yapılarının sayısının ve kalitesinin artışı da beraberinde getirmiştir (Kayın, 2000). Turizmin yanında İzmir Enternasyonal Fuarı da dışarı açılmanın simgelerinden biri haline gelmiştir (Alkan, 2016).

Tüm bu büyük değişikliklerin yaşandığı ve kent mekanının büyük bir dönüşüm geçirdiği bu dönem turizm bağlamında ilk sistematik gelişmelerin yaşanması nedeniyle de bir eşik olarak kabul edilerek tez çalışması kapsamında da başlangıç noktası olarak seçilmiştir.

Bu döneme İzmir özelinde bakıldığında iktidar değişikliği ile imar konusunun da yeniden ele alındığı görülür. İlk adım olarak 1951'de Uluslararası İzmir İmar Planı Yarışması düzenlenmiştir. Yarışmacılardan 'işçi ve fakir halkın' barınmakta olduğu kötü şartlardaki mahallelerin iyileştirilmesinin istenmesi gecekonduların 1951'de başladığını göstermektedir (Bilsel, 2009). Aynı zamanda Konak'ta bulunan Sarı Kışla ile diğer askeri binaların da ortadan kaldırılacağı belirtilmesi Konak Meydanı ve çevresinin geçireceği büyük değişikliklerin habercisidir. Kemal Ahmet Aru, Emin Canpolat ve Gündüz Özdeş'in projesi bu yarışmada birinci seçilmiştir (Şekil 3.10).

Şekil 3.10 : Birinci seçilen proje. APIKAM Arşivi.

Bu plana göre kentin başlıca gelişme alanını Karataş'tan Üçkuyular'a uzanan bölge oluşturur. İkincil olarak Karşıyaka'nın batısı ele alınmış, Bayraklı'nın endüstri alanı ile ilişkili işçi konutlarının olduğu bir bölge olarak planlanması öngörülmüştür (Bilsel, 2009).

1955'e gelindiğinde yeni imar planı için çalışmaların henüz tamamlanmadığı görülür. Yeni imar planlamasında önceliğe sahip Konak Meydanı'na dair daha kapsamlı bir çalışma yapılabilmesi için yeni bir yarışma açılmış ve bu yarışmayı Doğan Tekeli, Tekin Aydın ve Sami Sisa tarafından hazırlanmış olan proje kazanmıştır. Ancak bu proje uygulamaya konulamamıştır. Bu dönemde aynı zamanda Konak Meydanı'nda bulunan Sarı Kışla ve 50'lerin sonlarına doğru da antrepolar yıkılmış ve meydan tanımsız bir hale gelmiştir. Aru-Özdeş-Canpolat planı kentin tahmin edilen çok daha hızlı büyümesi ile birlikte tam olarak uygulanamasa da kentin sonraki dönemde nasıl şekilleneceğini belirleyen ana hatları çizmiştir.

1950'li yıllarda yoğun altyapı çalışmalarının yanında kentin sosyal ve kültürel yaşantısı için önemli olacak imar çalışmalarına da hız verilmiştir. Karşıyaka plajı, yüzme havuzu ve gazinosu, Şark Kahvesi, Göl Gazinosu'nun onarımı, Fuar'daki Merkez Evlendirme Dairesi, Kubana ve Mogambo pavyonlarının inşası, İnciraltı plaj evleri bunlara örnek gösterilebilir (Gedikler, 2012). İzmir'in kent mekanında önemli bir konuma sahip olan Alsancak limanının inşasına da 1955 yılında başlanmıştır.

1950'lere gelindiğinde İzmir kenti için turizm önemli bir gelir kaynağı olarak görülmeye başlanmıştır. 1951 yılı tarihli Vatan Gazetesi'nin Memleket Serisi eklerinin ikincisinde İzmir'e yer verilmiştir (Şekil 3.11). Bu gazete ekinde yer alan 'Ege'de Turizmin İkbali' başlıklı yazıda Ege Turizm Cemiyeti Başkanı Suad Yurdkoru ile yapılan röportajda Yurdkoru Türkiye'de turizm denildiğinde akla ilk olarak İstanbul ve İzmir'in geldiğinden bahseder. Bu iki şehre tarihi ve doğal güzellikler bahşedildiğini söyleyerek Ege'nin 'ham madde halinde duran' turistik mekanlarının güzel değerlendirildiği takdirde İzmir'den ihraç edilen pamuk, üzüm, tütün ve incir gibi maddelerin toplamı kadar gelir getireceğini ifade eder. Yazının devamında ise uygun yolların yapımının gerekliliğini, otel ve restoran eksikliğinin önemini vurgular.

Altyapı eksikliğinin hissedildiği bu dönemde özellikle fuar dönemi yaşanan yoğunluktan kaynaklı olarak İzmir’de büyük ve lüks bir otelin eksikliği hissedilmeye başlanmış bu durum da Büyük Efes Oteli’nin inşa edilmesine yol açmıştır.

1960’lara gelindiğinde planlı kalkınma politikaları sonucunda Devlet Planlama Teşkilatı ve buna bağlı olarak 1965 yılında İzmir Metropolitan Alan Nazım İmar Planı Bürosu kurulmuştur. Büro tarafından hazırlanan kent planı 1973 yılında İmar ve İskan Bakanlığı tarafından onaylanmıştır. Bu plana göre İzmir bölge, metropolitan alan ve İzmir büyükşehir bütünü olmak üzere 3 farklı kademede ele alınmıştır. Aliağa, Torbalı, Turgutlu ve Manisa’nın nüfus çekici merkezler olarak geliştirilmesi Çeşme-Karaburun, Seferihisar-Gümüldür-Selçuk-Kuşadası sahil bandının, Foça-Dikili-Çandarlı ve Bergama çevresinin turizm amaçlı planlamayla geliştirilmesi önerilmiştir.

Şekil 3.11 : 1951 Vatan Gazetesi Eki ‘Ege’de Turizmin İstikbali’.

1980’ler ve sonrasında Türkiye’de politik, ekonomik ve sosyal anlamda 50’lerde oluşana benzer bir kırılma yaşanmıştır. Bu dönemde ekonomide ilk Cumhuriyet yıllarının korumacı politikaları tamamen terk edilmiş, ekonomiye neo-liberal

eğilimler hakim olmuştur. Kent mekanı inanılmaz bir hızla büyümeye başlamış, kapsamlı masterplanların yerini bölgesel büyük ölçekli projeler almaya başlamıştır. Kentlinin, kent mekanı ile kurduğu ilişkiler de çeşitlenmeye ve değişmeye başlamış, kentin geçirdiği dönüşümleri anlamlandırmak için yeni okumalar geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma da İzmir kentinin 1950 sonrasında çoğunlukla turizm etkinliğine bağlı olarak geçirdiği dönüşümleri bir temsil aracı olarak kabul ettiği şehir rehberleri üzerinden okumaya çalışacaktır.

4. 1950 SONRASI ŞEHİR REHBERLERİNDE İZMİR

1950'lerle birlikte hem kentsel mekanda hem de kentlilerin gündelik yaşantılarında büyük değişiklikler ve canlılıklar görülmeye başlanır. Bu bölüm 1950 sonrasında basılan şehir rehberlerinde İzmir kent mekanının ve bunun etkisiyle kent imgesinin nasıl dönüştüğüne ve bu durumun turizm faaliyetiyle etkisine odaklanacaktır.

Şehir rehberleri incelendiğinde İzmir'e dair öne çıkan bazı temalar olduğu görülmüştür. Bu temalar İzmir üzerine üretilmiş imajların ve söylemlerin yoğunlaştığı alanlar olmakla birlikte kentsel mekanda öne çıkan bir takım yapıların simgesel anlamları ile de örtüşür.

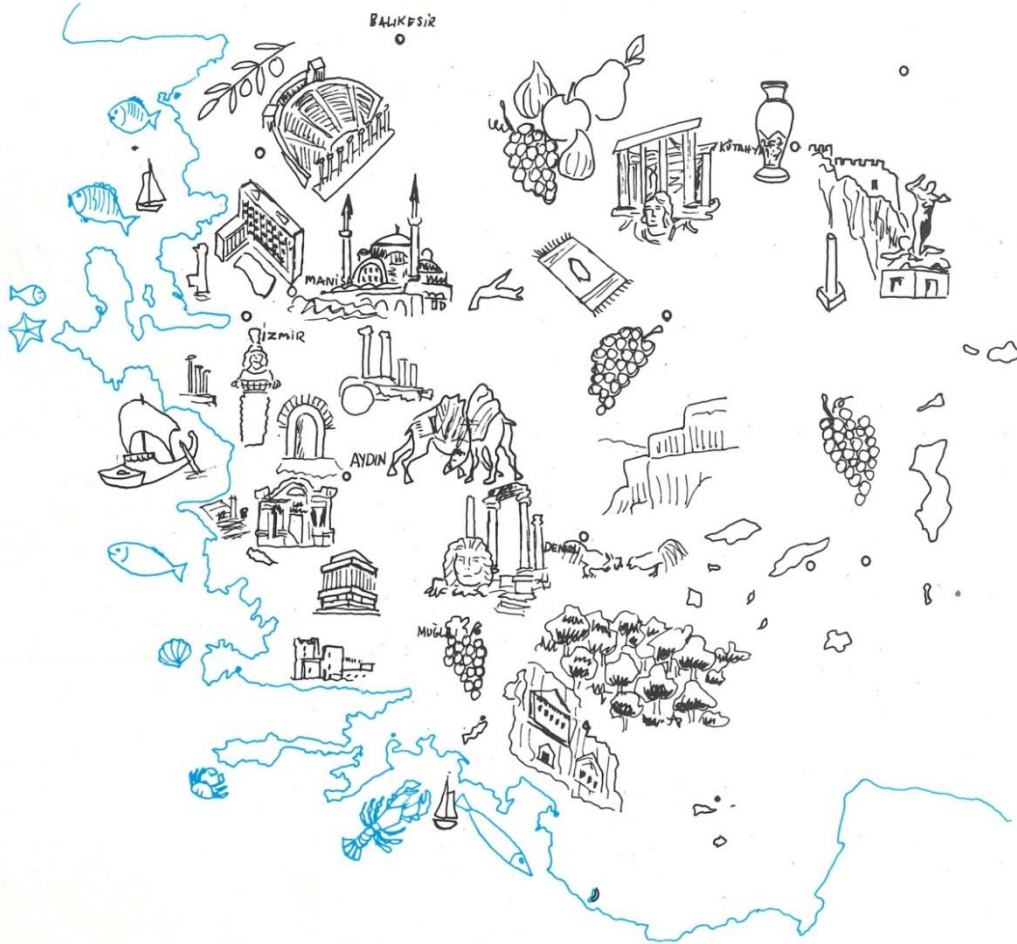
Şehir rehberleri analiz edildiğinde görülmüştür ki Antik çağlardan beri iskan edilmiş bir kent olarak İzmir, Efes ve Bergama Antik Kentleri ile, Kadifekalesi ve Agorası ile tarihi bir kent olarak öne çıkmaktadır. Sıklıkla Kültürpark ve burada gerçekleşen İzmir Enternasyonal Fuarı'nın etkisiyle bir fuarlar kenti olarak tanımlanmaktadır. Doğal güzelliklerinin yanında üzüm, incir, tütün, pamuk gibi ürünleri ve ihracat limanı ile İzmir, bereketli bir kenttir. Ilıcaları ve plajları, Dikili, Foça, Gümüldür ve Çeşme gibi beldeleri ile İzmir aynı zamanda bir sayfiye kentidir. Ülkenin batısındaki bir liman kenti olmasıyla, Avrupa ile kurduğu ilişkilerle, çok milletli geçmişiyle ve bunun nostaljisi, ona atfedilen hoşgörülü ve rahat kent yaşantısı ile İzmir aynı zamanda 'Gavur İzmir'dir. Tezin ilerleyen bölümlerinde herbir başlık şehir rehberlerinden referanslarla ilişkili olduğu mekan ve kavramlarla birlikte açıklanmaya çalışılacak, İzmir kent imgesini oluşturan bu alt kavramların zamanla nasıl kurulduğu ve geliştiği incelenecektir.

4.1 Tarihi Kent İzmir

Bir yerin eski kültürlere ait kalıntılara ev sahipliği yapıyor olması onu turistik olarak çekici kılar. Tarihi yapılar, nesnelere ve bölgeler gidip görülmek istenen bir odak haline gelmiştir. Simge haline gelen bu yapılar, kentlerin pazarlanması için oluşturulan temsillerde yeniden ve yeniden üretilirler. Böylece bağlamlarından ve fonksiyonel ilişkilerinden koparılarak farklı anlamların üretilmesinde bir araç olarak

kullanılırlar. Bu noktada kentin kimin tarihini, nasıl anlattığı ve kentin tarihi olarak neyi benimsediği, bunlar üzerinden nasıl bir söylem oluşturduğu da önem kazanır.

İzmir'in turistik bir kent olmasının başlıca nedenlerinden birini de kentin antik çağlardan beri iskan edilmesi oluşturur. Kentin farklı bölgelerinde farklı dönemlere ait çok sayıda antik kent kalıntısı ve tarihi eserler bulunur (Şekil 4.1). Ancak Selçuk ilçesi sınırları içinde yer alan Efes ve kentin kuzeyindeki Bergama antik kentleri zengin geçmişleri ve buluntuları ile diğerlerinin önüne geçer. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Efes ve Bergama her daim kent rehberlerinde kendilerine büyük yer bulmuştur. Efes, Meryem Ana'nın evi ve Hristyanlığın 7 kilisesinden birini barındırması nedeni ile Hristiyanlık dünyası için de ayrı bir öneme sahiptir.

Şekil 4.1 : 1976 rehberinde İzmir ve çevresinde tarihi yerler.

İzmir turizm materyallerinde kendini çoğunlukla köklü geçmişi üzerinden tanıtır. 2016 tarihli rehberde 'İzmir, Eski Dünya'nın yedi harikasından biri olan Artemis Tapınağına ev sahipliği yapan kent...' sloganı rehberin girişinde yer alır. 2004 tarihinde İzmir Valiliği tarafından hazırlanan şehir rehberinin arka kapağında yer

alan yazıda İzmir, ‘Tarihin babası Heredot, İliada ve Odysseia destanlarının yaratıcısı Homeros’un memleketi’, ‘Anadolunun ilk kentlerinden’, ‘Egenin Efes, Bergama gibi büyük uygarlık kentlerine sahip bir turizm kenti’ ve ‘uygarlıklar beşiği’ olarak tanımlanır.

1951 tarihli Vatan gazetesi ekinde Ege’de turizmin istikbali yazısında Suad Yurdkoru, büyük bir altyapı çalışması geliştirilmemesine karşın Bergama, Efes ve Meryem Ana Evi’nin çok sayıda turist çektiğinden bahseder. Ancak bu turistlerin memnun olmadığını belirterek bunun nedeni olarak yeterli sayıda ve kalitede otel ve restoranların olmayışını gösterir. Bu turizm faaliyetinin devamı içinse düzgün yolların önemini vurgular. 50’lerdeki bu söylem hem İzmir özelinde hem de Türkiye’de turizm ile ilişkili yatırımlara hız kazandırılacağına, öncelik verileceğinin göstergelerinden biridir.

4.1.1 Efes ve Bergama

İzmir’in önemli antik kentlerinden Efes ve Bergama her daim turizm tanıtım materyallerinde büyük yer bulmuştur. Özellikle 1950’lere bakıldığında İzmir’in en büyük turizm odağını bu antik kentlerin oluşturduğu söylenebilir.

1951 tarihli Vatan Gazetesi İzmir ekinde Bergama’ya geniş yer verilmiştir (Şekil 4.2). Yazıda Türkiye’de daha hiç el değmemiş birçok güzelliğin bulunduğu Bergama’nın ise bunların en kıymetlilerinden biri olduğu söylenmiş, Bergama için “Dünyanın hiçbir yerinde tarihin bu kadar değerli eserlerine bir arada tesadüf edilmez” denmiştir. Yazının devamında burada ayrılan yerin azlığının Bergama’daki tarihi eserlere dair en kısa açıklamaya bile yer vermeye izin vermediği ibaresi kullanılarak Bergama’nın tarihsel ve kültürel önemi vurgulanmıştır. Ayrıca ‘basit kültürlü bir insanı bile Bergama civarında büyük fikri alakalar ve zevkler bekler’ diye eklenmiştir.

Aynı gazete ekinde Efes’e de bir bölüm ayrılmıştır (Şekil 4.3). Yazı “İzmir’e gelip de Efes’e gitmemek olur mu?” cümlesiyle başlar ve Efes’in İzmir’de görülecek destinasyonlar arasındaki yerini sağlamlaştırır. Hem Efes hem de Bergama ile ilgili olan bölümlerde kullanılan dil ve mekanlara atfedilen önem antik kentlerinin İzmir’e geldiğinde görülmesi gereken yerler listesinde ilk sıralarda olduğunu vurgular niteliktedir. Halikarnas Balıkçısı olarak bilinen Cevat Şakir rehberliğinde düzenlenen gezide su kemerlerinin, Saint Jean Kilisesi’nin, ‘dünyanın yedi acaibi’nden biri olan

Artemis Tapınağı'nın, Meryem Ana Evinin, gymnasiumun ve tiyatronun gezildiği belirtilerek bu yerlerinin görmeye değer olduğu tekrarlanır. Meryem Ana Evinin uzun yıllar boyunca bir taş yığını şeklinde kaldığı ancak yakın zamanda düzenlenerek ziyaret edilebilecek bir yer haline geldiği belirtilir.

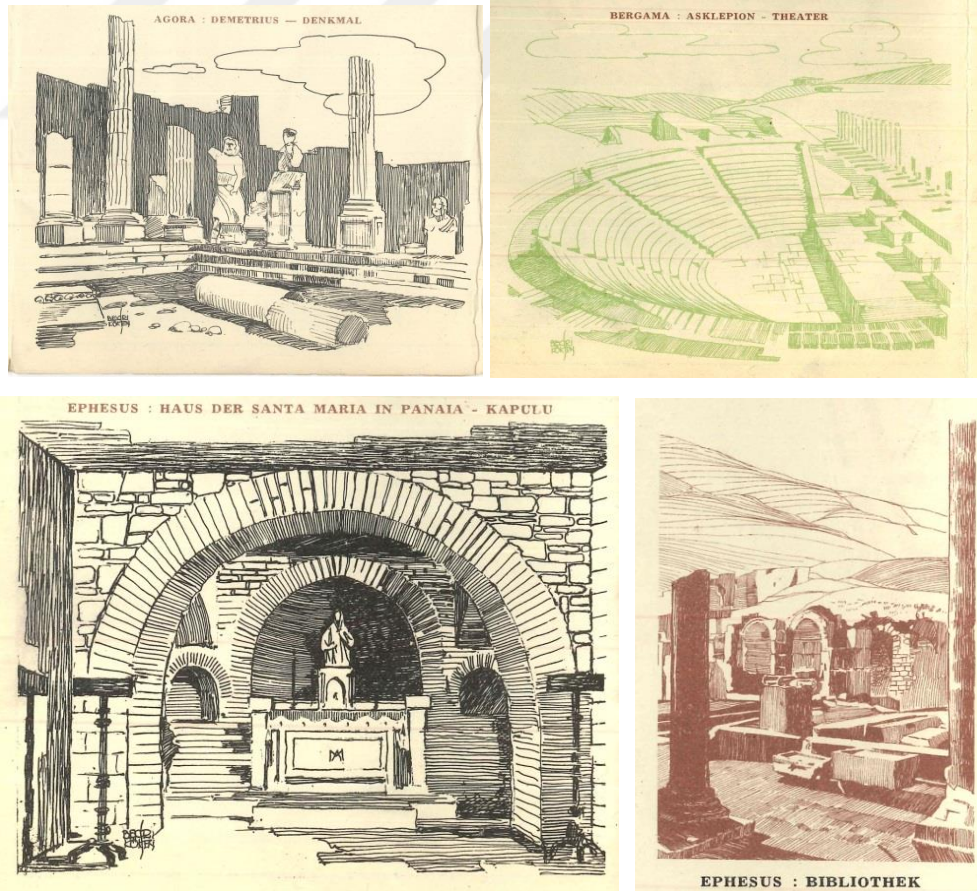
Şekil 4.2 : 1951 Vatan gazetesi ekinde Bergama yazısı.

İki metinde de Bergama ile Efes dünya ölçeğinde kıyaslanarak görkemli eserleri ile övülür ve İzmir'i görmeye gelenler için olmazsa olmaz lokasyonlar olarak tanımlanır.

1952 tarihli şehir rehberinin odağı da İzmir ve çevresindeki tarihi mekanlardır (Şekil 4.4). Rehberde otel, restoran, müze, fuar ve festivaller, elçilikler ve hastaneler gibi gerekli bilgilerin yanında İzmir şehir merkezine dair yalnızca Saat Kulesi, Asansör, Agora ve Kordonun bir çizimi yer alır. Rehberin geri kalanında çoğunlukla Efes ve Bergama çizimleri ile Didim, Salıhlı ve bu dönemde hala İzmir kenti sınırları içerisinde sayılan Kuşadası'nın bir çizimi yer alır. İzmir ve çevresindeki Antik alanlar ve müzeler bölümünde ise Arkeoloji Müzesi, Agora, Kızlarağası Hanı, Bayraklı Höyüğü, Kadifekale, Kızılçullu Su Kemerleri, Diana Hamamları, Efes, Meryem Ana Evi, Bergama, Priene, Milet ve Didyma antik kentleri sayılmıştır.

Şekil 4.3 : 1951 Vatan Gazetesi Eki'nde Efes'e ayrılan bölüm.

Şekil 4.4 : 1952 tarihli şehir rehberinde Agora, Bergama ve Efes.

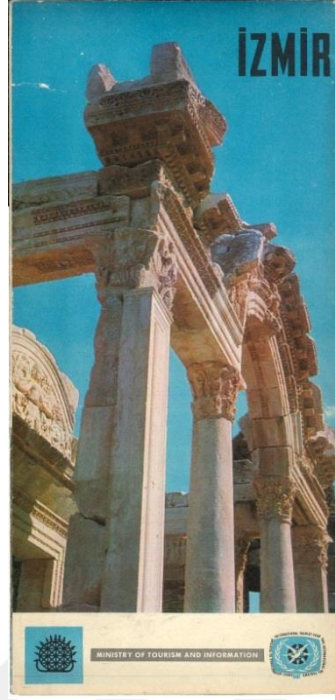
İzmir rehberlerinde Efes'e büyük yer ayrılmakla birlikte yalnızca Efes'e özel olarak basılan rehberler de bulunmaktadır. 1956'ya tariflenen bir rehber ise İzmir ile Efes'i eşdeğer konumda birlikte ele almıştır (Şekil 4.5). İzmir'den Efes'e başlıklı rehberde İzmir kent merkezinin yanı sıra Selçuk'un haritasına da yer verilmiş, Efes'teki harabelerden 32 fotoğrafa yer verilerek, fotoğraftaki yapılar madde madde açıklanmıştır.

Şekil 4.5 : 1956 rehberi kapağı ve Selçuk haritası.

1966 tarihli şehir rehberinde katlanır kitapçığın bir yüzü şehir merkezine odaklanırken diğer yüzü Efes ve Bergama'ya ayrılmıştır. Kent merkezini gösteren haritaların yanında da Efes ve Bergama antik kentlerinin haritasına da yer verilmiştir. 1967 tarihli turistik rehberin kapağında Hadrian Tapınağına yer verildiği görülür (Şekil 4.6). Rehberin içerisinde de Bergama'dan iki fotoğraf yer alır.

Efes önemli bir turizm destinasyonu olarak yıllar boyunca turizm tanıtımlarında yerini korumuştur. Ancak 70'lerden sonra tanıtım için kullanılan çehresi değişmiştir. 70'lerde Efes'te bulunan Celsus Kütüphanesinin rekonstrüksiyonu gerçekleştirilmiş ve 80'lerden itibaren artık Efes'in en bilinen yapısı ve İzmir'in önemli imgelerinden biri olacak kütüphane tanıtım materyallerinde kullanılmaya başlanmıştır (Şekil 4.7, Şekil 4.8 ve Şekil 4.9).

Şekil 4.6 : 1967 tarihli şehir rehberinin kapağı.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından basılan 2016 şehir rehberinde Efes antik kentinde binlerce turist 'Liman Caddesi'nde yürür, Büyük Tiyatro'da yılın en görkemli sanat etkinliklerini izler, Celsus Kitaplığı'nın görkemi karşısında nefeslerini tutar, Meryem Ana Evi'nde Hıristiyanların hacı oluşuna tanıklık eder, Selçuk Arkeoloji Müzesi'ndeki Miken, Arkaik, Klasik, Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerine ait binlerce eseri hayranlıkla seyrettiğinden bahsedilir. Hıristiyanların hacı oluşuna tanıklık edildiği için metinde bahsedilen turistlerin burada Hıristiyan olmayan kişiler olduğu anlaşılabilir. Yine aynı rehberde Selçuk 'kültürlerin zirvesi' Efes ise 'Türkiye'nin en görkemli antik kenti' olarak tanımlanmıştır.

- La Bibliothèque de Celsus.

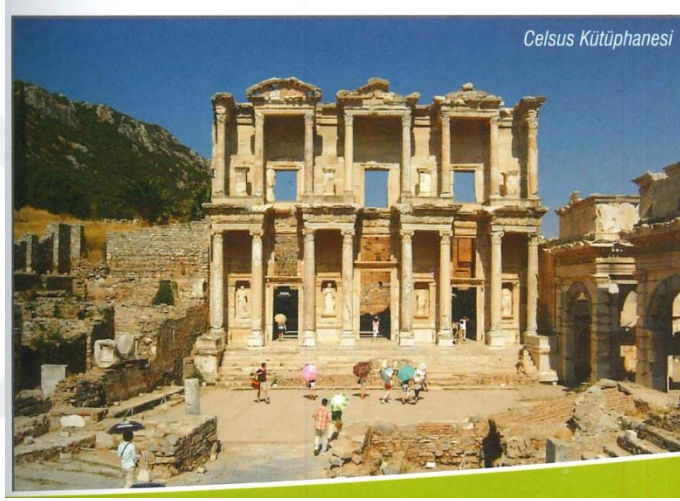

- Le Temple d'Hadrien.

Şekil 4.7 : 1987 şehir rehberinde Celsus Kütüphanesi ve Hadrian Tapınağı.

Şekil 4.8 : 2015 rehberinde Celsus Kütüphanesi.

Şekil 4.9 : 2016 tarihli şehir rehberinde Celcus Kütüphanesi .

2000’li yıllara gelindiğinde rehberlerde bugüne kadar yer almamış başka bir lokasyon daha göze çarpmaya başlar (Şekil 4.10). 2002 tarihli şehir rehberinde Efes antik kentinden hemen sonra Şirince köyü için bir bölüm ayrılmış, köyün yamaçta birbiri üzerine dizilmiş otantik küçük evlerinin hepsinin Anadolu tarzında inşa edildiği ve büyük bir kısmının pansiyonu dönüştürüldüğü belirtilmiştir. 2004 tarihli şehir rehberinde Şirince’ye toplam dört sayfadan oluşan çok daha büyük bir bölüm ayrılmıştır. ‘Bir köy güzeli Şirince’ başlıklı yazıda köyün yerli ve yabancı turistlerin vazgeçilmez tur güzergahına gireli çok olduğu söylenerek ‘güzelim taş evlerin özenle restore ve dekore edilmesiyle yapılan küçük şirin pansiyonlarda konaklamanın tiryakileri sürekli çoğalıyor’ ifadesi kullanılmıştır. Köyün isminin kaynağı ve kısa tarihçesi üzerine bir açıklama bölümünden sonra 1986’da kentsel sit alanı ilan edilerek koruma altına alındığı ancak bu kararın da koruma için yeterli olmadığı belirtilmiştir. Köyde gezi rotası ve hediyelik eşya alınabilecek mekanlar da

belirtilerek yazı ‘çëşit çëşit şarapların tadına bakarken ölçüyü kaçırmayın’ uyarısı ile bitirilmiştir. 2009 tarihli rehberde Şirince’den oldukça fazla gezgin çeken bir dünya cenneti olarak bahsedilmiştir. 2016 basımlı şehir rehberinde ise Selçuk bölümünden hemen sonra Şirince’ye de yer verilmiş, geçen yüzyıldaki kentsel dokusunu aynı şekilde koruduğu söylenen köyün ‘ev şarapçılığı, geleneksel yemekleri, otantik yapısı ve yaşantısıyla bir nostalji köyü’ olduğu not düşülmüştür. Dean Maccannell’in ‘kurgulanmış otantiklik’ kavramına burada değinmek önem taşımaktadır. Her ne kadar köyün kentsel dokusu orijinal yapısını korusa da ona atfedilen özgünlük bir turizm odağı olabilmesi için inşa edilmiş bir kurgudan oluşur. Yunan halk mübadele sırasında gitmiş ve burada yaşayanlar değişmiştir. Bölge, sit alanı ilan edildikten sonra turistik rotalara girmiş, rehberlerde kendine yer bulmaya başlamıştır. Turistik rehberlerde bahsedilmesi ve sit alanı olarak ilan edilmesi, Maccannell’in da ‘marker’ olarak kavramsallaştırdığı gibi, o mekanın görülmeye değer olarak işaretlenmesi anlamına gelir. Bu turizm akımı eski taş evlerin zamanla pansiyonlara dönüşmesine, köyün özgün yaşantısının artan pansiyonlar, şarap evleri ve kafelerle turistik bir kasaba halini almasına neden olmuştur. Şirince, turizm akınlarından birini de Maya takvimine göre dünyanın sonunun geleceğine inanılan 2012 yılının Aralık ayında yerli ve yabancı mecralarda yapılan haberler sonrası yaşamıştır.

Şekil 4.10 : 2015 rehberinde Şirince’den fotoğraflar.

Bir yerin kentsel koruma alanı ilan edilmesi, UNESCO Dünya Mirası Listesi’ne kabul ediliyor oluşu o yerin otoritelerce de turistik özelliğinin onaylanması ve ‘görülmesi gereken yer’ olarak işaretlenmesi anlamına gelir. Böylece bu isimlendirmeler, tanımlamalar ve koruma önlemleri bu mekanları uluslararası alanda

da işaretlerken daha büyük bir turizm istilasına ön ayak olarak kitlesel turizmin getirecekleri ile özgün mekansal ve sosyal özelliklerinin ortadan kalkmasına da bir yandan aracı olmaktadır.

4.1.2 Saat Kulesi

İzmir'in tarihi yapılarından biri olan Saat Kulesi, kent merkezi kabul edilen Konak Meydanı'nda konumlanmaktadır (Şekil 4.11). 1901 yılında Abdülhamit'in tahta çıkışının 25. Yılı kutlamaları sebebiyle inşa edilmiştir. Üzerinde saat olması modern çağın bir göstergesidir ancak bir yandan da tuğralar ve armalarla da monarşinin hakimiyetini temsil etmektedir. Saat Kulesi'nin meydanla kurduğu ilişki ve taşıdığı anlam zaman içerisinde değişmiştir ve bu değişimi anlayabilmek için meydanın geçirdiği mekansal ve anlamsal değişikliklere bakmak gereklidir.

Tam tarihi bilinmemekle birlikte ticari aktivitelere bağlı olarak Romalılar döneminde inşa edilmiş olduğu düşünülen Liman Kalesi (12.yy – 1872) ve iç liman bölgesi Kemeraltı'nın formunu şekillendiren önemli etmenlerden olmuştur. Bu dönemde deniz şu anki Hisar Camii'nin bulunduğu yere kadar gelmektedir ancak daha sonra dolgularla kıyı şeridi uzaklaşmıştır. Doğal limanın burada olması sebebiyle bu bölge her daim İzmir için önemli ve canlı bir nokta olmuştur. 19.yy sonlarında, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde, Hükümet Konağı, Yalı Camii ve Sarı Kışla (1826) inşa edilmiş ve meydan tanımlı bir hale gelmeye başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Batılılaşma çabalarını Sarı Kışla'nın mimarisinde, cephelerinde okumak mümkün olmaktadır. Bu dönemde meydanı Sarı Kışla ve depo binaları çevrelemektedir.

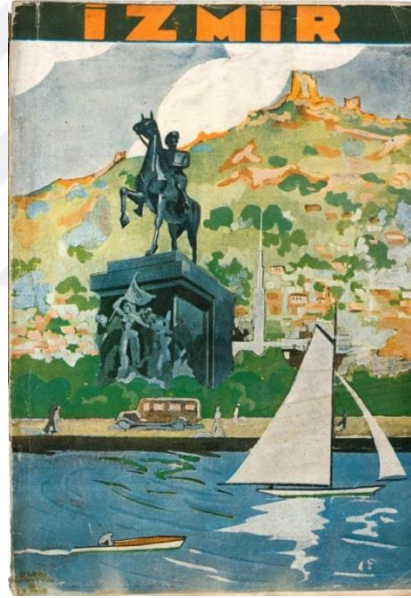

Şekil 4.11 : Saat Kulesi'nin eski fotoğrafları .

Cumhuriyetin ilanından sonra Saat Kulesi'nden armalar, tuğralar sökülüştür. Danger-Prost planıyla kentin yeni meydanı olarak Cumhuriyet Meydanı öne

çıkarılmış, resmi törenler ve kutlamalar Cumhuriyet Meydanı'nda yapılmaya başlanmıştır. Konak Meydanı yaşamaya devam etse de Cumhuriyetin ilanı ile birlikte kentin simgesi olarak Atatürk Heykeli öne çıkmaya başlamıştır.

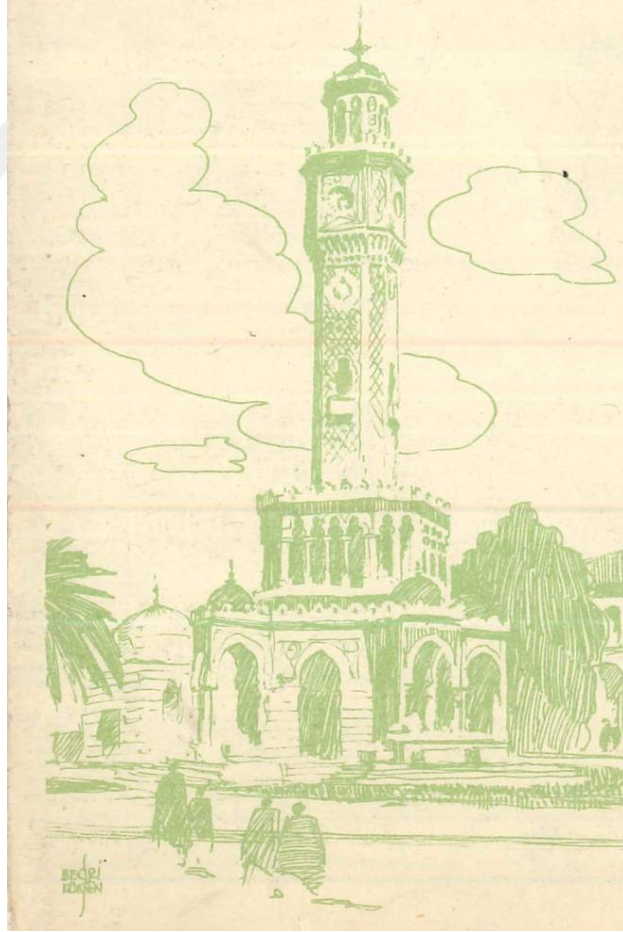
1934 tarihli Fransızca şehir rehberinde Konak Meydanı'na ait tek bir fotoğraf yer alır. O fotoğraf içinse “palais du gouvernement et la place de l'horloge” yani “hükümet sarayı ve saat meydanı” altyazısına yer verilmiştir. Kentte görülecek yerler araba kiralanabilen Konak Meydanı'ndan nasıl ulaşılacağına göre sıralanarak tariflenmiştir ve meydan kentin ulaşım merkezi olarak tanımlanır. Kapakta ise Atatürk Heykeli ve arkasında 1933 yılında (1936'da panayır Kültürpark'a taşınana kadar da eklemeler yapılarak kullanılan) İzmirli mimar Necmettin Emre tarafından tasarlanan 9 Eylül Panayırı'nın kapısı resmedilmiştir (Şekil 4.12). Kapıya ait bir fotoğraf rehberin içerisinde de yer alır.

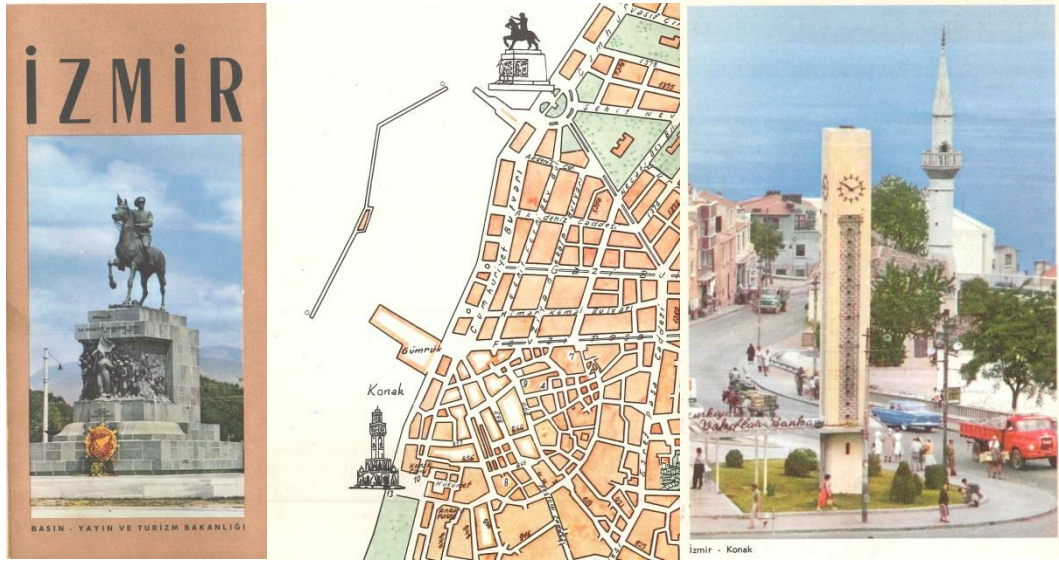
Şekil 4.12 : 1934 şehir rehberi.

1952 tarihli İzmir rehberinde ise kapakta Kadifekale'nin kapısından İzmir manzarası resmedilmiştir. Ayrıca kapının yanında da bir Efe figürü yer alır. Arka kapakta ise Efes resmedilmiştir. Kapak resimleri Nurettin Ergüven'e aittir. Saat kulesine dair bir çizime rehberin içerisinde yer verilmiştir (Şekil 4.13). Rehber içerisindeki çizimler ise Mimar-Ressam Bedri Kökten tarafından yapılmıştır. Ayrıca rehberin içerisinde bulunan harita üzerinde Atatürk Heykeli ve Saat Kulesi'nin çizimleri yer alır. Bu ikisi dışında çizimleri eklenerek öne çıkarılan yapılar Hisar Camii, Salepçioğlu Camii ve Agora olmuştur.

1957-1963 yılları arasına tarihlendiğini düşünülen bir diğer şehir rehberinde yine ön kapakta Atatürk Heykeli yer almaktadır. Rehberde basım tarihi bulunmamakla birlikte Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı ibaresi görülmektedir. 1949'tan itibaren faaliyet gösteren Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü 1957'de Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı'na dönüştüğü ve bu bakanlık da 1963 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığı kurulana kadar çalıştığı için rehberin bu altı yıllık süreç içerisinde basılmış olduğuna kanaat getirilebilmektedir. Rehberin tarihi ile ilgili yönlendiren diğer konular ise Efes Oteli'nin haritada ve arka kapakta yer alan şehir panoramasında görünmüyor oluşu ve rehberde yer alan mimar Harbi Hotan tarafından tasarlanmış ve 1957 tarihinde inşa edilmiş olan Bayramyeri (Eşrefpaşa) Saat Kulesi'nin fotoğrafıdır. Konak'ta yer alan Saat Kulesi'ne yer verilmeyerek yakın tarihte inşa edilmiş modern bir Saat Kulesi'nin rehberde yer alıyor oluşu bu dönemin modernizme ve Saat Kulesi'nin temsil ettiklerine karşı tavrı hakkında güçlü bir izlenim vermektedir (Şekil 4.14).

Şekil 4.13 : 1952 şehir rehberinde Bedri Kökten'e ait çizim.

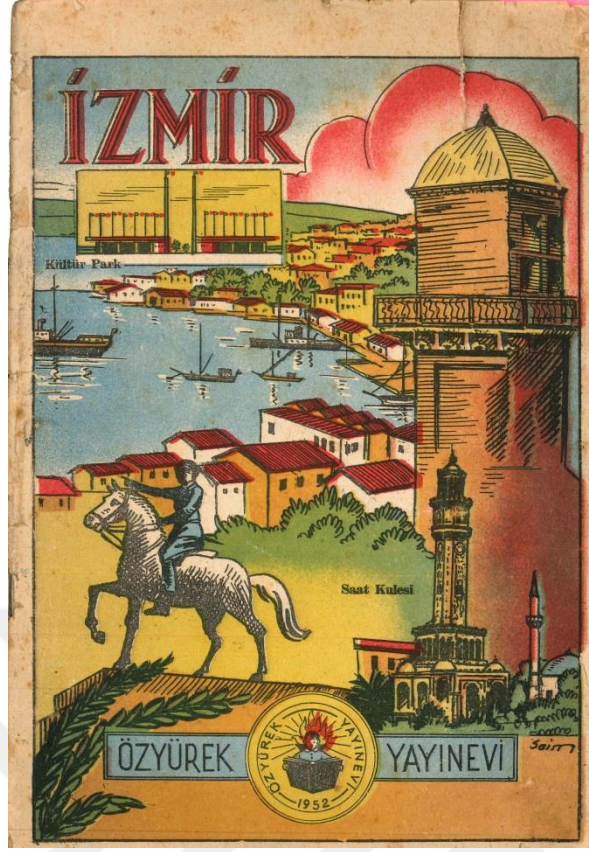

Şekil 4.14 : 1957-63 rehberi.

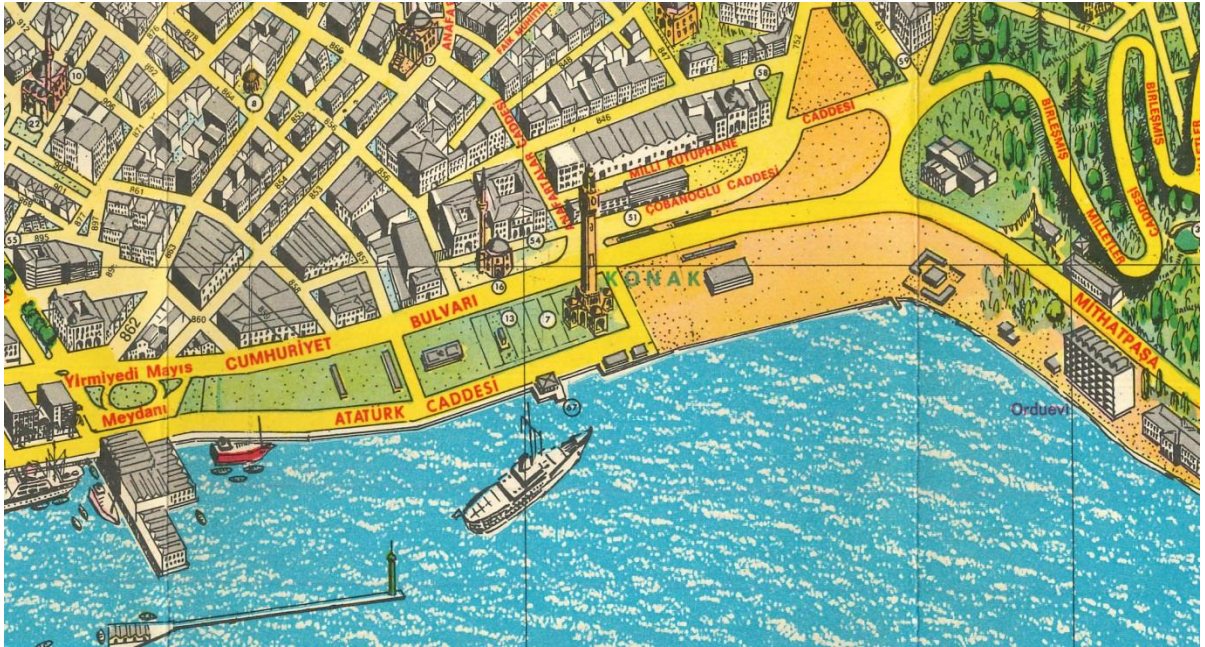
1958 yılında 2.baskısı yapılan ve İstanbul'da Özyürek Yayınevi tarafından basılan çocuk kitabına baktığımızda da kapakta Atatürk Heykeli'ni, Asansör'ü, Kültürpark Lozan Kapısını ve Saat Kulesi'ni bir arada görülmektedir (Şekil 4.15). 1960'lar sonrasında bir süre yeni açılan Büyük Efes Oteli rehberlerin kapaklarında yer almaya başlasa da Saat Kulesi'nin günümüze kadar sürecek olan dominant etkisi kendini göstermeye başlamıştır.

1955 yılında Sarı Kışla'nın yıkımı meydanın tanımsızlaşmasına doğru giden yolda önemli bir olaydır. Bunu meydanın diğer yanında bulunan depo yapılarının yıkımı izler. Saat Kulesi'ni çevreleyen bölgenin yeni yolların açılmasıyla Kemeraltı ve deniz ile ilişkisi kopar, otobüs son duraklarının eskiden Sarı Kışla'nın bulunduğu yere taşınması bu mekanın hem tanımsız hem de bir kaos içerisinde algılanmasına neden olur (Şekil 4.16).

Özellikle 1980'lerden sonra kapağında Saat Kulesi'nin olmadığı bir şehir rehberi bulmak çok zorlaşır (Şekil 4.17). Birçoğunda ise Saat Kulesi baskın bir karakter olarak tekilliğiyle ön plandadır. Meydanın kıyı ile kurduğu ilişki ve onu çevreleyen binaların zamanla değişmiş olmasına karşın Saat Kulesi'nin imgesi kartpostallar, fotoğraflar, haritalar ve rehberlerde hiç kesintiye uğramadan üretilmeye devam eder. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin logosu olarak kullanılır, çeşitli hediyelik eşyalar formatında kopyaları üretilir.

Şekil 4.15 : 1958 Özyürek Yayınevi şehir rehberi.

Şekil 4.16 : 1967 şehir rehberi haritasında Konak Meydanı.

Şekil 4.17 : 1981, 1987, 1990, 2002, 2004 ve 2016 şehir rehberleri.

4.1.3 İzmir Panoraması

Şehir rehberleri boyunca İzmir'e dair panoramaların belirli noktalardan üretildiği görülür. Ancak zamanla bu noktaların kullanılma sıklığı ve şekli değişim göstermiştir.

İzmir'e dair panoramik görünüşün üretiminde en çok kullanılan mekanlardan biri Kadifekale'dir (Şekil 4.18 ve Şekil 4.19). Bulduğu konumun yüksekliği nedeniyle doğal olarak kente dair panoramik bir görünüş sağlayan nokta bu nedenle sıklıkla tercih edilmiştir. Bu panoramalarda öne çıkan bir nokta da bir kapı içerisinden şehre bakılıyor olmasıdır. Kadifekaleden kent panoraması 1960 öncesi dönemde oldukça popüler iken daha sonraları kalenin çevresindeki gecekondulaşma sebebiyle rehberlerde daha az kullanılmaya başlanmıştır. Yakın zamandaki yıkımlar ve restorasyon sonrası Kadifekale tekrar bir turizm odağı haline getirilmeye

çalışılmaktadır. Kadifekale'den bakışın bir benzeri olarak Eşrefpaşa tepelerinden Karşıyaka'ya bakış da kullanılır.

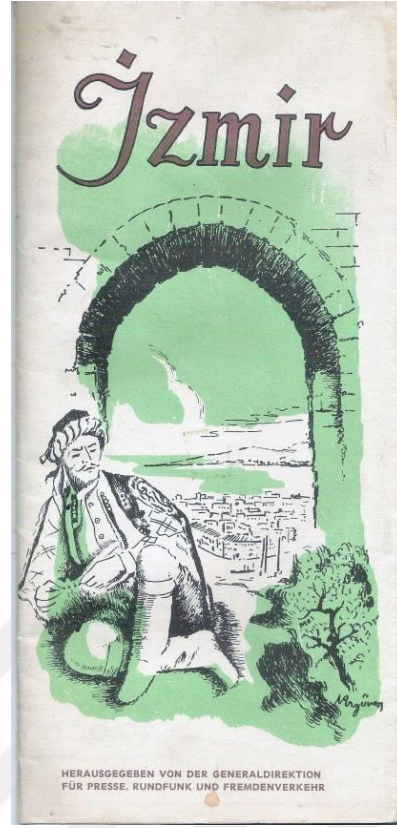
57-63 şehir rehberinde “Kadifekale'den İzmir Körfezinin manzarası görülmeye değer” diye bahsedilerek, kalenin bulunduğu konum turistik bir seyir noktası olarak öne çıkarılmıştır (Şekil 4.20).

Çocuklar için hazırlanan şehir tanıtım kitapçıkları, diğer turistik rehberlerin öze indirgemesinden farklı olarak hitap ettikleri okuyucu kitlesi nedeniyle çok daha basitleştirilmiş anlatımlarıyla öne çıkar. Bu nedenle kentin çok daha sadeleştirilmiş, aza indirgenmiş ve çocuklara yönelik olarak hazırlanmış tanıtımında nelerin vurgulandığını incelemek de ayrı bir önem taşımaktadır. Basım tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte yaklaşık olarak 1960-70 yılları arasına tarihlendiği düşünülen Türkiye Emlak Kredi Bankası tarafından hazırlanmış şehir serisinden Aslı ve Murat İzmir'de kitabında da Kadifekale'den İzmir manzarasına yer verilmiştir (Şekil 4.21). Açıklama kısmında Kadifekale'nin İzmir'in görülecek yerlerinden biri olduğu, yüksekçe bir tepe üzerinde yer alan kalede turistler için kahvelerin yer aldığı ve günün her saatinde buradan İzmir'in olağanüstü doğal güzelliklerini seyretmeye doyum olmayacağı anlatılmıştır.

Bilge Umar da (1999) 1950 İzmir kitabında Kadifekale'ye çıkmayı kent dışında bir tepe üzerine çıkmak şeklinde tariflemiştir. Kalenin altında yer alan gazinonun yaz gün batımlarına dair inanılmaz bir manzara sunduğu için müşterisinin çok olduğunu, faytonlarla kaleye çıkmanın ise ayrı bir keyif olduğunu belirtmiştir.

Şekil 4.18 : Kadifekale Kartpostalları. İstanbul Atatürk Kitaplığı Arşivi.

Şekil 4.19 : 1952 Rehberi kapağı. Kadifekalenin kapısından İzmir manzarası.

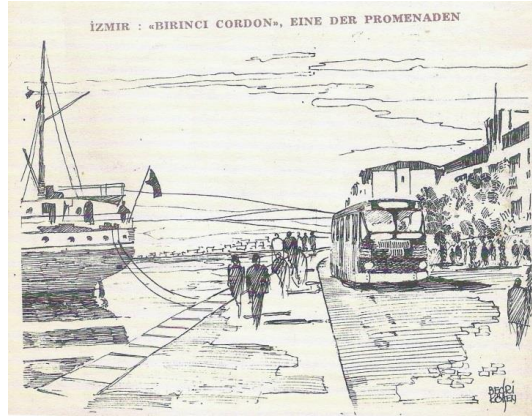
Şekil 4.20 : 1957-63 rehberi.

Şekil 4.21 : Aslı ile Murat İzmir'de kitabında Kadifekaleden şehir manzarası.

Kadifekaleden üretilen panoramaların yanında kent için önemli üretimlerden biri de Kordonboyuna dair perspektiflerdir. Denizden kordonboyuna bakış ve kordonboyu üzerinden perspektif iki farklı bakış yönünü oluşturur. Deniz yönünden bakışta Alsancak, Pasaport ve Konak izlenir. Kente dair üretilen temsillerde çoğunlukla bu yakaya odaklanılmıştır. Kente dair üretilen haritalarda da çoğunlukla kent merkezi olarak kabul edilen bu semtlere yer verilir.

1952 şehir rehberinde yer alan Bedri Kökten imzalı Kordon çiziminde solda liman henüz yeni yerine taşınmadığı için bir gemi görülüyor. Sağda ise ulaşımdaki gelişmeleri vurgulamak için bir otobüs figürü yer alıyor (Şekil 4.22).

Şekil 4.22 : 1952 rehberi. Bedri Kökten.

1950 öncesi kıyıda yer alan villaların, yalıların yerini apartman dizileri, atlı tramvayların yerini otobüsler ve otomobiller alır. Otoyolu olmak üzere doldurulan ancak daha sonra yeşil alan kullanımı ile bir rekreasyon alanı olarak kente kazandırılan Kordonboyunun kullanımı zamanla değişir. Kentin kıyı çizgisinin ve kullanımın zamanla değişmesine rağmen Kordonboyuna dair fotoğrafların her dönemde üretildiği görülür (Şekil 4.24, Şekil 4.25, Şekil 4.26 ve Şekil 4.27). Bu perspektiflerde öne çıkan bir diğer nokta ise İzmir'in simgelerinden biri haline gelen palmye ağaçları dizisidir.

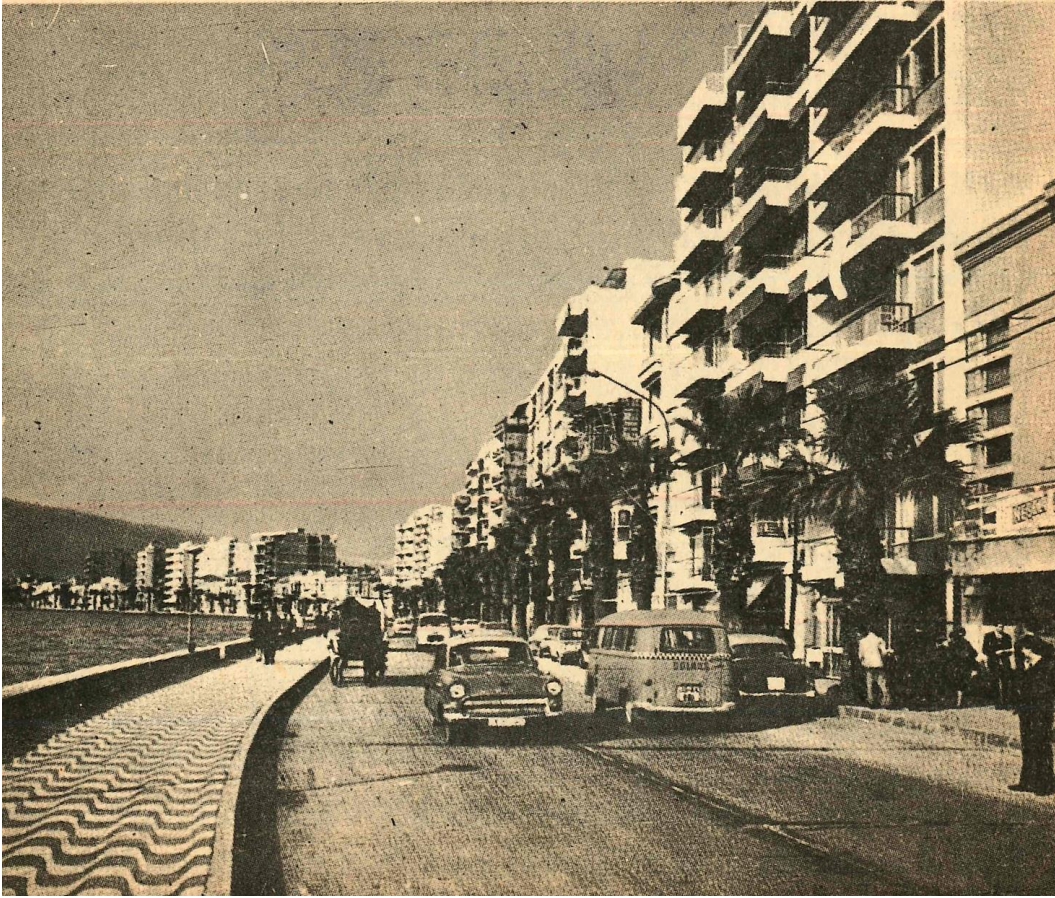
Aslı ile Murat İzmir'de kitabında da rıhtım boyunca yürürken İzmir'in doğal ve turistik güzelliklerine hayran olmamak elde değil denilerek 'düşmanın kaçarken yakıp harabeye çevirdiği' Kordonboyunun modern görünümü ve lüks binalarıyla önemli bir turistik gezinti yeri olduğu söylenmiş, palmye ağaçlarının da bu sihirli manzarayı daha da güzelleştirdiği belirtilmiştir (Şekil 4.23)..

Şekil 4.23 : Aslı ile Murat İzmir'de kitabında Kordon.

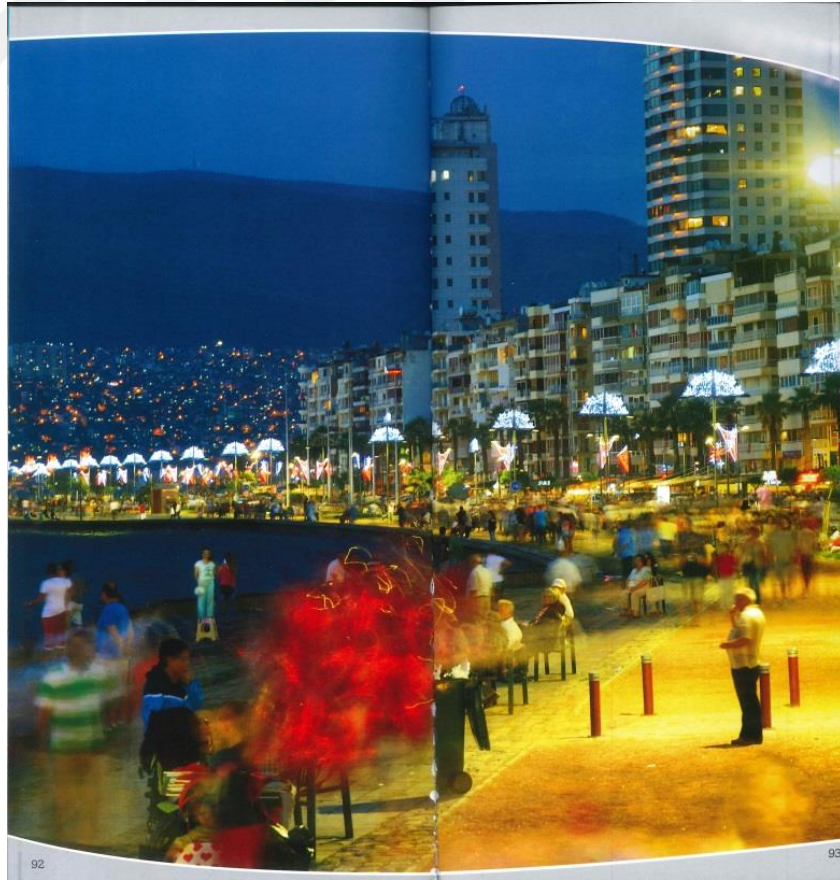
Şekil 4.24 : 1966 Şehir rehberinden.

Şekil 4.25 : 1969 şehir rehberi.

Şekil 4.26 : 1976 şehir rehberi.

Şekil 4.27 : 2016 şehir rehberinde Kordon.

Kordonboyuna denizden bakan görüntülerde 1965'ten sonra öne çıkan yapılardan biri de Büyük Efes Oteli olmuştur (Şekil 4.28). 1986'dan sonra ise İzmir Hilton Oteli bu silüete eklenir.

Şekil 4.28 : 1970 şehir rehberinde BEO.

Bir diğer sık kullanılan nokta ise Asansör Kulesidir. Asansör Kulesi'nden Konak yönüne bakılarak önde Karataş, İzmir körfezi ve en arkada Bayraklı görülür. Asansör Kulesi'nin kendisinden çekilen panoramik fotoğraflardan çok kulenin de dahil olduğu fotoğraflar kullanılır. Asansör Kulesi de panoramanın önemli bir parçası olarak yer alarak fotoğrafın çekildiği konumu öne çıkarır (Şekil 4.29 ve 4.30).

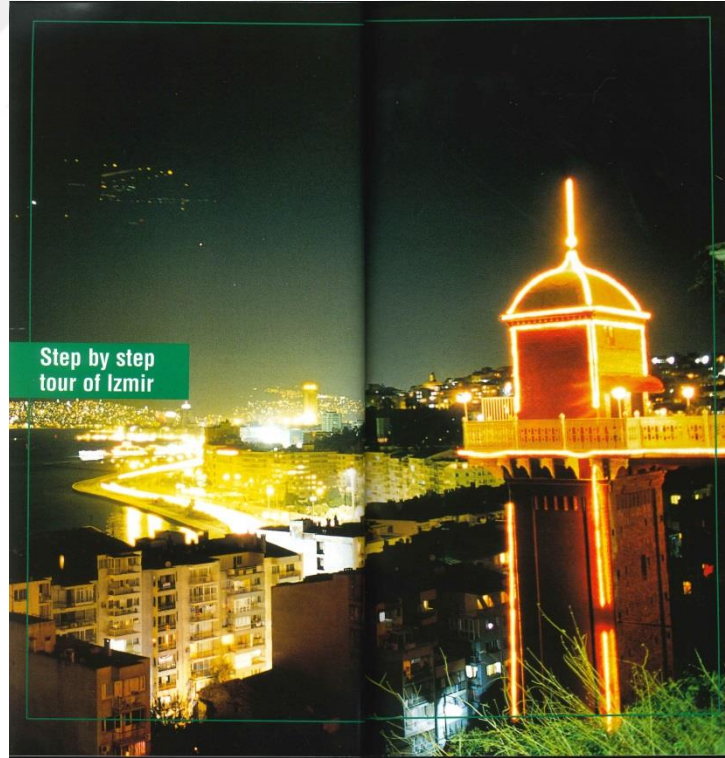
Kent merkezi için üretilen görüntüler kadar çok olmasa da kordonboyuna benzer bir perspektif bakışla ve kimi zamanda yüksek bir noktadan Karşıyaka sahiline ait fotoğraflara da yer verilir (Şekil 4.31, 4.32, 4.33 ve 4.34). Karşıyaka, Alsancak'ta oturanların ikincil konutlarının olduğu bir sayfiye yerinden 1950 sonrasında kısa bir süre içerisinde kentin bir parçasına dönüşmüş, kıyı şeridi de bu dönüşümle beraber şekil değiştirmiştir. Aslı ile Murat İzmir'de kitabında Karşıyaka'nın son yıllarda hızla gelişerek modern bir kent görünümünü aldığı sahilde insanların denizi, vapurları ve karşı kıyıyı seyredebildiği turistik gazinoları olduğundan bahsedilir.

Tüm bu bakışlara hakim olan noktalar ve bakılan nesnelere birer turistik odağa dönüşür. İzmir kenti denildiğinde akla gelen fotografik görüntüyü aynı imajların sürekli olarak yeniden üretilmesi oluşturur. Böylece bu bakışların odağındaki

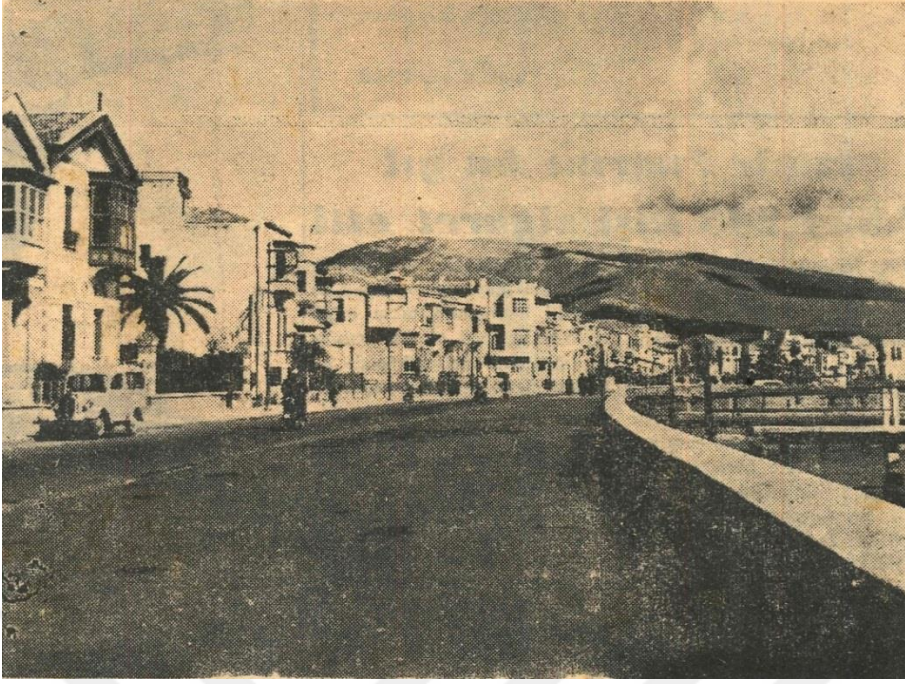
nesneler ve mekanlar üretildikleri şekilleriyle kentin imgesinde yer edinirler. Kenti nasıl algıladığımız ve hatırladığımız da bunlar sayesinde şekillenir.

Şekil 4.29 : 1952 rehberi. Asansör Semtinden İzmir manzarası.

Şekil 4.30 : 2002 şehir rehberi. Asansör Kulesi ve şehir manzarası.

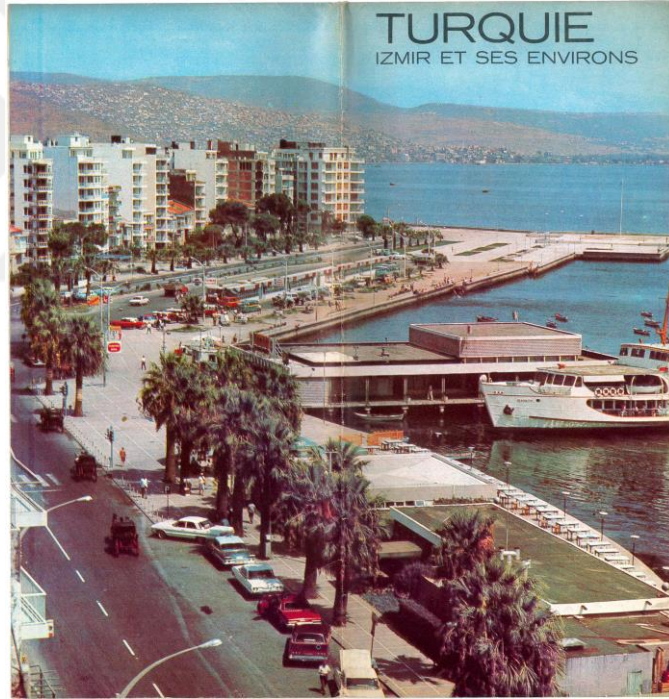
Şekil 4.31 : 1951 Vatan Gazetesi ekinde Karşıyaka sahili.

Şekil 4.32 : Aslı ile Murat İzmir'de kitabında Karşıyaka.

Şekil 4.33 : 1967 Şehir rehberinde Karşıyaka panoraması.

Şekil 4.34 : 1972 rehberinin kapağında Karşıyaka.

4.2 Fuarlar Kenti İzmir

Fuarlar, olimpiyatlar gibi kısa süreli ancak büyük ölçekli etkinlikler şehirleri hem ekonomik, hem kültürel hem de mekânsal anlamda dönüştürür. Şehirde kısa dönemli de olsa yeni iş olanakları ortaya çıkar, turist sayısında artış yaşanır, etkinliğin ölçeğine göre hem yerel hem de ulusal ekonomide bir canlılık yaşanır. Bu etkinlikler için inşa edilen mekanlar, bu mekanların ve bölgelerin etkinlik sonrası kullanımları

da kent mekanının değişmesini sağlar. Büyük ölçekli ve tek defalık etkinlikler için üretilmiş yapıların etkinlik sonrası kullanımlarının da planlanması bu anlamda büyük önem taşır.

İzmir Enternasyonal Fuarı, kentin ve Türkiye'nin uzun yıllar boyunca dünya ile yakından iletişim kurmasını sağlayan bir ortam yaratmıştır. Aynı zamanda ülke ve firma pavyonlarının inşa edilmesi, iç mekanlarının tasarlanması, fuar tanıtımı için hazırlanan çeşitli afişler, görseller ve hediyelik eşyaların tasarımı her sene kentte yaratıcı iş gücünün bir araya gelerek üretmesine olanak sağlamıştır.

Kültürpark, İzmir'in 1922 yılında geçirdiği yangınla tahrip olmuş ve sonraki yıllarda büyük bir imar faaliyetiyle yeniden inşa edilmiş olan kent merkezinin odağında yer alır. Kurtuluş Savaşı öncesinde Rum ve Ermeni mahallelerinin yer aldığı bu bölgede inşa edilmiş olan ve Cumhuriyet'in 'modern kent' idealini yansıtmak üzere düzenlenen bir kent parkı olmasının yanı sıra 'halk üniversitesi' olarak da planlanan Kültürpark, kentlinin gündelik hayatında ve kent hafızasında her daim önemli bir yer bulmuştur. Ancak Kültürpark'ın ve bu mekanla özdeşleşmiş olan İzmir Enternasyonal Fuarı'nın temsil ettiği anlamlar 1936 yılından günümüze kadar birçok dönüşüme uğramıştır.

Kültürpark'ın ve İEF'nin özellikle kentte yaşayanlar için ifade ettiği anlamın önemini kavrayabilmek için bu kent parkı fikrinin ilk oluşmaya başladığı yıllardan başlayarak zaman içerisinde değişen işlevlerine, anlamlarına ve temsillerine bakmak gerekir. Bu bölümde Kültürpark ve İEF'nin kentliler ve turistler için ne anlamlara geldiği kısaca incelendikten sonra fuarın ve diğer büyük etkinliklerin İzmir kent imgesinin oluşumu üzerindeki etkileri şehir rehberleri aracılığıyla tartışmaya açılacaktır.

Cumhuriyet'in ilk yılları İzmir'de yangın sonrası izlerinin kent mekanından kaldırılması ile birlikte yoğun bir imar çalışmasıyla savaş sonrası kentten ayrılan gayrimüslim nüfusunun sosyal hayatta bıraktığı boşluğun telafisi üzerine yoğunlaşılması ile geçmiştir. Yeni yönetim biçiminin diğer kentlerde de yürütmekte olduğu ulus devlet ideolojisi etkisindeki imar çalışmalarının İzmir özelinde en büyük temsilcisi Kültürpark olmuştur.

Cumhuriyet ile birlikte 'küllerinden yeniden doğan' modern bir kent ideali ile yangından etkilenen bölgede kültür sanat etkinliklerinin de gerçekleştiği bir kent

parkı oluşturulmasına dair çalışmalara hemen başlanmıştır. Kent merkezinin yeniden düzenlenmesi ile ilgili altlığı 1925 tarihli Danger-Prost planı oluşturmuştur.

İEF'a dair ilk uygulama ise 1923 yılında İzmir İktisat Kongresi sırasında düzenlenen Yerli Malları Sergisi'dir. Bu serginin daha sonraki yıllarda 9 Eylül Sergileri adından düzenlenmeye devam edildiği, 1936 yılında ise ilk defa Kültürpark'taki yerine taşındığı görülür. Emel Kayın bu süreci 'İzmir gibi uluslararası ticarete yönelik güçlü bir hafızası bulunan kentin kendini temsil etmek için yeni bir mecra yaratması' olarak tanımlar. İlk teşebbüslerden itibaren Fuar, her daim İzmir kentinin en büyük temsil öğelerinden biri haline gelmiştir (Kayın, 2015).

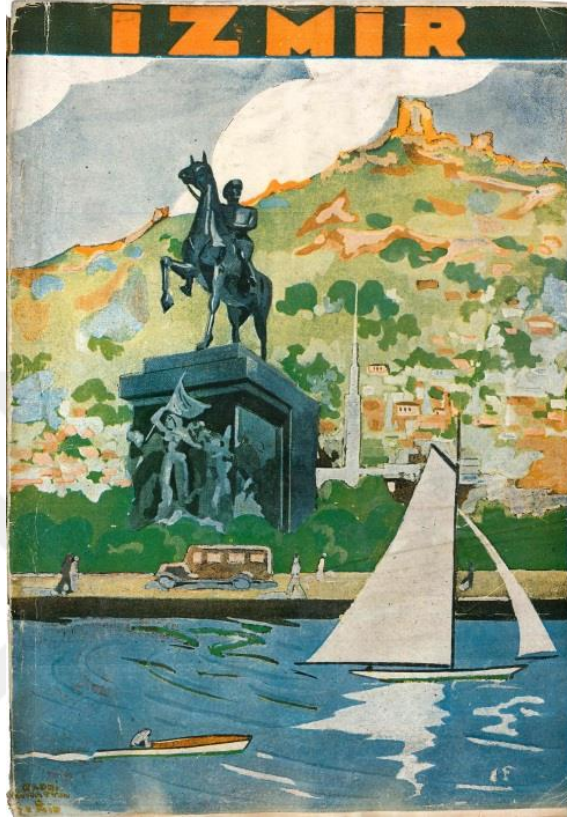
Kültürpark, modern kentlinin yaşam pratiklerini dönüştürmeyi amaçlayan aktiviteleri ve sunduğu olanaklarla bir temsil alanı kurgularken, Fuar da yapısı gereği kalıcı ve geçici yapıları, sergi mekanları ile bulunduğu dönemin ruhunu yansıtan ve sürekli bir dönüşüm içinde olan bir hafıza mekanı, bir temsil alanı olmuştur.

Fuar için inşa edilen ve çeşitli mecralarda bir temsil öğesi olarak yer alan önemli mimari yapılar arasında Fuar'ın kapıları sayılabilir (Şekil 4.35, 4.36, 4.37, 4.38, 4.40). Fuar için hazırlanan afişlerde sıkça görülen bu mimari yapıları şehir rehberlerindeki temsillerde de sıkça rastlanır.

Şekil 4.35 : 1954 İEO için hazırlanan afiş (wownturkey.com'dan alınmıştır).

Afişlerde öne çıkan diğer kavramlar ise uluslararası olma durumuna referansla Fuar'a katılan diğer milletlerin bayrakları, ekonomik ilerlemeyi ve sanayiye işaret eden dişli, çark gibi semboller ile üretimi ifade eden kadın sembolü ve yerli malların simgesi olarak üzüm, incir, başak gibi figürlerdir.

Şekil 4.36 : 1934 tarihli şehir rehberinde Atatürk Heykeli arkasında fuarın kapısı.

İEF, hem İzmir'in hem de tüm Türkiye'den fuara gelenlerin son dönem teknolojilerini ve dünya gündemini takip ettikleri bir platform olmuştur. 1949 Marshall yardımı ve sonraki dönemde Amerika'nın fuar üzerindeki etkisi artmış, Sovyetler Birliği ile girdikleri uzay teknolojileri savaşı ve karşılıklı güç gösterisi fuardaki sergilerine yansımıştır.

1950 yılındaki genel seçimlerden sonra Demokrat Parti yönetimi ile birlikte değişen ekonomik politikalar, Marshall yardımı sonrası Amerika ile kurulan ilişkiler, liberalleşme ile birlikte sosyal hayatın dönüşüme uğraması gibi durumların etkilerini Fuar ve Kültürpark'ın bu dönem geçirdiği değişikliklerde ve temsil ettiklerinde izleyebilmek mümkün olmaktadır.

Şekil 4.37 : 1957-63 şehir rehberi.

- Le parc des expositions de la Foire Internationale.

Şekil 4.38 : 1987 şehir rehberi.

Bu dönem yeni mekânsal düzenlemeler, kentlinin Kültürpark ile kurduğu ilişkilerin çeşitlenmesine sebep olur. 1951 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi buraya taşınır, 1956 yılında Belediye Merkez Evlendirme Dairesi açılır, Erol As tarafından tasarlanan Montrö kapısı inşa edilir. Planetaryum ve lunaparka gösterilen yoğun ilgi ve gazinoların sayısındaki artış eğlence işlevinin kent mekanındaki en büyük dönüştürücü etkilerden biri olduğunu kanıtlar niteliktedir. Kültürpark artık yalnızca İzmir ve Türkiye'nin ekonomik gelişiminin ve Cumhuriyet idealinin temsil mekanı

olmaktan öte kentlilerin gündelik yaşamlarında büyük bir yer tutan, eğlence ve kültür etkinliklerinin gerçekleştiği bir mekan olmaya başlamıştır.

Böylelikle Kültürpark, İzmir'in eğlence merkezi haline gelmiş, bu tarihten itibaren fuar zamanı düzenlenen konserler, tiyatrolar hem İzmir hem de ülke gündeminde özellikle magazin haberlerinde çokça yer bulmuştur. Televizyon öncesi dönemde İzmir Fuarı bu etkinliklerle Türkiye'nin sahnelerinden biri haline gelmiştir. Sanatçılar için Kültürparktaki gazinolarda sahne almak bir prestij ifadesine dönüşmüş, İzmirli ve yerli-yabancı turistler için Fuar zamanı İzmir'de heyecanla beklenen bir dönem haline gelmiştir (Şekil.4.39).

Şekil 4.39 : 1965 senesi Yeni Asır gazetesinde Manolya Bahçesi.

Ağustos sonu Eylül başındaki bu Fuar dönemi, birçok anlamda İzmir kent mekanını dönüştüren etkinlikleri tetiklemiştir. Bunların en önemlilerinden biri hem mimari bir simge olarak hem de temsil ettiği yaşam tarzı ile kentin hafızasında önemli bir yer tutan Büyük Efes Oteli'dir. Büyük ve lüks bir otel ihtiyacı, diğer turizm etkinliklerinin de yanında en çok fuar dönemi şehrin konaklama yapılarının yetersiz kalması ve şehre gelen önemli kimselerin kalabilmesi için prestijli bir mekan eksikliği sonucunda ortaya çıkmıştır. Buna cevap veren inşai faaliyet ise Büyük Efes Oteli olmuştur.

Şekil 4.40 : 1992 şehir rehberinde IEF

4.2.1 Büyük Efes Oteli

Büyük Efes Oteli, Cumhuriyet Meydanı'nın arkasında yer alan üçgen şeklindeki parselde Konak Meydanı, Basmane Garı, Kültürpark ve İzmir Limanı tarafından çevrelenmiş bir noktada yer alır. 1958 yılında inşaatına başlanan otel, 60 ihtilalinin getirdikleri ile çoğu Avrupa'dan ithal edilen malzemelerin ithalatında yaşanan aksamalar nedeniyle 1964 yılında tamamlanarak kullanıma açılır (Şekil 4.41). Emekli Sandığı'nın inşa ettiği otelden biri olan Büyük Efes Oteli, kısa sürede İzmir yaşantısının en canlı noktalarından biri haline gelmiş ve kent imgesinin oluşumunda en önemli yapılardan biri olmuştur.

1936 yılında Kültürpark'taki yerine taşınan Fuar, 1950'li yıllara gelindiğinde sadece İzmir'in değil Türkiye'nin de eğlence hayatının merkezinde yer almıştır. 1950'li yılların başında sayıları önemli ölçüde artan Fuar Gazinoları, televizyon yayınlarının yaygınlaşmasına kadar Türkiye'nin müzik, tiyatro ve eğlence anlamında sahnesi olmuştur. Kültürparkta Ada Gazinosu, Göl Gazinosu, Mogambo, Kübana, Manolya Bahçesi, Ekici Över ve Akasyalar gibi birçok gazino ve eğlence bahçesi açılmış, Türkiye'nin ünlü müzisyenleri, komedyenleri, Yeşilçam Yıldızları buralarda sahne almış, tiyatrolar, gündüzleri gerçekleşen kadın matineleri gibi farklı eğlence

aktiviteleri düzenlenmiştir. Cumhuriyet öncesi şehrin eğlence kültürünün devamı niteliğindeki gazinolar, bu dönemde halkın tümüne hizmet eder hale gelmiş, ‘modern’ erkek ve kadının birlikte eğlenebildiği çağdaş mekanlar olmuşlardır (Gürel, 2015). İzmir’de 1900’lerin başından kalma yapıların içinde konumlanmış olan oteller, kültür ve yaz turizminin de etkisiyle özellikle Fuar dönemi artan ihtiyaca karşılık verememeye başlamış, hem yatak sayısı hem altyapı eksikliği nedeniyle büyük ve lüks bir otelin eksikliği hissedilmeye başlanmıştır.

Şekil 4.41 : 21 Haziran 1964 tarihli Yeni Asır gazetesinde BEO

Büyük Efes Oteli, inşaatın sürdüğü altı yıl boyunca temel yapım tekniği, ısıtma ve soğutma sistemleri, televizyon alıcı şebekesi gibi bünyesindeki teknolojik yeniliklerle ve “Ege’nin En Lüks ve En Büyük Oteli” olma iddiasıyla, İstanbul Hilton Oteli kıyaslamalarıyla defalarca haberlere konu olmuştur.

BEO açıldığı andan itibaren, İzmir’e gelen ünlü isimlerin ve ‘İzmir Cemiyet hayatı’nın birincil tercihi olmuş, bu sebeple de çok sık magazin haberlerine konu olmuştur (Şekil 4.42). Konaklama fonksiyonun yanında otel, çatısındaki ‘Meyhane’si, restoranı ve havuzuyla, bu mekanlarda düzenlenen eğlenceleri,

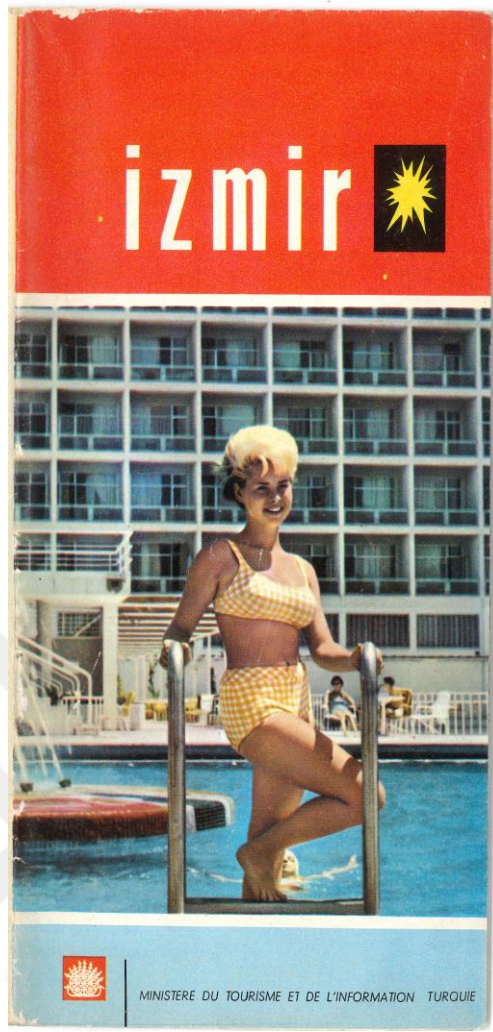
kokteylleri, defileleri, davetleri, düğünleri ve kutlamalarıyla bir prestij mekanı olarak temsil edilir. Büyük Efes Oteli, ünlü oyuncu ve sanatçıların, İzmir sosyetesinin, kentteki gençlerin ilgi odağı olduğu kadar sivil toplum örgütlerinin ve derneklerin de tercih ettiği, politik isimlerin de bir araya geldiği bir mekandır.

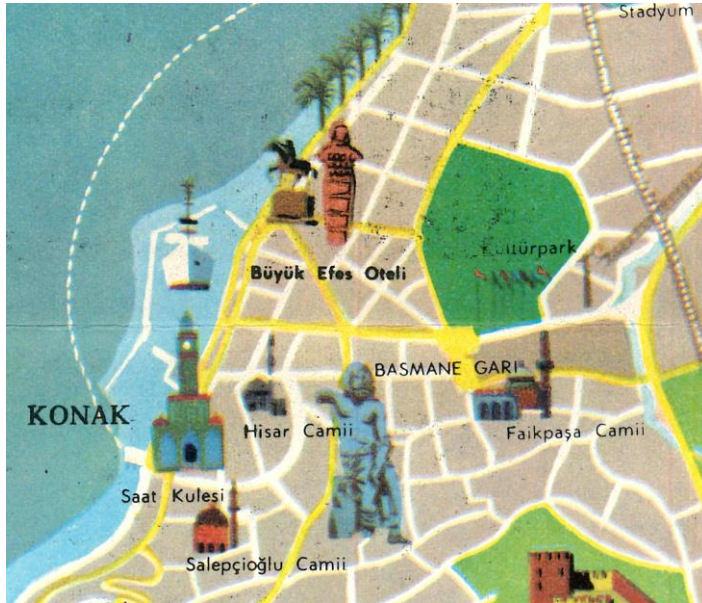
Şekil 4.42 : 29 Kasım 1964 tarihli Yeni Asır gazetesinde BEO.

Kısa bir sürede kent yaşantısının merkezine yerleşen yapı, bu dönem şehir rehberlerinde de büyük yer bulmaya başlar. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı tarafından hazırlanan 1966 tarihli şehir rehberinin kapağında BEO'nin havuzundan çıkan bikinili bir kadın fotoğrafı yer alır (Şekil 4.43). 1964 yılında tamamlandıktan kısa bir süre sonra Efes Oteli, haberlerde yer aldığı kadar turistik tanıtım materyallerinde de büyük bir yer kaplamaya başlar. Aynı şehir rehberinde otelin mimarisi ile birlikte sunduğu yaşantının simgesi olarak da öne çıkan havuzuna da ayrıca yer verilmiştir. Rehberin haritasına bakıldığında da diğer anıtlar ve İzmir'e özgü olarak atfedilen simgelerin yanında BEO'nin de Artemis heykeli simgesiyle öne çıkarıldığı görülür.

Saat Kulesi, Atatürk Anıtı, Salepçioğlu Camii, Kültürpark ve Agora (Poseidon Heykeli) gibi diğer mekan ve anıtların yanında BEO'nin de gösteriliyor oluşu kısa bir süre içerisinde otelin kabul gördüğünün ve İzmir'i simgeleyen imajlardan biri haline geldiğinin göstergesidir (Şekil 4.44 ve 4.45). Otel ve restoran listelerinin en başında da yine BEO yer alır.

Şekil 4.43 : 1966 şehir rehberi. BEO havuzunda bir kadın.

Şekil 4.44 : 1966 şehir rehberi haritası.

Şekil 4.45 : 1966 şehir rehberinde BEO havuzu.

1967 yılında basılmış olan şehir rehberinde de yine BEO havuzunun yer aldığı görülür (Şekil.4.46). Alsancak-Konak arası bölgesindeki tüm yapıların üç boyutlu olarak illustre edildiği haritanın merkezinde Cumhuriyet Meydanı'nın arkasında oteli görmek mümkündür (Şekil 4.47).

1966 yılı rehberi ile büyük ölçüdeki içerik benzerliği nedeniyle 1966-70 yılları arasına tarihlendiği düşünülen ve Turizm ve Tanıtma Bakanlığı tarafından basılan bir başka rehberde de yine BEO'ne büyük yer verilir (Şekil 4.48). Bu rehberin haritasında öne çıkarılan yerler '66 yılı rehberine göre daha azdır ancak BEO yine kendine haritada yer bulmuştur (Şekil 4.49). Rehberin içerisinde ise otelin havuzunun 3 farklı fotoğrafı bulunur.

Şekil 4.46 : 1967 şehir rehberinde BEO havuzu.

Şekil 4.47 : 1967 Şehir rehberi haritasından bir bölüm.

İZMİR / Hôtel Grand Ephèse

Hôtel Grand Ephèse / İZMİR

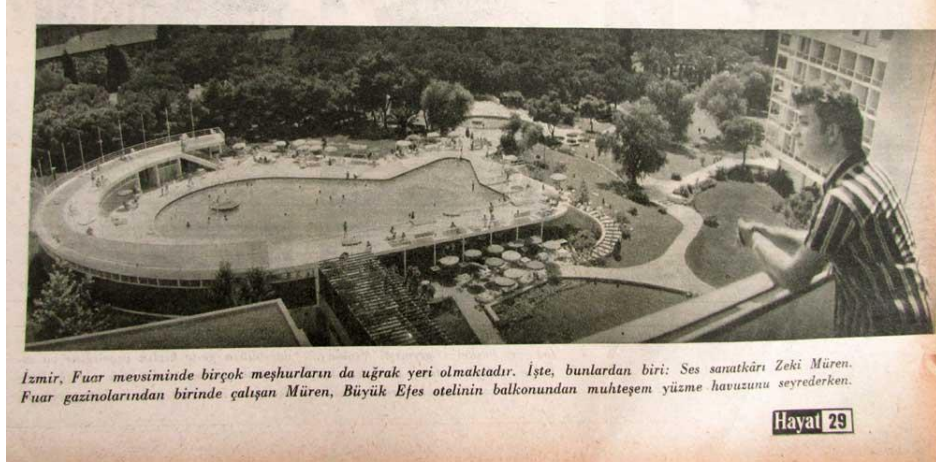
Şekil 4.48 : 1966-70 arasına tarihlendiği düşünülen rehberde BEO.

Fuarına büyük bir yer vermiştir (Şekil.4.51). Yine aynı sayıda Zeki Müren'in Büyük Efes Oteli'nin balkonunda, 'muhteşem yüzme havuzunu seyredirken' bir fotoğrafı paylaşarak İzmir'in fuar zamanı 'meşhurların uğrak yeri' olduğu söylenir (Şekil 4.52). Derginin 20 Ekim 1966 tarihli 43. sayısı da otelin havuzuna büyük yer ayırır. Derginin kapağına taşınan 'İzmir'in Şöhretler Havuzu' başlıklı haberde, Zeki Müren, Öztürk Serengil, Hülya Koçyiğit, Balarısı Engin gibi isimlerin havuz içerisindeki fotoğrafları paylaşılır (Şekil 4.53). Havuz için harcanan paranın gözlerde büyümesine karşın, yalnızca iki senedir açık olan havuzun şimdiden İzmir'in hayatına renk ve neşe kattığı, kentin en gözde yerlerinden biri olduğu ve buraya gelen 'şöhretlerin' uğramadan gidemedikleri bir yer olduğu ifade edilir. Yazın son günlerinin getirdiği hüznün aksine yalnızca burada herkesin hala neşeli, canlı ve hareketli olduğu söylenerek havuz cennetten bir köşeye benzetilir. Havuz otel müşterileri ve abonmanı olanlar tarafından kullanılabilir.

Şekil 4.51 : Hayat Dergisi 37. sayı kapağı.

İzmir, Fuar mevsiminde birçok meşhurların da uğrak yeri olmaktadır. İşte, bunlardan biri: Ses sanatçısı Zeki Müren. Fuar gazinolarından birinde çalışan Müren, Büyük Efes otelinin balkonundan muhteşem yüzme havuzunu seyredirken.

Hayat 29

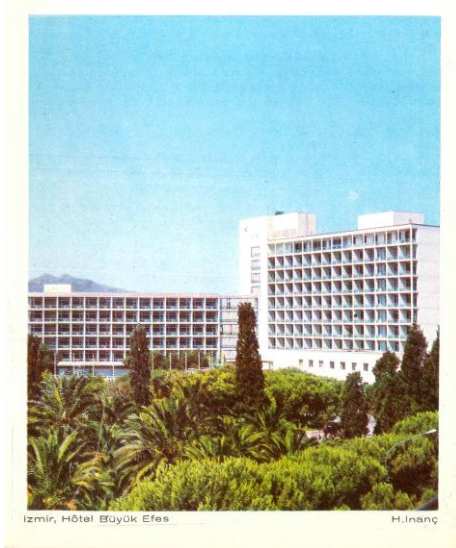
Şekil 4.52 : BEO’nde Zeki Müren.

Şekil 4.53 : 20 Ekim 1966 Hayat Mecmuası.

Urry, turist bakışını iki kategoriye ayırır: romantik ve kolektif bakış. Romantik turist bakışı, ‘otantik’ ve ‘gerçek’ olanın peşindedir, bozulmamış ve doğal olanı arar. Bu bakışa göre kitlesel turizm, kalabalıklık ve tikanıklık yaratır, yıkıcı etkileri büyüktür. Kolektif bakışta ise bir yeri özel kılan, mekanın atmosferini oluşturan ise başka ‘turist’lerin varlığıdır. Diğer insanların varlığı, o mekanın ‘olunması gereken yer’ olduğunu doğrular niteliktedir (Urry, 2009). Büyük Efes Oteli de gazete ve dergilerde yer alan tüm bu haberlerde vaat ettiği modern, canlı ve eğlenceli yaşantıyla, ünlü misafirleriyle, sunduğu imkanlarla ‘içinde bulunulması gereken yer’ olma imgesini kurar.

70’li yıllarda da BEO’nin turizm materyallerindeki yoğunluğunun devam ettiği söylenebilir (Şekil 4.54, 4.55, 4.56).

Şekil 4.54 : 1972 şehir rehberinde BEO cephesi ve havuzu.

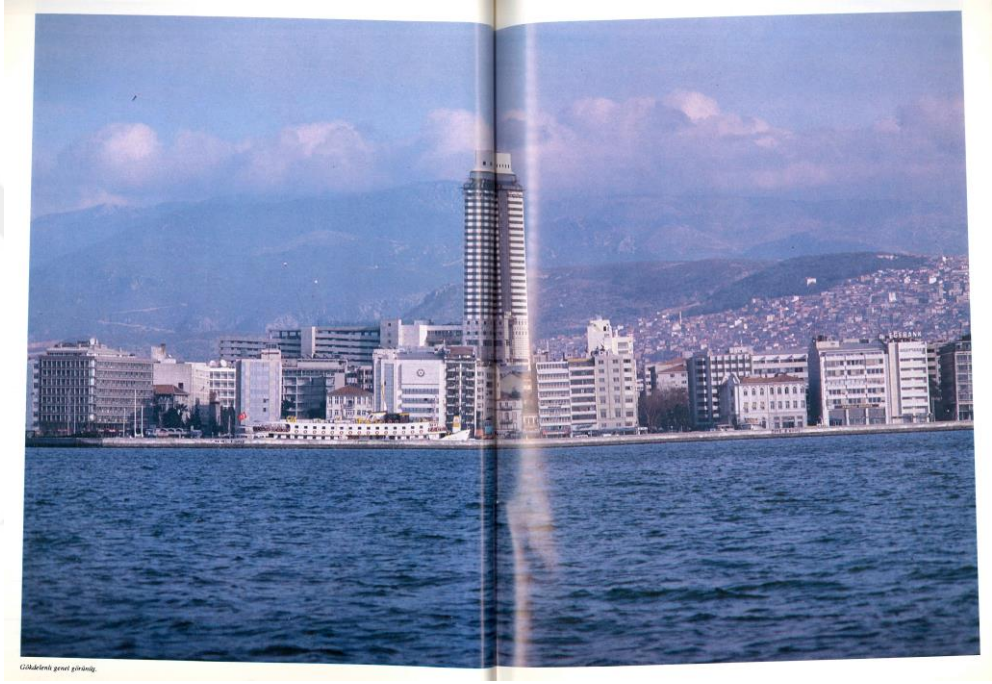

Şekil 4.55 : 1973 şehir rehberinde otelin havuzu.

Şekil 4.56 : 1976 şehir rehberinde BEO.

1980'lerin ortalarına doğru Fuar'daki eğlence kültürü, gazinolar sönükleşmeye başlar. Artık televizyonun çağı başlamıştır. BEO'ni biricik kılan koşullar ortadan kalkmaya, kent yaşantısı ve eğlence hayatı şekil değiştirmeye başlamıştır. İzmir'de yeni büyük oteller açılır. 1986'da Büyük Efes Oteli'nin hemen arkasında bir gökdelen olarak İzmir Hilton Oteli inşa edilir ve İzmir'in silüetinde kendisine kalıcı bir yer edinir (Şekil 4.57). 1993'te onu Ege Palas Oteli izler. Böylece uzun bir süre boyunca lüks otel klasmanında tek alternatif olan Büyük Efes Oteli, şehirde hizmet veren beş yıldızlı otellerin çoğalmasıyla bu ayrıcalığını kaybetmiştir.

Şekil 4.57 : 1992 şehir rehberinde sayfa ortasında yer alan Hilton.

Otel, yaşanan işletme sorunları sebebiyle 2000'lerin başında özelleştirilmiş ve işletmeciliği Swissotel tarafından devralınmıştır. 2003 yılında Has Mimarlık ve Amerikalı Mimarlık ofisi NBBJ tarafından hazırlanan projeyle otele kongre merkezi, spa, kapalı havuz, tenis kortları gibi yeni mekanlar eklenmiştir. Mekansal olarak büyük ölçüde bir değişiklik geçirmemiş de olsa otelin isminin ve girişinin değiştirilerek işletmesinin dünyaca tanınmış bir firmaya devredilmesi, uzun yıllar boyunca en çok öne çıkan özelliklerinden biri olan havuz-barının cam duvarlarının değiştirilmesi gibi mekansal müdahaleler otelin geçmişine dair izlerin zayıflamasına sebep olmuştur. Kentin eğlence ve birliktelik odağını değil bir markayı temsil eder hale gelmiş, sunduğu hizmet ve yaşam kalitesi, uluslararası bir standartla belirlendiğinden başka bir yerde daha bulunabilir hale gelmiştir. Fuar'ın İzmir

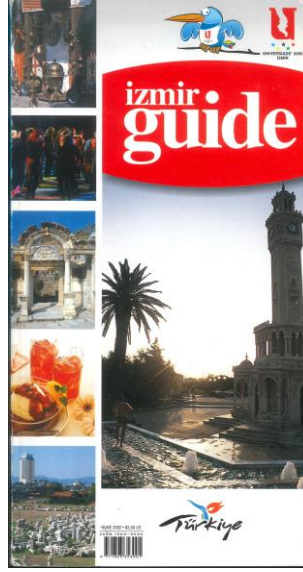
yaşantısındaki rolünün ve otelin varoluşunu mümkün kılan, imgesini güçlendiren sosyo-ekonomik durumun değişmesi, toplumun yaşayış biçiminin, lüks algısının, kentlilerin kenti algılama ve hatırlama biçimlerinin de evrilmesi sebebiyle BEO'nin işaret ettiği anlamlar zamanla zayıflamıştır.

4.2.2 Akdeniz Oyunları, Universiad ve EXPO Başvuruları

İzmir kendini Cumhuriyet'in ilk yıllarından bugüne bir 'Fuarlar ve Kongreler Kenti' olarak kurmaya çalışmıştır. Kültürparkta gerçekleşen İEF'nin dışında 1971'de Akdeniz Oyunlarını (Şekil 4.58), 2005 yılında Universiad'ı üstlenmiş (Şekil 4.59 ve 4.60), 2006'da 2015 yılında gerçekleşecek olan EXPO için, 2011 yılında da 2020'de gerçekleşecek olan EXPO için aynı temayla (Daha İyi Bir Dünyaya İçin Yeni Yollar / Herkes İçin Sağlık) başvuruda bulunmuş ancak elemeleri geçememiştir.

Şekil 4.58 : 1971 Akdeniz Oyunları için üretilmiş tanıtım kitapçığı.

Şekil 4.59 : 2005'te düzenlenecek Universiad logosunu taşıyan 2002 rehberi

Şekil 4.60 : 2005 rehberi. Universiad için şehre gelenlere bir alışveriş kataloğu.

4.3 Bereketli Kent İzmir

Tezin bu bölümünde kentin tarım ve ticaret politikalarının turizm üzerindeki yansımaları ve İzmir'in turistik imgesinin oluşumundaki rolü şehir rehberleri üzerinden incelenecektir.

İzmir kentinin 'bereketli' bir kent olarak kavramsallaştırılmasında kentin tarım politikaları ve temsiliyetleri kadar ticari hayatı ve liman kenti olma kimliğinin de etkisi vardır. İzmir yüzyıllar boyunca önemli bir ithalat ve ihracat limanı olmuştur. Liman kenti olma durumu kentin yaşantısını ve kent mekanlarını dönüştüren en büyük etmenlerden biridir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde de kent bu canlılığını

korumuş ve birçok farklı milletten ve kültürden tüccara ev sahipliği yapmış, gezginleri ve seyyahları ağırlamıştır. Kentin her yeni ziyaretçisi ve sakini kendi kültürünü buraya getirmiş, kendi eğlence anlayışını ve yaşama şeklini yansıtan mekanlar inşaa etmiş ve kent hayatını dönüştürmüştür.

Kentin ticari hayatıyla iç içe olan bu durum İzmir Enternasyonel Fuarı'ndan ve İzmir'in bu fuardaki temsillerinden bağımsız olarak düşünülemez. Bereketli kent imgesi özellikle İEF için hazırlanan afişlerde öne çıkar. Kadın figürü, başak tanesi, yerli mallara vurgu yapan üzüm simgesi, uluslararası işbirliğini vurgulayan milletlerin bayrakları, sanayide gelişimin ifadesi olarak çarklar ve Kültürpark'ın mimari öğeleri sıkça afişlerde kullanılır. Ayrıca fuar için üretilen pullar, bardaklar, zarflar, kibrit ve sigara kutuları gibi nesnelere de bu simgeler sıklıkla yer alır.

Osmanlı İmparatorluğu ekonomisi incelendiğinde 19. Yüzyılda çoğunlukla tarıma bağımlı olduğu ve İzmir'in de bu ekonomi içerisinde hem liman kenti olmasıyla hem de tütün, incir, üzüm ve pamuk üretimi ile öne çıktığı görülür (Şekil 4.61 ve 4.62). Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye ekonomisi de aynı şekilde tarıma dayanmaktadır. Aytakin'in aktardığına göre I.Dünya Savaşı sonrası hem dünya ekonomik politikalarından hem de iş gücü kaybından etkilenen tarımsal faaliyetlerin gelişmesi için en önemli etmen İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar olmuştur (Aytakin, 2009).

Şekil 4.61 : İncir işletmesi. Atina İzmirli Derneği Arşivi.

Şekil 4.62 : Tütün işletmesi. Atina İzmirli Derneği Arşivi.

1923 yılında düzenlenen İzmir İktisat Kongresi, ülkenin ekonomik anlamda kalkınmasının ve bu alanda düzenlenecek büyük reformların yeni Cumhuriyet'in en büyük önceliklerinden biri olduğunun göstergesidir. İzmir de bu kongreye ev sahipliği yapması, kongreye eşlik eden yerli malların sergilendiği 9 Eylül Sergisi ve onun ilerleyen yıllarda dönüşeceği İzmir Enternasyonel Fuarı ile bu misyonun odağında yer alır. Yangından sonra kent mekanı ile birlikte ekonomisi de harap olan İzmir'in ayağa kalkması yeni hükümetin önem verdiği konulardan birisi olmuştur.

İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlarla aşar vergisi kaldırılmış, Ziraat Bankası'nın sermayesi artırılmış, tarım kredileri yükseltilmiş, modern tarımı teşvik amacıyla okullar kurulmuş, tarımda makineleşme için büyük kolaylıklar sağlanmıştır (Aytekin, 2009). 1950 yılında ise Marshal yardımı ile tarımda büyük oranda makineleşmenin yaygınlaştığı görülür.

Şehir rehberlerine bakıldığında ise 1950'lerde İzmir'in tarihi mekanlarının yanı sıra Fuar ile de desteklenen bereketli bir kent simgesi ile pazarlandığı görülür.

Uzun yıllar boyunca özellikle üzüm ve onu takip eden sırada incir, İzmir ile özdeşleşecek kadar sık kullanılmıştır. Üzüm yiyen ya da taşıyan kız figürünün rehberlerde ve kartpostallarda tekrarlanarak kullanıldığı görülür (Şekil 4.63, 4.64, 4.65, 4.66 ve 4.67). Kentin ekonomik gelişimine ya da tarım ürünlerine büyük bir yer verilmediği zamanlarda bile haritaların ve kartpostalların kenarlarında, rehberlerin bazı sayfalarında üzüm ve incirler bir süsleme öğesi olarak da kullanılmışlardır.

Şekil 4.63 : 1951 tarihli Vatan Gazetesi İzmir eki.

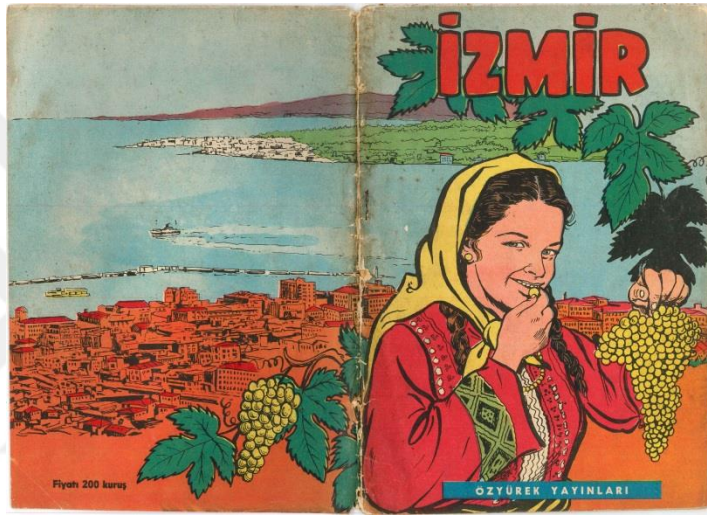
1958 tarihli çocuklar için hazırlanmış şehir rehberinde İzmir vilayetinin zenginlikleri bölümünde İzmir'in tütünlerinin dünyaca meşhur olduğu söylenmiş, zeytin ve zeytinyağının bu bölgeden çok elde edildiği bunun yanında üzüm ve incirin dünya piyasalarında ünlü olduğu ve ülkenin en önemli gelir kaynaklarını teşkil ettiği belirtilmiştir.

Şekil 4.64 : Kartpostal.

Şekil 4.65 : 1958 şehir rehberi.

Şekil 4.66 : 1967 Özyürek Yayınevi şehir rehberi.

Şekil 4.67 : 1972 ve 1973 şehir rehberlerinde aynı fotoğraf.

1970'te Akdeniz Oyunları için hazırlanmış olan şehir rehberinde 'İzmir'de Tarım' üzerine bir bölüm ayrılmış, bu bölümde İzmir'in çekirdeksiz Sultani üzümünün 'dünyaya nam saldığı' söylenmiştir (Şekil 4.68). Üzümün yanı sıra 'bütün dünyada en az bu üzüm kadar ün yapmış incirin en makbulü'nün de yine İzmir'de yetiştiği belirtilmiştir. Aynı şehir rehberinde İzmir'in Özellikleri bölümünde kent için aşağıdaki gibi bir tanımlama yapılmıştır:

Tarihi zenginlikleri, doğal güzellikleri, içinden bal akan inciri, dünyada emsaline rastlanmayan üzümü, yaz aylarında tatlı tatlı esen İmbat rüzgarı, yiğit Efesi, güzelim zeybeği, tarihi saat kulesi, kıyı caddesini tepenin üzerinden geçen caddeye bağlayan 60 metre yüksekliğindeki asansörü ve uluslararası fuarı ile özellik taşıyan İzmir'de tipik bir Akdeniz iklimi sürer.

1976 yılına tarihlendiği düşünülen şehir rehberinde de İzmir'de yetişen ürünlere büyük yer ayrılmıştır. 'Türkiye'nin en büyük ihracat kapısı' başlığını taşıyan bölümde İzmir'in Türkiye'nin önemli tarım merkezlerinden biri olduğu belirtilerek tahıl, bakliyat ve sebze üretimlerinden bahsedilmiş ancak en büyük gelirin endüstri bitkileri ile meyve ve bağlardan sağlandığı söylenmiştir. İzmir üzümünün ise dünyaca ünlü olduğu belirtilmiştir. İzmir Ticaret Odası, İzmir Ticaret Borsası ve Ege Bölgesi Sanayi Odası'nın tarihine ve gelişimine de büyük yer ayıran rehberde kente dair nelerin ünlü olduğunun anlatıldığı bölümde üzüm yine ilk sırada gelir, onu çipura ve damla sakızı izler.

İzmirde bağ bozumu

Le vendange à Izmir

Şekil 4.68 : 1970 şehir rehberinde üzüm koparan kadın.

Ancak 1980'lere gelindiğinde artık tarımsal üretime yönelik ayrılan bölümlerin, kullanılan imajların zamanla etkisinin azaldığı görülür. Tarımın yerini sanayi, ticaret

ve turizm etkinlikleri, tarım ürünlerinin yerini ise yerel mutfaktan yemek tarifleri ve şaraplar alır (Şekil 4.69, 4.70 ve 4.71).

Şekil 4.69 : 2002 şehir rehberinde Türkiye şarapları.

Şekil 4.70 : 2015 şehir rehberinde 'İzmir Mutfağı'.

Şekil 4.71 : 2015 rehberinde ulaşımdaki gelişmeler ve ekonomik yapı.

4.4 Sayfiye Kenti İzmir

Sayfiye mekanı, plajların kullanımı, deniz-kum-güneş tatilleri modern olgulardır ve tarihleri çok geriye uzanmamaktadır. Denize girme eylemi ilk olarak kaplıcalarda olduğu gibi sağlıklı ilişkilendirilir. Denize girmek vücudu deniz suyuna daldırıp çıkartmaktır. Deniz banyoları da böyle bir eyleme ilişkin kurulmuş mekanlar olmuşlardır. Plajda güneşlenmek, denize ‘atlamak’ ya da ‘dalmak’ gibi eylemler denizle kurulan ilişkinin sağlıklı bir hayat sürme ihtiyacından keyif ve eğlence arayışıyla hazcı bir ihtiyacın arayışına evrilmesinden doğmuştur. Zamanla denizle ve kıyı mekanı ile kurulan ilişki ve eylemler seti değişime uğramıştır. Şentürk’ün aktardığı üzere 1940’lara gelene kadar ölü sezondan bahsedilemez, plajlar kışın da kullanılan yerlerdir. İkinci Dünya Savaşı sonrası otomobilin yaygınlaşması sayfiye mimarisini yeniden kurmuş, 1950 sonrası hava ulaşımındaki gelişmeler sayfiye mekanlarının küreselleşmesini hızlandırmıştır (Şentürk, 2014). Paket tatil turları mekanların hızlı bir yapılaşma içerisinde dönüşmesine neden olmuştur.

Sayfiyenin Türkiye’deki tarihi de 19.yüzyıla dayanır. Yaz zamanı halkın yaylalara çıkması, deniz kenarı olan bir yere geçici olarak göç etmesi pratik olarak gerçekleşiyor olsa da mekansal ve kültürel olarak dönüştürücü etkilerinin daha yoğun olarak yaşandığı dönem olarak 19.yüzyıl ortalarını kabul etmek mümkündür. Mehmet Ö. Alkan’ın Sayfiye Hafiflik Hayali kitabında yer alan ‘Osmanlı’da Sayfiyenin İcadı’ makalesinde aktardığı üzere baharın sonuna doğru padişahın yayınladığı fermanla hem saray hem de halk sayfiyeye ‘göç’ eder, sarayın bu yer değiştirmesi ise büyük bir tören halini almaktadır. Sayfiye, kendi ritüellerini yaratır ve sayfiyeye gidiş de bu ritüelin önemli parçalarından biridir. Bu dönemde Boğaziçi bir sayfiye yeri olarak gelişmiş, 1851’de kurulan boğaziçi vapur seferlerini başlatan Şirket-i Hayriyenin de etkisiyle onu sırasıyla Kadıköy ve Adalar izlemiştir. Fenerbahçe ve Florya gibi yerler ise günü birlik gezintilerin mekanı, sıkça tercih edilen mesire yerleri olmuşlardır (Alkan, 2014). Kuzguncuk, Kandilli, Beylerbeyi, Üsküdar, Ortaköy, Bebek, Sarıyer, Anadolu Kavağı, Küçüksu, Rumelihisarı ve Kanlıca bu dönem kendilerine özgü sayfiye hayatının gerçekleştiği mekanlardandır. Bu yüzyılda ulaşım ve iletişimdeki gelişmeler, şehirleşme, yeni zengin esnaf ve bürokrat sınıfının gelişmesi, Tanzimat Fermanından sonra yabancılara da mülk sahibi olma hakkının verilmesi gibi nedenler sayfiye yaşantısının gelişmesini sağlayan etmenler olmuşlardır. Bu değişimler yeni sayfiye mekanlarının oluşmasına ön ayak

olduğu gibi eskilerinin de şekil değiştirmesine neden olmuştur. Nüfus artışı ve kentleşmeye bağlı olarak Osmanlı döneminin sayfiyesi olan mekanlar, Bebek, Göztepe, Erenköy, Suadiye gibi, zamanla kentin içerisinde kalmaya başlamış ve kimlik değiştirmişlerdir.

Sayfiye mekanını İzmir özelinde inceleyecek olursak Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında Karşıyaka, Bornova ve Buca'nın kentin sayfiye ve mesire alanı olarak kullanıldığı söylenebilir. Karşıyaka'da ve Kordon'da deniz banyoları (Şekil 4.72) mevcuttur. Deniz banyoları, denizin içerisinde konumlanan ahşap yapılardır ve kadınlar ile erkeklerin birbirini görmeden denize girmelerine izin verir. Daha sonra deniz banyolarının yerini yavaş yavaş plajlar alır. 1960'larda hala Karşıyaka'dan denize girilebilmektedir. Ancak körfezin kirliliği ve hızlı kentleşme ile Karşıyaka kimlik değiştirir. Kat mülkiyeti kanunu ve kıyılarda çok katlı yapılaşmaya izin veren planlarla İzmir körfezinin kıyıları büyük bir değişim geçirir. Alsancak bölgesi özelinde çoğu yangında yok olmuş konakların yerini hem Alsancak'ta hem de Karşıyaka'da çok katlı apartmanlar alır. Zamanla kent merkezinden gittikçe uzaklaşan denize girme eylemi İzmir'in kuzey ve batı bölgelerine doğru taşınır.

Şekil 4.72 : Karşıyaka'da deniz banyoları.

Sayfiye, sunduğu fiziksel imkanların yanında bir kaçış tahayyülünü simgeler. Şehirden, sorumluluk ve dertlerden kaçışı, dinlenme ve eğlenceyle bir 'hafiflik

hayali'ni vaadedir. Sayfiyenin imgesi kurulurken sıklıkla deniz, güneş ve eğlenceyi temsil eden göstergeler kullanılır. 1940'tan sonra en çok kullanılan imajlardan biri de çıplak ve güzel kadın (Şekil 4.73) olmuştur (Şentürk, 2014). Löfgren 'On Holiday: A History of Vacationing' kitabında Akdenizde geçen tatilin 5 S ile karakterize edildiğini belirtir: 'sun, sand, sea, sex, spirit' yani güneş, kum, deniz, seks ve içki (Löfgren, 1999).

Sayfiyeye dair bu turistik imge oluşturulurken mekanın sorunlarından, eksikliklerinden bahsetmemek de en önemli noktalardan biridir. Bu hususta 1992 tarihli İzmir şehir rehberinde yer alan bazı söylemler dikkat çekicidir. İzmir'e dair bazı kötü yanlar da belirtilerek bunları yumuşatacak ya da ortadan kaldıracak, katlanır kılacak yanlar vurgulanmıştır.

Şekil 4.73 : Şehir rehberlerinde tatil ile ilişkilendirilen kadın imgesi.

Mimarlık dergisinin 1963 yılı Mayıs sayısında iç turizm bölümünde İzmir'e yer verilmiştir. Tarihi yerlere ve eserlere büyük bir bölüm ayıran yazıda İzmir'de 'gezilecek yerler' olarak şehir merkezinde Kültürpark, şehir civarında İnciraltı Plajı, Yamanlar Çamlığı, Bornova, Agamemnon Ilıcaları, Urla İçmeleri ve Çeşme yer alır. Diğer gezilecek yerler bölümünde ise Buca, Pınarbaşı, Kozağaç, Kozak Yaylası,

Bozdağ Yaylası ve Gölcük Yaylası sayılmıştır. İnciraltı Plajında gazino ve lokantaların olduğu not edilmiş, Çeşme'nin plaj ve ılıcaları ile meşhur olduğu, otel, gazino ve lokantalarının olduğu belirtilmiştir. Agamemnon Ilıcaları, Urla İçmeleri ve Çeşme'de yer alan ılıcaların sağlığa yararları ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. Bu metindeki baskınlıkları göz önüne alındığında İzmir ilk olarak antik kentleri ile öne çıkan tarihi bir turizm noktasıdır. Sonrasında ise ılıcaları ile sağlık turizmi ve daha sonra plajları gelir. Bu dönem kent henüz çeperlere doğru çok yayılmadığından Bornova, Buca ve Karşıyaka'nın (Yamanlar Çamlığı) 'şehir civarı', şehir merkezi dışı kabul edildiği görülür.

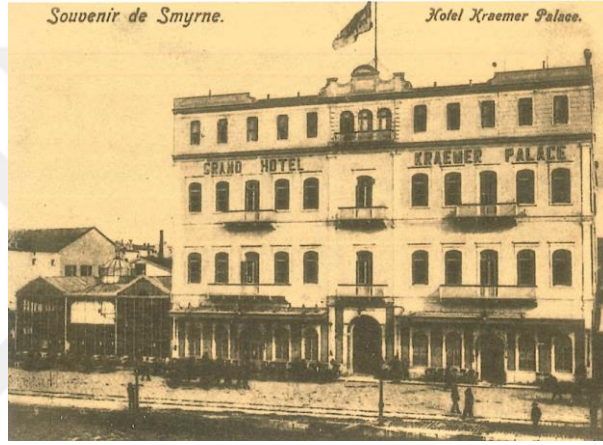
4.4.1 Kordonboyu

İzmir'in bir 'sayfiye kenti' olarak hissedilmesinde en büyük etkisi olan mekanlardan biri de Kordonboyu'dur. Kordonboyu, 19. yüzyıldan günümüze kadar kent hayatının en canlı yaşandığı mekanlardan biri olmuştur. 19. yüzyılda ticaretin, eğlencenin ve turizmin merkezi, tüm büyük otellerin, kulüplerin, gazinoların yer aldığı mekan burasıdır. İzmir'in kentsel imgesinde de Kordon'un yeri büyüktür. Burada yapılan yürüyüşler, fayton gezintisi, palmiye ağaçlarının dizisi, önceden tek katlı bahçeli köşkerin oluşturduğu şimdi ise yerini apartman dizisinin aldığı mimari karakteri İzmir imgesinde önemli yer tutar.

17.yüzyıldan günümüze kadar sürekli bir dönüşüm halinde olan sahil hattının günümüzdeki mekânsal sınırları büyük çoğunlukla 19. Yüzyılın ikinci yarısında inşa edilen liman ve iskeleler ile çizilmiştir. Limanın ve burada gerçekleşen ticari faaliyetlerin ihtiyaçları Kordonboyunun mekânsal gelişimini domine etmiştir (Şekil 4.74). Limana gelen mallar burada boşaltılır, tren istasyonuna taşınır, tüm bu hareketliliğin arkasındaki sırada yer alan binalarda ise depolama, satış, iletişim ve seyahat ile ilgili bürolar yer alırdı. Grand Huck Otel, Kraemer Palace (Şekil 4.75) gibi dönemin ünlü otelleri, Sporting Club (Şekil 4.76) gibi eğlence kulüpleri yine Kordon'un üzerinde yer almaktaydı. Barlar, kafeler, tiyatrolar ve kulüplerle Kordonboyu kentin sosyal yaşantısının en aktif olduğu bölgeydi.

Şekil 4.74 : İzmir limanı kartpostalı. İstanbul Atatürk Kitaplığı Arşivi

Şekil 4.75 : Grand Hotel Kraemer Palace. 19. Yüzyılda İzmir kitabından.

Şekil 4.76 : Sporting Club. Kartpostal. 19.yüzyılda İzmir kitabından.

1950'lere gelene kadar Şu anki Gündoğdu Meydanı ile Alsancak Limanı arasında bulunan bölge yangından etkilenmediği için eski mimari dokusunu korumaktaydı (Şekil 4.77), Gündoğdu Meydanı ile Cumhuriyet Meydanı arası ise 3-4 katlı apartmanlarla yeniden inşa edilmiŐti (Yüksel, 2014).

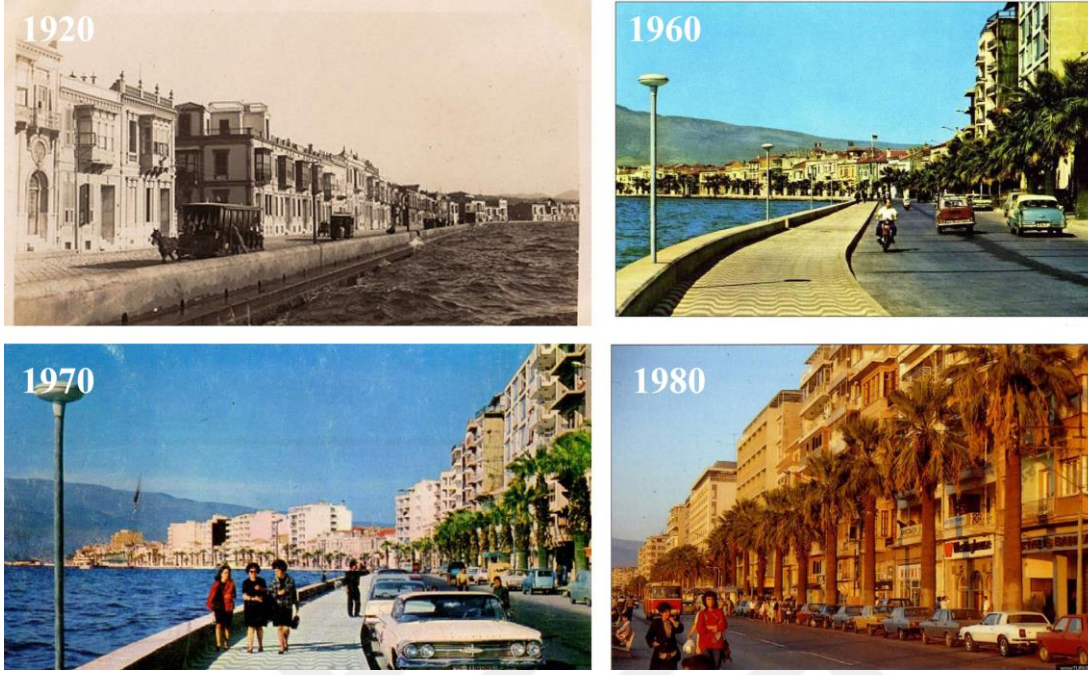

Şekil 4.77 : Alsancak'ta eski İzmir Evleri. İstanbul Atatürk Kitaplığı Arşivi.

Bilge Umar'ın aktardığına göre 1945-1950 yılları arasında Körfezin denizi Çeşme'nin denizi kadar temiz ve balık doluydu ve denizde vapurlarla yarışan yunuslar görölürdü. İzmir'de denize girme mevsimi Mayıs başında açılır, kentin daha 'gariban' semtlerinden gelen çocuklar da Kordon'da ve Karşıyaka yalısında denize girerlerdi. Diğer deniz düşkünleri de Karşıyaka yalısından ya da Konak-Güzelyalı arasındaki kıyı evlerinden denize girmek için Haziran'ın ilk günlerini beklerlerdi. Bu dönemde incir, üzüm ve tütün depoları ile gemicilik acentaları ve yazıhaneleri, gümrük komisyoncuları birer birer kafelere, birahanelere ve publara dönüŐmüŐtü. Hem Kordonboyu hem de Karşıyaka Yalı Caddesi'nde insanlar temiz deniz kokusuyla manzaranın keyfine varabilir, sevdikleri ile sohbet edebilir, gazinolarda müzik dinleyebilir ya da 'piyasa' edebilirdi (Umar, 1999).

1950 sonrası artan kentsel göçle birlikte konut sıkıntısı yaşanmaya başlamış, yapı stoğu anlamında sınıra ulaŐmıŐ olan kıyı bölgesinde ise bu durumun çaresi olarak çok katlı yapılaşmaya gidilmesi kararlaŐtırılmıŐtır. 1965 yılında kabul edilen Kat Mülkiyeti Kanunu ise bu dönüŐümün hızlanmasını sağlayan adım olmuştur. Umar'a göre yangından kurtulan bu yapıları 'yangından bin beter bir felaket' kazanç hırısı

yok etmiştir (Umar, 1999). 70'lerin ortalarına gelindiğinde çoğu İzmir konutu yıkılarak çok katlı apartman şeklinde yeniden inşa edilmiştir (Şekil 4.78).

Şekil 4.78 : Kordonboyunun zaman içerisindeki dönüşümü.

1991 yılında şehrin trafik sorunlarını çözmek üzere limandan Konak Meydanı'na kadar Kordonboyunun doldurularak transit bir araç yolu olarak kullanılması projesi geliştirilmiş, kıyının doldurulmasına 1997 yılında başlanmıştır. Kentlilerin ve meslek odalarının itirazlarına karşın kısa bir süre içerisinde doldurulan karayolu projesinin iptali ancak 1999 yerel yönetimin değişmesi ile durdurulabilmiştir. Daha sonra bu bölge şu anda da aktif olarak kullanılmaya devam edilen bir rekreasyon alanına dönüştürülmüştür (Şekil 4.79).

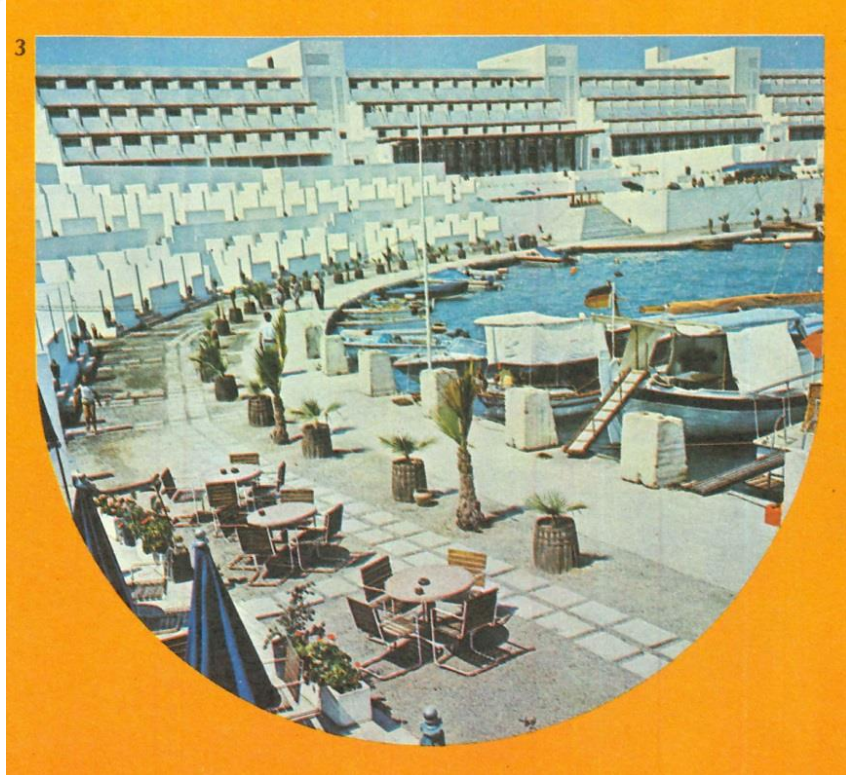
Şekil 4.79 : 1988-1999 yılları arasında Kordonboyu'nun değişimi.

Kentsel yapısı, genişliği ve taşıdığı fonksiyonları değişmiş olsa da Kordonboyu kentin aktif bölgelerinden biri olmayı hala sürdürmektedir. Ve tüm bu tarihsel geçmişi ile birlikte Kordonboyu kent yaşantısı ile kurduğu güçlü ilişkilerle her dönem şehir rehberlerinde kendine yer bulmuştur.

4.4.2 Sahil Beldeleri

Tatil anlayışının deniz-kum-güneş kavrayışına evrilmesi ile birlikte ılıcalar gözden düşmüş, plajlar öne çıkmaya başlamıştır. Araba kullanımının artması, kıyıların imara açılmasıyla İzmir'in kıyı mekanları da büyük bir dönüşüme girmeye ve hızlıca yapılaşmaya başlamıştır. 1970'lerdeki şehir rehberlerinde artık önceki yıllarda köy evleri ile plajları gördüğümüz sahil kasabası görüntülerinin yerini 'tatil siteleri' almıştır (Şekil 4.80, 4.81,4.82 ve 4.83) .

Sahil beldeleri arasında en kritik bir şekilde dönüşüm geçiren kuşkusuz Çeşme olmuştur. Küçük bir sahil kasabasından 'tatil cenneti'ne evrilen Çeşme, artık İzmir'den bağımsız anılmaya başlamış, Çeşme içerisindeki bir mahalle kabul edilen Alaçatı ise aynı şekilde son yıllarda gittikçe popülerleşerek Çeşme ismiyle yarışır hale gelmiştir (Şekil 4.84).

Şekil 4.80 : 1976 rehberinde Çeşme Altın Yunus Oteli.

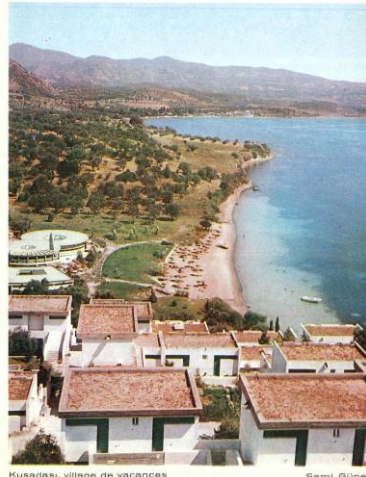
Foça, village de vacances

Orhan Güner

Kuşadası, village de vacances Kuş - Tur

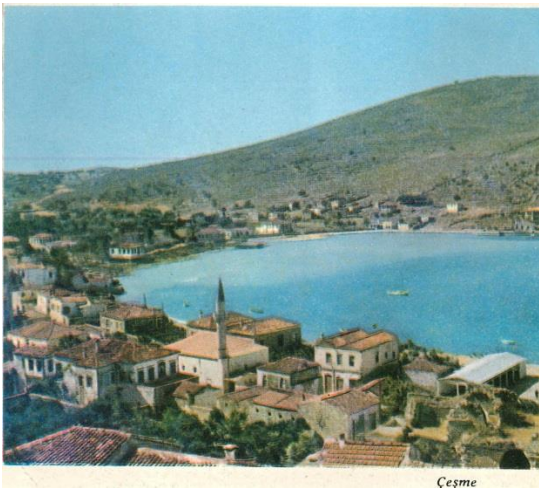
Sami Güner

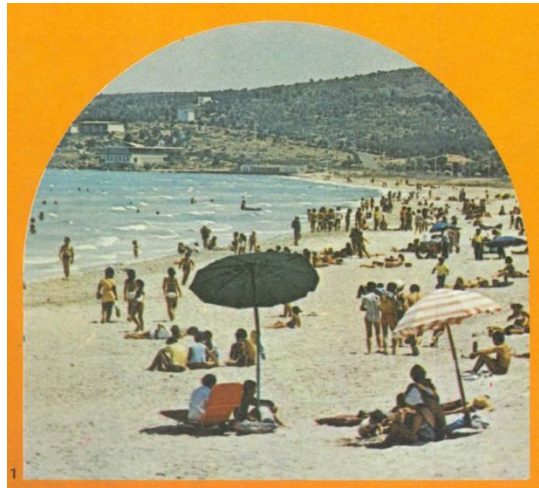
Kuşadası, village de vacances

Sami Güner

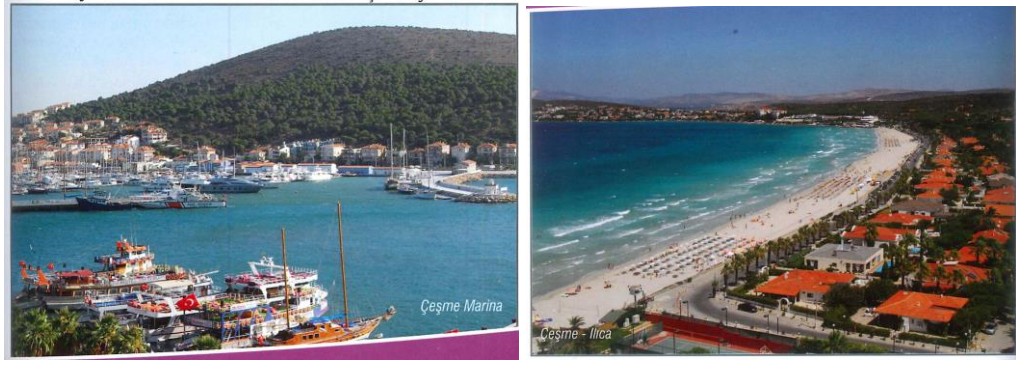
Şekil 4.81 : 1972 tarihli rehberde Foça ve Kuşadasındaki tatil siteleri.

Çeşme

Şekil 4.82 : Solda 1966, sağda 1976 şehir rehberinde Çeşme.

Şekil 4.83 : 2016 şehir rehberinde Çeşme Marina'sı ve Ilıca Plajı.

Şekil 4.84 : 2000 sonrası şehir rehberlerinde Alaçatı.

4.5 Gavur İzmir

Tezin bu bölümünde İzmir'in 19. Yüzyıldaki çok kültürlülüğünü ve kentte yaşayan gayrimüslim nüfus nedeniyle kullanılan 'Gavur İzmir' söylemi gibi İzmir'e ve İzmirliliğe yönelik söylemler ve bu söylemlerin zaman içerisindeki dönüşümü şehir rehberleri üzerinden araştırılacaktır. İzmirlilik kimliği, basındaki haberler, propaganda araçları, turizm metinleri üzerinden bir stereotiple tanımlanır. İzmirlilik ve İzmir kentinin mekanları bu bağlamda okunur ve yorumlanır. Bu bölümde bu imajın nasıl kurulduğunun izleri şehir rehberleri üzerinden incelenecektir.

Bu konu özellikle son dönem basınında oldukça fazla yer bulmuştur. İzmir üzerinden yürütülen tartışmaların çoğunda Gavur İzmir söyleminin kabul görmesi, reddedilmesi veya bu söylemin negatif yönde bir ithamla kullanılması söz konusu olmaya başlar. Özellikle 2000ler sonrasında AKP iktidarının tetiklediği Laik-İslamcı gerilimi ve

ekonomik ve kimlik politikaları tartışmalarının odağında İzmir ve İzmirli olma durumu sıkça yer bulur (Demirtaş-Milz, 2010). Demirtaş'a göre siyasal İslam'ın karşısında batılı bir yaşam tarzı olarak pozitif bir stereotipleştirme süreci ile konumlandırılan 'İzmirlilik' imajı, özellikle 1990 sonrası siyasal ve toplumsal dönüşümlere bir tepki olarak üretilmiştir ve bu imaj kentin yaşadığı sorunların bu gerilim arkasına gizlenmesine ve göz ardı edilmesine neden olur.

CHP ve AKP arasındaki siyasal çekişmelerde ve seçim propagandalarında da İzmir ve İzmirlilik tahayyülünün sıkça bu mücadelenin öznesi olarak kullanıldığı görülür. CHP'nin 'Cumhuriyet'in kalesi' olarak gördüğü İzmir'in tarih içerisindeki seçmen davranışı incelendiğinde ise durumun her zaman böyle olmadığı, kentin çoğunlukla değişimden ve yenilikten yana yer alarak merkez-sağ, sol ve liberal parti programlarına destek verdiği görülür (Demirtaş-Milz, 2010).

Gündelik hayatta bu tartışmanın odağını kente göç eden farklı etnik kimliklerle olan uyumsuz karşılaşma durumları oluşturur. Çok kültürlülük ve kozmopolitliği kimliğinin özü olarak konumlandırmış bir kentli kimliğine ters bir şekilde 'Batılı' yaşam tarzına yönelik korumacı bir tutum geliştirilir ve farklı bir öteki yaratılır. Basında da İzmirli hayat tarzına yönelik bu tartışmalar sürdürülür ve İzmir'in gayrimüslim azınlıklarından miras aldığı Batılı yaşam tarzına dair referanslara yer verilir.

Demirtaş, son dönem Gavur İzmir tartışmasının başlangıcı olarak Recep Tayyip Erdoğan'ın 2005 yılında İzmir'deki teşkilat toplantısında yaptığı konuşmayı işaret eder. Yazının devamında ise bu söyleme karşı geliştirilmiş tepkileri üç ana başlık altında toplar. İlk tepkiyi İzmir'in Milli Mücadeledeki rolü nedeniyle ülkenin 'gavur'laşmasına karşı verdiği özverili direnişi referans göstererek bu ithamın reddedilmesi oluşturur. İkinci tepki ise birbirine karşıt görüşte olan İslamcı yazından olanlar ile sol eğilimli grupların neoliberal politikalarla ülkeyi asıl 'gavur'laştırmanın AKP iktidarı olduğunda uzlaşmasıdır. Üçüncü tepki ise modernleşme ve Batılılaşmayı 'gavur' kimliği ile özdeşleştirir ve muhafazakarlığa karşı bir duruş olarak savunarak benimser. Demirtaş'ın da belirttiği üzere burada diğer kimliklere karşı Cumhuriyetçi-Kemalist kimliği tutucu bir şekilde benimseyen İzmirlilik tahayyülü AKP karşıtı söylemlerde nostaljik bir şekilde kozmopolit geçmişine referans verir ancak bu söylemin ulus inşa sürecindeki üniform yapısıyla çeliştiği göz ardı edilir. Bu tepkilerin hiçbirinde 'gavur' kelimesinin kime ve hangi duruma

referans verdiği tam olarak açıklanmaz, tarihe olan referanslar ise gerçeklikle çelişir ve istenildiği doğrultuda yeniden üretilmiştir. Bu bağlamda şehir rehberleri incelendiğinde bu söylemin üretilmesine yönelik izleri görmek de mümkün olmaktadır.

Yaşar Aksoy tarafından hazırlanmış 1992 tarihli İzmir rehberinde İzmirli kimliğine yönelik söylemin oluşmaya başladığı görülebilir. Rehberin giriş kısmında yer alan ‘Niçin İzmir Rehberi?’ yazısında Aksoy, İzmir’in tarihsel süreçte kendine rakip olan tüm diğer antik kentleri ‘tarihin ve mitolojinin sisleri arasında bırakarak’ günümüze ulaştığını ve Kurtuluş Savaşı’nda düğüm noktası olan şehrin Atatürk için ‘vazgeçilmez bir aşk’ olduğunu belirterek böylesi bir şehrin 2000’li yıllara rehbersiz girmesine müsaade etmeyerek ‘anlamı olduğu kadar kutsal’ bir görevi yerine getirdiklerini yazar. “Batı’ya açılan Türkiye’nin, en Batı’daki, en Batı’lı kentinin’ kent rehberi “sıradan bir yurttaşa veya turiste hitap ettiği gibi, paha biçilmez akademik bilgileri de beraberinde taşımaktadır” denmiştir.

Rehberin ilk sayfalarında kentsel kamusal mekanlar ile gündelik hayata dair fotoğraflar yer alır. Kamusal mekanlar fotoğraflanırken çoğunlukla törensel kullanımları fotoğraflanmıştır. Stadyumda kutlanan ulusal bir tören, Alsancak stadyumunda 19 Mayıs töreni, Konak Meydanı’nda 9 Eylül Töreni gibi kutlamaların fotoğraflarına yer verilmiştir. 1930 ve 1940’lara ait kartpostallarda da yine Cumhuriyet Bayramı ve 9 Eylül kutlamalarının fotoğrafları (Şekil 4.86) görülür. Ayrıca bu bölümde ‘İzmirli bir manken’ ile Türkiye güzeli İzmirli Yasemin Baradan’ın kordonda folklorik kıyafetler içerisinde bir fotoğrafına da yer verilmiştir (Şekil 4.85). Kentin farklı yönlerinin anlatıldığı ‘Bir Akdeniz Güzeli’ bölümünde İzmir için ‘Atatürk’ün Gözdesi’ ‘Sinema gibi Kent’ gibi benzetmeler yapılmış, ‘İmbat isimli sevgili’ ‘Modern Kentleşme’ ‘Buluşalım Kordon’da’ gibi başlıklara yer verilmiştir.

‘İmbat isimli sevgili’ başlığında bu bölümün girişinde bahsedilen İzmirli kimliği tanımlanmaya başlar. İmbat kirli körfezden esiyor da olsa, uzaktaki tütün depolarının kokusunu da taşısa yine de kentlilere ‘aşk, huzur, hoşgörü’ yayar, ‘suların kesilmediği, elektriklerin sönmediği (..) her yerde kadın kalabalıkların özgürce bulunabildiği’ bu modern şehirde yaşamak bir şans ve mutluluktur. Hem Kordonboyunda ‘çipurasını yiyen varlıklılar’ hem de kokoreç sırasında olan yoksullar ‘baştan başa Akdenizli’ olan bu şehirde yaşamaktan mutludur.

‘Sinema gibi kent’ bölümünde İzmir ‘deniziyle, ünlü balığı çipurasıyla, imbatıyla, palmyeleriyle, süslü faytonlarıyla, güzel kızlarıyla, (...) yakın sayfiye kentleriyle’ bir ‘sinema kent’ olarak tanımlanır. Kordonboyundaki mekan çeşitliliği anlatılırken mekanlar için tüm bu ‘(..) adresler, gerçekten tam Akdenizli bir özgürlük ortamı içinde size tercihinizi soracaklardır’ denir.

Şekil 4.85 : 1992 şehir rehberinde Yasemin Baradan ve İzmirli bir manken.

‘Buluşalım Kordon’da’ bölümünde yine Kordonboyundaki hayat tasvir edilirken;

Pasaporttaki Atatürk heykeli Akdeniz’i gösterirken, çevreye park etmiş otomobillerde elele, dudak dudağa sevgililer oturur, deniz kıyısı ise birbirine dolanmış gençlerle doludur, kah gezerler, kah bankalara oturmuş denize dalmışlardır... NATO karargahı önündeki Mehmetçik is memleketindeki yavuklusunu düşlemektedir...

ifadelerine yer verilir. İzmir’in tarihinin anlatıldığı bölümde ‘İzmir’in tarihi uygarlığın tarihidir’ başlığı altında İzmir’in çağlar boyunca ‘denize uzanmış uzun saçlı bir kıza, daha doğrusu mücevherlerle örtünmüş bir gerdanlık kıza’ benzetildiği yazılır. ‘Güzel İzmir’ ve ‘Ege’nin İncisi’ gibi benzetmeler bu rehberde de olduğu gibi seyahatnamelerden günümüze kadar birçok metinde İzmir’i betimlemek için kullanılmıştır.

Şekil 4.86 : 1992 şehir rehberinde milli törenler.

Rehber içerisindeki tüm metinlerde İzmir'in antik tarihiyle bağları sahiplenilir ve kent 'Akdenizlilik' kimliği üzerinden tanımlanır. Ayrıca Kurtuluş Savaşı ve ilk Cumhuriyet yılları dönemlerine referanslar, Atatürk'ün kent ile kurduğu ilişki ve ulusal bayramların sıklıkla kent rehberinde yer bulması da kente atfedilen 'Cumhuriyetçi-Kemalist' kimliği vurgular.

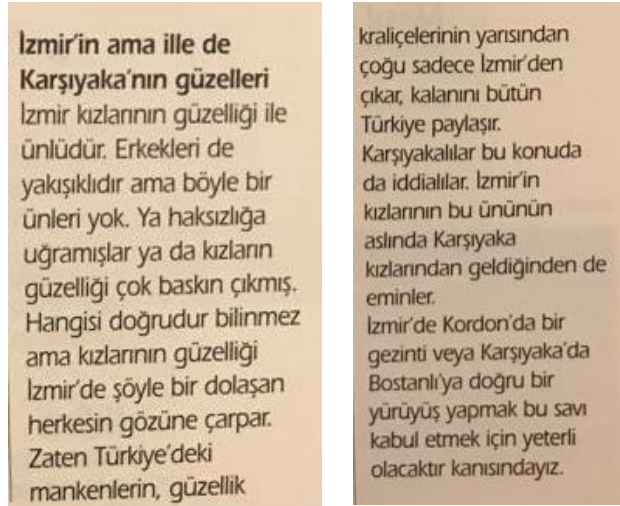
2002 tarihli İngilizce şehir rehberinin giriş yazısında da 5000 yıllık tarihi ile güneşin farklı parladığı, altın kumlu plajların olduğu, birbirinden güzel koyların sıralandığı İzmir'den yine 'pearl of the Aegean Sea (Egenin İncisi)' olarak bahsedilir. İzmirli ise tarihi, doğal ve kültürel mirasın farkında olan modern, hoşgörülü ve mutlu insanlar olarak tanımlanır. 2004 tarihinde İzmir Valiliğince bastırılmış olan şehir rehberinde batılı yaşam tarzının İzmir'in kültürünü etkilediği böylece İzmirlilerin 'Türkiye'nin en uygar kentlileri olmayı tarihten süzüp getirmeyi' başardıkları yazılmıştır. Rehberin içerisinde İzmir ile ilgili 'sokakları yasemin kokar', 'bütün Akdeniz kentleri gibi sokaklarında yaşanır İzmir' gibi cümlelerle kent hayatının dışarıda geçtiği vurgulanmıştır. Kent yaşantısına dair bir izlenim veren 'Kordon

Akşamları' bölümünde kordonboyunda İzmirliilerin yaşantısı aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

İzmirliiler diğer Akdenizliler gibi kaldırıma çıkarılmış masalarda oturup yemek yemeyi severler. (...) Yaz akşamları bir de denizden esen imbat rüzgarı varsa keyfine doyum olmaz Kordon'un. İzmir'in en ünlü balığı çipura, kalamar, ahtapot, midye tava ve diğer deniz ürünlerinin zamanıdır. Elbette en çok rakı içilir yanında.

Rehberin Karşıyaka'ya ayrılmış bölümünde 'İzmir'in ama ille de Karşıyaka'nın güzelleri' başlıklı bir kısım yer alır. İzmir'in 'kızlarının güzelliği' ile ünlü olduğu söylenerek Karşıyakalıların bu ünün kendilerinden kaynaklandığını düşündükleri yazılmış, Türkiye'deki mankenlerin ve güzellik kraliçelerinin yarısından çoğunun İzmir'den çıktığı söylenmiş ayrıca bu savın doğruluğunun test edilmesi için 'İzmir'de Kordon'da bir gezinti veya Karşıyaka'da Bostanlı'ya doğru bir yürüyüş' yapılmasının yeterli olacağı iddia edilmiştir (Şekil 4.87).

İlçelerin birer birer açıklandığı bölümde Foça, Dikili, Çeşme, Urla gibi ilçeler sundukları doğal güzellikler kadar 'eğlence hayatı', 'gençlerin gözdesi' olmalarıyla da tariflenmişlerdir. Tüm rehber boyunca İzmir'de kent hayatı sayfiye hayatının rahatlığını ve hafifliğini çağrıştırır şekilde tariflenmiş, İzmirliiler rahat, mutlu kimseler olarak tanımlanmışlardır.

Şekil 4.87 : 2002 rehberi "İzmir'in ama ille de Karşıyaka'nın güzelleri".

Yaşar Ürük tarafından hazırlanmış 2009 tarihli şehir rehberinde 'Kültür ve Sanat Şehri İzmir' bölümünün girişinde Türkiye'nin üçüncü büyük şehri olan İzmir'in 'ülkenin çağdaşlığa açılan kapısı' olduğu söylenerek İzmirliiler için de "Yıl içindeki

güneşli ve aydınlık günlerin sayısının çokluğu gibi, İzmirli de aydınlık ve çağdaş düşünceli insanlardır” ifadesi kullanılmıştır.

2015 tarihli ‘Egenin İncisi İzmir’ kitabında İzmir ‘farklı uygarlıkların, dinlerin, ulusların kolkola gezdiği bahçede yetişen bir ağaç’, Victor Hugo’ya referansla ‘alımlı, baş döndürücü, gizemli’ bir prenses, ‘farklı dinlerin, inançların ve ulusların kol kola girdiği, kaynaştığı bir Ege bahçesi’ olarak tanımlanır. Ayrıca Kurtuluş Savaşı’ndaki rolü nedeniyle ‘Anadolu halkını ve milli mücadelesinin sembolü’ olduğu belirtilir. İktisat Kongresi’nden bahsedilerek ‘ekonomik bağımlılıkta kurtuluşun ve ulusal ekonomiye geçişin’ simgesi, Anafartalar caddesi, Gazi Bulvarı, Montrö ve Lozan Meydanları gibi cadde, sokak ve meydanlara verilmiş olan isimler sıralanarak ‘bütün özellikleriyle bir Cumhuriyet kenti’ olduğu söylenmiştir. Cumhuriyet Meydanı da İzmir ve İzmirlinin Cumhuriyeti’ne ve Atası’na olan bağlılığını ifade eden en önemli mekanlardan biri olarak sayılmıştır.

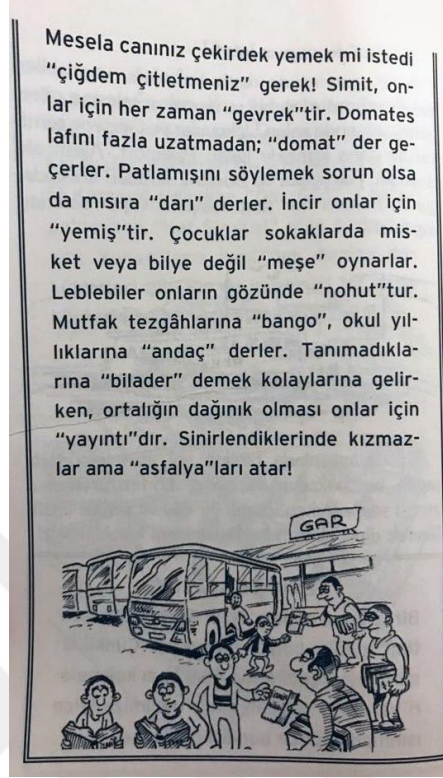
2016 tarihli Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın hazırladığı şehir rehberinin giriş yazısında ‘İzmir, çok kültürlülüğün gülümseyen yüzüdür” yazılmıştır. İzmir’in Levanten, Musevi ve Hıristiyan kimlikleriyle çok dinli ve çok kültürlü hoşgörünün izlerini günümüzde de sosyo-demografik yapısında taşıdığı iddia edilir.

İzmirli kimliği ile ilgili sıkça tekrarlanan diğer bir konu ise İzmirliğin kullandığı kelimelerdir. Yöreyle ait olan yemekler ya da buradaki söylemler sloganlaştırılarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu söylem de İzmirliyi ‘öteki’den farklı bir noktaya koyar. Yılmaz Özdil’in 15 Mart 2009 tarihli yazısı bu durumun en iyi örneklerinden biridir:

Türkiye’den sıkıldığım zaman İzmir’e giderim ben. Simate gevrek deriz biz... Çekirdeğe çiğdem. Kordon elektrik aleti değildir. Kumru da kuş değildir bizim için... Yengen’i yeriz. Sen sigorta dersin... Biz asfalya deriz. Uzatmayız... Gidiyom geliyom deriz. Domates dediğin, domat işte. Evimiz isterse 800 metrekare olsun, balkonda otururuz. Hidrellez filan gibi mazeretler uydurur, sabaha kadar sokaklarda içeriz. Bi oturuşta 60’ar 80’er midye yeriz, istifno severiz, cibeze bayılırız; gece 3-4 gibi boyoz’a dalmazsak, kan şekerimiz düşer! Boş lafa karnımız toktur bu arada, tırışkadan teyyare gibi atasözlerimiz vardır...

2014 tarihli çocuklar için hazırlanmış şehir rehberinde de bir “İzmir’ce Sözlük” tanımlanmıştır. İzmirliğin kendilerine özgü bazı kelimelerinin olduğu söylenerek çiğdem çitlemek, gevrek, domat, darı, yemiş, meşe, nohut, bango, andaç, bilader, yayıntı ve asfalyaları atmak gibi kelime ve tamlamaların nelere karşılık geldiği

yazılmıştır. Yazının altında ise İzmir'e gelişte herkese bir sözlük dağıtıldığını gösteren bir karikatür yer alır (Şekil 4.88).

Şekil 4.88 : 2014 Çılgın Gezgin'in El Kitabı: 'İzmirce Sözlük'.

Tüm bu tartışmaların en problemlili noktası İzmirli kimliğinin 'gavur' ile özdeşleştirilmiş olsun ya da olmasın özlemi çekilen ya da korunmaya çalışılan bir durum olarak görülen hoşgörülü yaşam tarzı ya da kozmopolitlikten çok uzak bir şekilde ötekileştirilmeye dayalı bir şekilde kuruluyor olmasıdır. Kent kimliğinin bu şekilde sürekli olarak basında, edebiyatta, şehir rehberlerinde ve diğer mecralarda üretiliyor olması, kentin tanımlanmış karakterine uyuşmayan toplulukların ya da mekanların göz ardı edilmesi, sosyal ve mekansal çözülemeyen sorunların doğmasına neden olur. Bunun dışında kentin son yıllarda en çok göç aldığı şehrin normalin aksine İstanbul olması, ortaya konan bu İzmirli kimliği ile kent yaşantısına dair üretilen imgenin daha 'özgür ve liberal' bir kent yaşantısını arzulayan farklı bir sosyo-kültürel grup olduğunu ortaya koyar ve kentsel imgenin kent mekanını değiştirebilecek bir olguyu, bu durumda göç alımı, manipüle ettiğinin bir göstergesidir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tüm bu şehir rehberleri incelendiğinde 1950-2016 yılları arasında İzmir üzerine üretilen söylemlerde 5 ana tema ortaya çıkar: Tarihi Kent, Fuarlar Kenti, Bereketli Kent, Sayfiye Kenti ve Gavur İzmir.

Odağındaki yapılar ve mekanlar zamanla yer değiştirirse de İzmir, hep tarihi ile öne çıkan bir kent olmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında 'ulus' ideolojisi ile yeni kent planlamasıyla birlikte öne çıkan kent meydanı Cumhuriyet Meydanı olmuş, Atatürk Heykeli İzmir'in simgelerinden biri haline gelmiştir. Zamanla Saat Kulesi tüm diğer simge yapıları geride bırakarak günümüzde de halen sarsılmaz biçimde etkisini koruyarak İzmir'in simgesi olmuştur. Her daim İzmir tanıtımlarında gördüğümüz Efes ve Bergama, 1950'lerde İzmir'in en önemli turizm odaklarındanken zamanla kendi yer imgelerini güçlendirmeye ve İzmir'den bağımsız olarak anılmaya başlamışlardır. İzmir artık daha çok kent merkezindeki olanaklarla, tarihi mekanlarını öne çıkarmaya ve turistlere kent merkezinde farklı deneyimler sunma yoluna gitmiştir.

İlk olarak 1923'te düzenlenen ve 1936 yılında Kültürpark'taki yerine taşınan İzmir Enternasyonel Fuarı, İzmir kent yaşantısını, eğlence kültürünü, ticaret hayatını şekillendiren ve uzun bir süre boyunca İzmir dışında yaşayanlar için İzmir'le özdeşleşen yegane mekan ve etkinlik olmuştur. Zamanla fuarcılık anlayışının değişmesi ve fuarın Kültürpark'tan yeni yerine taşınması ile İEF'nın kent yaşantısı üzerindeki etkisi kaybolmuştur. Ancak İzmir Akdeniz Oyunları, Universiad gibi etkinliklerle, EXPO başvurularıyla ve sinema, kültür, sanat festivalleriyle kendini hala bir Fuar ve Kongreler şehri olarak yeniden kurmaya çalışmaktadır.

Akdeniz iklimi ve coğrafi konumunun getirdiği diğer avantajlarla İzmir tarımsal üretimleri üzerinden bereketli bir kent olarak da tanımlanmıştır. Özellikle üzüm ve incir ürünleri ile öne çıkan İzmir pamuk ve tütün gibi ürünlerle, önemli bir ithalat ve ihracat limanı olması üzerinden turistlere ve potansiyel yatırımcılara pazarlanmıştır. Tarım ürünlerinin temsilinin 80'lere doğru giderek az yer bulduğu, bunun yerini sonraki yıllarda sanayinin, ithalat ve ihracat vurgusunun ve genç iş gücünün aldığı

görülmektedir. Turistlere yönelik tanıtım materyallerinde ise üzüm ve incirin yerini yerel mutfağa ait yemeklerin ve şarabın aldığı görülür.

1950'lerin başında kaplıca ve ılıcalar vurgulanırken, tatil anlayışının değişmesi ve plaj kültürünün yaygınlaşması ile birlikte İzmir'in küçük sahil kasabaları da hızlı bir dönüşüm geçirmeye başlar. Osmanlı döneminde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında zengin kentlinin sayfiyesi olan Karşıyaka, Bornova ve Buca hızlı bir kentleşmeyle bu kimliklerini kaybeder. 1960'larda Kordon'dan, Karataş, Göztepe ve Karşıyaka'dan halen denize girilebilmektedir. Ancak kısa bir sürede apartmanlaşmayla köşkler ve önlerindeki deniz banyoları ortadan kalkmış, kentleşmeyle kirlenen deniz girilemez, buradaki plajlar kullanılamaz olmuştur. İzmir'de denize girme eylemi kent merkezinden uzaklaşarak kuzey ve batı kıyılarına kaymaya başlar. 70'lerde tatil sitelerinin 'küçük sahil kasabaları'nı işgal etmeye başladığı görülür. 2000'lere gelindiğindeyse Çeşme ve Alaçatı gibi mekanların, Efes ve Bergama örneğinde olduğu gibi, kendi yer imgelerini ürettikleri ve İzmir'den bağımsız olarak var olduklarını söylemek mümkündür. Kent merkezinden halen denize girilemiyor olsa da Kordon boyundaki rekreasyon alanı ve kent yaşantısı İzmir'in halen bir sayfiye kenti kimliğiyle algılanmasını güçlendirir niteliktedir.

İzmir'le ilgili bir diğer öne çıkan kavram ise İzmirlilik kimliği üzerinden kabul edilen ya da reddedilen bir söylem olarak 'Gavur İzmir'dir. Özellikle 2005 sonrası iktidar partisi AKP ile CHP arasındaki söylemlerde sıkça kullanılan bir tabir olarak Gavur İzmir çoğunlukla İzmir'deki 'batılı, rahat, laik' yaşantıya referansla kullanılmaktadır. Bu söylemin 1990'lardan itibaren nasıl kurulduğu şehir rehberleri üzerinden de takip edilebilir. İzmir'in çok milletli geçmişine ve bu doğrultuda hoşgörülü kent yaşantısına gönderme yaptığı düşünülen bu söylem kendi içerisinde yeni 'öteki'ler üreterek kent mekanına ve yaşantısına dair bazı sorunların göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Ayrıca İzmir'le özdeşleştirilen bu yaşantı ve İzmirlilik hali, kentin son dönemlerde göç grafiklerinde de değişikliklere sebep olmuştur ve kentin demografisini değiştirmektedir.

Rehberler kronolojik olarak ele alındığında ise 1950'lerde İzmir'in özellikle Efes ve Bergama merkezli olarak turizmde tarihi ile öne çıktığı görülür. Kentin verimli toprakları ve tarım ürünleri sıkça vurgulanır, kaplıcaları, ılıcaları ve mesire alanları gezilecek yerler olarak işaret edilir. İzmir Enternasyonal Fuarı ve Kültürpark kentin önemli çekim noktalarından birini oluşturur. 1960'ların ortasına doğru tüm şehir

rehberlerinde Büyük Efes Oteli ağırlıklı olarak yer almaya başlar. İlk inşa edildiği tarihten itibaren haritalarda Agora, Saat Kulesi ve Atatürk Anıtı gibi diğer tarihi öğelerin yanında yerini alarak temsil edilmeye başlanır. Yaklaşık yirmi yıl boyunca otel ve özellikle otelin havuzu rehberlerde büyük yer tutar. 70'li yıllara gelindiğinde küçük sahil kasabalarının yerini tatil sitelerinin fotoğrafları alır. Üzümlerle simgeleştirilen bereketli kent imgesinin bu dönemde etkisini yitirmeye başladığı görülür. 1990'lara doğru artık İzmir için ağırlıklı olarak sahil turizmi öne çıkmaya başlamıştır. Son 20 yıllık süreçte değişen turizm taleplerine karşılık vermek üzere sahil turizminin yanında daha özelleşmiş turistik planların üzerinde durulduğu da rehberlerden takip edilebilmektedir. Bu duruma örnek olarak Alaçatı'nın sörf turizminin odağı olması, Seferihisar'ın ise Yavaş Şehir (Citta Slow) seçilerek bu kavram üzerinden pazarlanması, tarihi mekanları birbirine bağlayan yeni bisiklet rotaları tariflenmesi sayılabilir.

Yaklaşık 65 yıllık bir süreye yayılmış şehir rehberleri incelenerek İzmir üzerine ortaya konan bu beş kavram çalışmada ayrı olarak ele alınsa da aslında birbiri ile iç içe geçmiş bir durumda var olurlar. İzmir'in bir Fuarlar Şehri olmasını topraklarında üzüm, incir, zeytin yetişen yüzyıllar boyunca aktif ve bereketli bir liman kenti oluşundan ayrı okumak mümkün değildir. Gavur İzmir kavramının temeli İzmir'in yüzyıllar boyunca birçok farklı milletten ve kültürden insanın bir arada yaşadığı tarihi bir kent olmasında yatar. Sayfiye kenti olma durumu ve Fuarla özdeşleşen eğlence hayatı daha sonra İzmir'e hafif, Avrupalı bir hayat tarzına referansla 'Gavur' denilmesinin nedenlerinden biri olmuştur. Dolayısıyla tüm bu kavramlar İzmir kentinin imgesinde birbirine referans vererek, bütünleşik bir şekilde var olmaktadır.

Kent imgesi, kentsel mekanın öğeleri ile burada gerçekleşen gündelik pratiklerle bağlantılı olarak kurulur. Kente yönelik üretilen sosyal, ekonomik ve kültürel politikalar kent mekanını dönüştürdüğü gibi kentsel imgeyi de şekillendirir. Ancak bu çalışmada da öne çıkarılmak istendiği üzere bu imgenin oluşumu dilde üretilen söylemin ve temsillerinde üretilen imajların sürekli olarak tekrarlanması ile zaman içerisinde gerçekleşir. İzmir'de 1922 yılında gerçekleşen yangın, Sarı Kışla'nın yıkımı, Kordonboyundaki eski İzmir evlerinin zamanla apartmanlara dönüşmesi, denize girme eyleminin körfezden uzaklaşması, İzmir Fuarı'nın zamanla etkisini yitirerek Kültürpark'tan taşınması, Büyük Efes Oteli'nin işletme değiştirerek

Swissotel Grand Efes olması gibi durumlar hem kent mekanını hem de kentteki gündelik yaşantıyı dramatik bir şekilde değiştiren olaylardır. Ancak kentsel imge zamanla kurulduğu gibi sönükleşerek başka bir şeye evrilmesi de zaman içerisinde gerçekleşir. Günümüzde İzmir'in kent imgesi halen bu olayların öncesindeki İzmir'e ve kent yaşantısına referanslar taşımakta ve onlardan etkilenmektedir.

Kent imgesinin nasıl kurulduğunu ve bunun araçlarını araştırmak bize kenti yeniden okuyabilmek için bir yöntem sunmaktadır. Bu alışma da şehir rehberlerini araçsallaştırılarak İzmir'in imgesinin altmış beş yıllık bir süreçte nasıl kurulduğu ve nasıl bir değişim geçirdiğini incelemiş, çalışma bağlamında oluşturulan kavramsallaştırmaların İzmir'in kentsel mekanının ve kent yaşantısının anlaşılması için yeni bir çerçeve sunması amaçlanmıştır. Bu alışma kapsamında ortaya konan kent okuması; gazete, dergi, film, edebiyat gibi farklı mecralar üzerinden yapılacak söylem ve içerik analizleri ile sözel tarih çalışmalarıyla zenginleştirilerek hazırlanacak diğer araştırmaların bir öncülü olarak görülebilir.

KAYNAKLAR

- Adler, J.** (1989) *Origins of Sightseeing*, Annals of Tourism Research (vol.16, pp 7-29)
- Akçura, G.** (2017) Zevküsefa Yazılır İstanbul Plajları Okunur. *Deniz Mecmuası*, Vol. 6, 21-30
- Alkan, M.Ö.** (2016) Soğuk Savaş'ın Toplumsal, Kültürel ve Günlük Hayatı İnşa Edilirken... *Türkiye'nin 1950'li Yılları*. İstanbul: İletişim
- Aytaç, Ö.** (2006) Boş Zamanın Değişen Yüzü: Yaşam Deneyimleri Ve Kimlik İnşası. *Sosyoloji Dergisi*, Vol.15, 57-91
- Aytekin, E.** (2009) *İzmir İktisat Kongresi'nden Dünya Ekonomik Bunalımına İzmir'de Tarımsal Etkinlikler*. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Bachelard, G.** (2013). *Mekanın Poetikası* (A. Tümertekin Çev.) İstanbul: İthaki.
- Barthes, R.** (2014). *Çağdaş Söylenler* (Yücel T. Çev.) İstanbul: Metis
- Barthes, R.** (2015). *Bir Deneme Bir Ders: Eiffel Kulesi ve Açılış Dersi* (Rifat M. ve Rifat S. Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Başgelen, N.** (2010) *Eski Kartpostallarda Şehir Güzeli İzmir*. İstanbul: Arkeoenge
- Baudrillard, J.** (2017) *Tüketim Toplumu, Söylenceleri / Yapıları* (Tutal N. ve Keskin F. Çev.) İstanbul: Ayrıntı.
- Bender, J. & Gidlow, B. & Fisher, D.** (2013) National Stereotypes in Tourist Guidebooks: An Analysis of Auto- and Hetero-stereotypes in Different Language Guidebooks about Switzerland. *Annals of Tourism Research*, Vol. 40, 331-351
- Bergson, H.** (2015). *Madde ve Bellek*. (I. Ergüden Çev.) Ankara: Dost.
- Beyru, R.** (2011) *19. Yüzyılda İzmir Kenti*. İstanbul: Literatür Yayınları
- Bhattacharyya, D.P.** (1997) Mediating India An Analysis of a Guidebook. *Annals of Tourism Research*, Vol. 24, No.2, 371-389
- Bilsel, C.** (1996) Ideology and Urbanism During The Early Republican Period: Two Master Plans For Izmir And Scenarios Of Modernization. *METU JFA*, Vol.16:1-2, 13-30
- Bilsel, C.** (2009) İzmir'de Cumhuriyet Dönemi Planlaması (1923-1965): 20. Yüzyıl Kentsel Mirası. *Ege Mimarlık*, Vol.71, 12-17
- Bora, T.** (2014) *Sayfiye, Hafiflik Hayali*. İstanbul: İletişim
- Cohen, E.** (1979) Phenomenology of Tourist Experiences. *Sociology*, Vol.13, No.2, 179-201
- Connerton, P.** (2014). *Toplumlar Nasıl Anımsar?*. (A.Şenel Çev.) İstanbul: Ayrıntı.

- Culler, J.** (1990) *The Semiotics of Tourism. Framing The Sign: Criticism and Its Institutions.* Oklahoma: University of Oklahoma Press
- Dashalaki, G.** (2017) ‘Aphrodite’s Realm’: Representations of Tourist Landscapes in Postcolonial Cyprus as Symbols of Modernization. *Architectural Histories*, Vol.5 (1):8, 1-16
- De Botton A.** (2016) *Seyahat Sanatı.* (Bayer A.S. Çev.) İstanbul: Sel
- Erdoğan, B.** (2014) *Kentin Kıyısında Tarihsel/Mekansal Değişimin Yönü Ve Yere Özgü Nitelikleri: İzmir- Karşıyaka.* (Doktora Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Erman, T. & Özaloğlu S.** (2017) *Bir Varmış Bir Yokmuş: Toplumsal Bellek, Mekan ve Kimlik Üzerine Araştırmalar.* İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları
- Evcin, E.** (2017) Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı Döneminde Turistik Tanıtım ve Propaganda (1957-1963). *Atatürk Dergisi*, 6 (2), 41-91.
- Feyzioğlu, E.** (2011) *Fuar Bizim Hayatımız.* İzmir: İZFAŞ
- Gedikler, H.G.** (2012) *1950’li Yıllarda İzmir.* İzmir: Şenocak
- Goodwin, G. & Johnston, G.** (2013) Guidebook Publishing in the Nineteenth Century: John Murray’s Handbooks for Travellers. *Studies in Travel Writing*, Vol.17, No.1, 43-61
- Güner, D.** (2005) İzmir’in Kentsel Tarihi. İzmir Mimarlık Rehberi.
- Halbwachs, M.** (2017) *Kolektif Hafıza* (Barış B. Çev.) Ankara: Heretik
- Karpat, G.** (2009) *İzmir Kültürpark ve Fuar Alanının Tarihsel Gelişim Sürecinin Araştırılması ve Geleceğe Yönelik Tasarım Programının Oluşturulması.* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Kayın, E.** (2000) *İzmir Oteller Tarihi.* İzmir: İzmir Yayıncılık
- Kozak, N. & Kozak, M. A. & Kozak, M.** (2006) *Genel Turizm: İlkeler – Kavramlar* Ankara: Detay
- Lakoff G. & Johnson M.** (2015) *Metaforlar: Hayat, Anlam ve Dil.* (Yavuz Demir G. Çev.) İstanbul: İthaki
- Lefebvre, H.** (2014) *Mekanın Üretimi* (Ergüden, Işık Çev.) İstanbul: Sel
- Lew, A.A.** (1991) Place Representation in Tourist Guidebooks: An Example from Singapore. *Journal of Tropical Geography*, Vol.12, No.2, 124-137
- Löfgren, O.** (1999) *On Holiday: a History of Vacationing.* Kaliforniya: University of California Press
- MacCannell, D.** (1976) *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class.* (İnternet sitesinden alınma <https://archive.org/details/tourist00dean>) New York: Schocken Books
- Mazor-Tregerman, M. & Mansfeld, Y. & Elyada, O.** (2017) Travel Guidebooks and the Construction of Tourist Identity. *Journal of Tourism and Cultural Change*, Vol.15, No.1, 80-98
- Murray, J.** (1845) *A Handbook for Travellers in The Ionian Islands, Greece, Turkey, Asia Minor and Constantinople.* Londra: A.Spottiswoode

- Olson, K.** (2010) Maps for a New Kind of Tourist: The First Guides Michelin France (1900-1913). *Imago Mundi*, Vol. 62-2, 205-220
- Özalp, B.** (2006) Dönüşemeyen ve Kimlik Bulamayan Kent: İzmir. *Mimarlık*, 225, 41-45
- Özcan, F.C.** (2017) Altmışlı Yıllarda Türkiye Ekonomisi. *Türkiye'nin 1960'lı Yılları*. Haz. Kaynar M.K. İstanbul: İletişim.
- Pınar, İ.** (2012) İzmir Yazıları. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı
- Savur, Ş.** (2017) 1960'lı Yıllarda İzmir'de Eğlence Hayatı ve Gezinti Yerleri. *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, I/1, 153-178.
- Siegenthaler, P.** (2002) Hiroshima and Nagasaki in Japanese Guidebooks. *Annals of Tourism Research*, Vol. 29, No. 4, pp. 1111–1137.
- Swensen, G. & Daugstad, K.** (2012) Travels in Imaginary Landscapes: An Analysis of Four Cultural Historic Guidebooks. *Belgeo*, 3. (erişim tarihi 2.10.2016)
- Therkelsen, A. & Sorensen, A.** (2005) Reading the Tourist Guidebook: Tourists' way of reading and relating to guidebooks. *The Journal of Tourism Studies*, Vol.16, No.1, 48-60
- Urry, J.** (2009). *Turist Bakışı* (Tataroğlu E. ve Yıldız İ. Çev.) Ankara: BilgeSu.
- Urry, J.** (2015). *Mekanları Tüketmek*. (Öğdül R.G.Çev.) İstanbul: Ayrıntı.
- Yıldırım D. & Haspolat E.** (2010) *Değişen İzmir'i Anlamak*. Ankara: Phoenix
- Yıldırım, S.** (2016) Köylüler ve Kentliler: Ellili Yılların Dönüşen Yeni Sosyo-ekonomik ve Kültürel Coğrafyası. *Türkiye'nin 1950'li Yılları*. Haz. Kaynar M.K. İstanbul: İletişim
- Yılmaz A. & Kılınc K. & Pasin B.** (2015) *İzmir Kültürpark'ın Anımsa(ma)dıkları: Temsiller, Mekanlar, Aktörler*. İstanbul: İletişim.
- Yüksel, P.** (2014) *Reconstruction of Collective Memory through Spatial Representations of İzmir Waterfront, Since the 1920s*. (Yüksek Lisans Tezi) Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Umar, B.** (1999) İzmir 1950. İstanbul: Boyut Yayın Grubu
- Url-1** explorethomascook.com
- Url-2** https://en.wikipedia.org/wiki/Blue_Guides
- Url-3** https://en.wikipedia.org/wiki/Guide_Bleu

EKLER

EK A: Şehir rehberleri excel listesi

EK B: Şehir rehberleri ayrıntılı liste

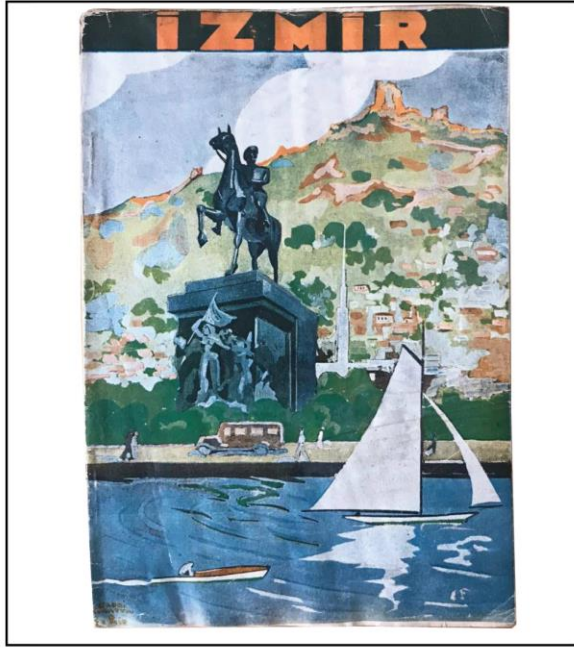

EKA

Çizelge A.1 : Şehir Rehberleri Listesi

Rehber İsmi - Tarih	Basıldığı Yer	Basın / basıma hazırlayan Kuruluş	Dili	Boyut	Sayfa Sayısı
1934 - Guide Panoramique d'Izmir	İzmir	Nefaset Matbaası	Fransızca	20X14	50
1951- İzmir / İlkokula Temel Bilgiler	İstanbul	Türkiye Basımevi	Türkçe	19,5 X 13,5	26
1952- İzmir	Ankara	Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı	Almanca	11,5 X 25	Katlanır Kitapçık (24)
1956- İzmir'den Efes'e	İzmir	Köstem Yayınevi	Türkçe	11 X 16,5	Katlanır Kitapçık (36)
1958 - İzmir	İstanbul	Özyürek Yayınevi	Türkçe	23,5 X 16	32
1957-63- İzmir	İstanbul	Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı	Türkçe	11 X 23,5	Katlanır Kitapçık (12)
1966 - İzmir	Ankara	Turizm ve Tanıtma Bakanlığı	Fransızca	11 X 24	Katlanır kitapçık (24)
1967- İzmir	İstanbul	Özyürek Yayınevi	Türkçe	16 X 23	48
1967- İzmir	Ankara	Turizm ve Tanıtma Bakanlığı	İngilizce	11 X 24	Katlanır kitapçık (24)
1966-70- İzmir	Ankara	Turizm ve Tanıtma Bakanlığı	Fransızca	11 X 24	Katlanır kitapçık (24)
1968- İzmir Şehir Rehberi	Ankara	Harita Genel Müdürlüğü	Türkçe	28,5 X 18	86
1969 - İzmir	İstanbul	Özyürek Yayınevi	Türkçe	14,5 X 20,5	64
1970 - İzmir Akdeniz Oyunları Bülteni	İstanbul	İzmir Akdeniz Oyunları B-Y. Haberleşme Komitesi	Türkçe / Fr.	22 X 22	19
1970- İzmir Turquie	Ankara	Turizm ve Tanıtma Bakanlığı	Fransızca	11 X 24	Katlanır kitapçık (24)
1972 - Turquie, Littoral Egeen, İzmir et ses environ	Ankara	Turizm ve Tanıtma Bakanlığı	Fransızca	9,5 X 22	Katlanır kitapçık (10)
1972 - Turquie, İzmir et ses Environs	x	Turizm ve Tanıtma Bakanlığı	Fransızca	11,5 X 24	Katlanır kitapçık (24)
1973 - İzmir	İstanbul	Turizm ve Tanıtma Bakanlığı	Fransızca	20 X 22	10
1976- Turchia - İzmir e l'egeo	İstanbul	Turizm ve Tanıtma Bakanlığı	İtalyanca	22 X 20	10
1976 - İzmir	İstanbul	Panorama Yayınları	Türkçe / İng.	20 X 28	48
1981 - İzmir şehir rehberi	İzmir	İzmir Belediyesi Planlama M.	Türkçe	19 X 27,5	200
1983- Turkey, İzmir	Ankara	Kültür ve Turizm Bakanlığı	İngilizce	11,5 X 24	Katlanır kitapçık (24)
1987 - İzmir et les environs	İstanbul	Peri Scope	Fransızca	19,5 X 12	64
1990- İzmir	İzmir	İBB (Kültür Yayınları)	Türkçe	17 X 24,5	160
1992 - (Guide to) İzmir Rehberi	İzmir	İZAR-İzmir Araştırmaları Merkezi	Türkçe	20,5 X 28	344
1998 - İzmir Şehir Rehberi	İzmir	İBB ve Harita Genel Komutanlığı	Türkçe	24 X 22	211
2000-2003 İzmir	İzmir	İzmir İl Turizm Müdürlüğü /İzmir Valiliği	Türkçe	15 X 21,5	64
2002 - İzmir Guide	İzmir	İzmir Büyükşehir Bel. / Doğan Ofset	İngilizce	11 X 21	150
2004 - İzmir	İstanbul	İzmir Valiliği	Türkçe	12 X 22	216
2005 - İzmir Guide	İstanbul	Per Ajans	Türkçe / İng.	16,5 X 24	267
2009- Adım Adım İzmir ve Çevresi	İzmir	Yakın Kitabevi	Türkçe / İng.	10 X 19	264
2009 - İzmir Harita, Plan ve Rehberi	x	MEPMEDYA	Türkçe, İng, Alm	11 X 20,5	Katlanır Kitapçık (48)
2014 - İzmir - Çılgın Gezin'in El Kitabı	İstanbul	Tımaş Yayınları	Türkçe	12,5 X 19,5	160
2015 - İzmir Öncülerin Şehri	İzmir	İzmir İl Turizm Müdürlüğü /İzmir Valiliği	Türkçe	21,5 X 27,5	224
2016 - İzmir	İzmir	Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma G. M.	Türkçe	21 X 10,5	96
2016- Akıllı Gezinler İzmir'de	İstanbul	Mühür Kitaplığı	Türkçe	12 X 18	95
x- Aslı ile Murat İzmir'de	Ankara	TC Emlak Kredi Bankası	Türkçe / İng.	22,5 X 21,5	10

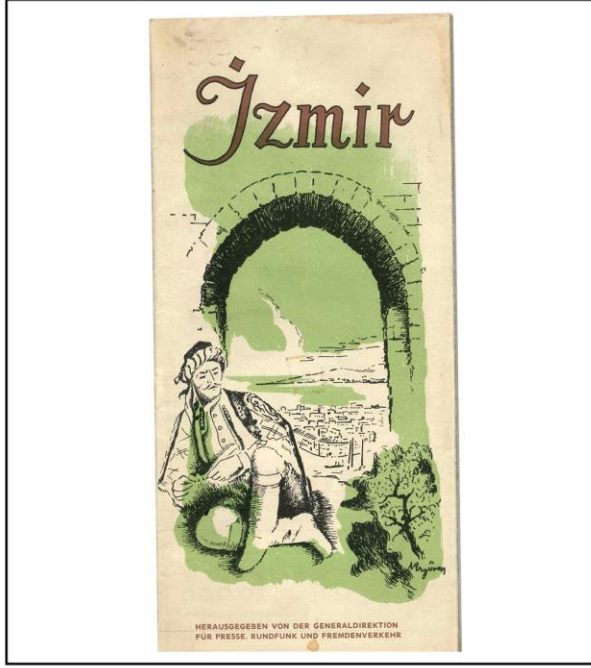
EK B

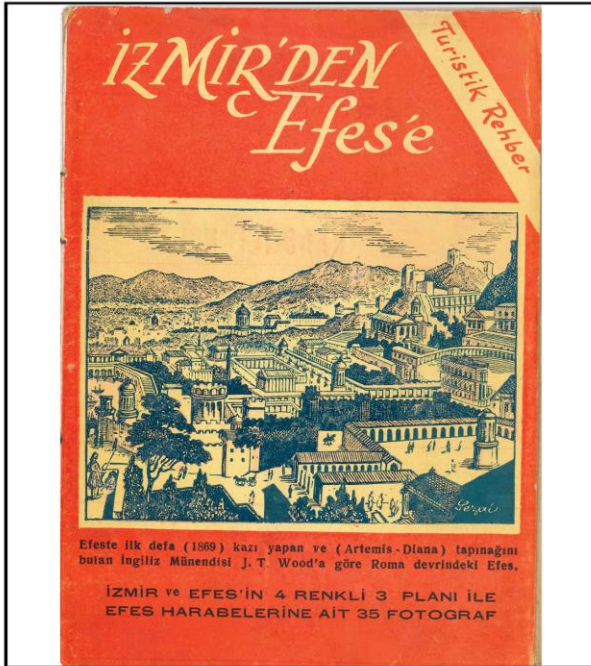
Basım Tarihi: 1934
Rehber İsmi: Guide Panoramique d'Izmir
Basım Yeri: İzmir
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Nefaset Matbaası
Rehberin Dili: Fransızca
Boyut: 20 X 14
Sayfa Sayısı: 50
Harita: Var

Basım Tarihi: 1951
Rehber İsmi: İlkokula Temel Bilgiler - İzmir
Basım Yeri: İstanbul
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Türkiye Basımevi
Rehberin Dili: Türkçe
Boyut: 19,5 X 13,5
Sayfa Sayısı: 26
Harita: Var
Özel Not: Çocuklar İçin

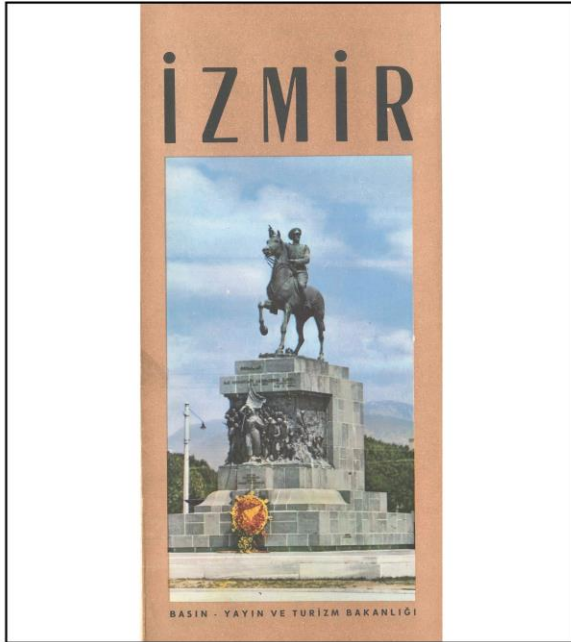
Basım Tarihi: 1952
Rehber İsmi: İzmir
Basım Yeri: Ankara
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı
Rehberin Dili: Almanca
Boyut: 25 X 11,5
Sayfa Sayısı: 24 (Katlanır Kitapçık)
Harita: Var

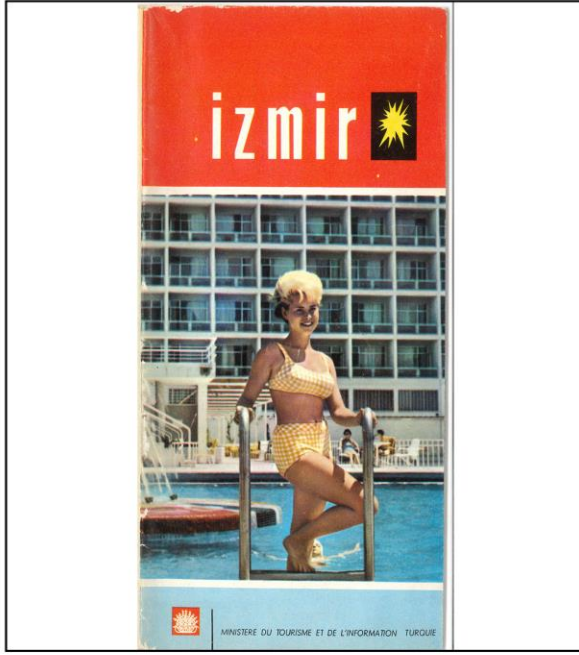
Basım Tarihi: 1956 (tahmini)
Rehber İsmi: İzmir'den Efes'e
Basım Yeri: İzmir
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Köstem Yayınevi
Rehberin Dili: Türkçe
Boyut: 16,5 X 11
Sayfa Sayısı: 36 (Katlanır Kitapçık)
Harita: Var

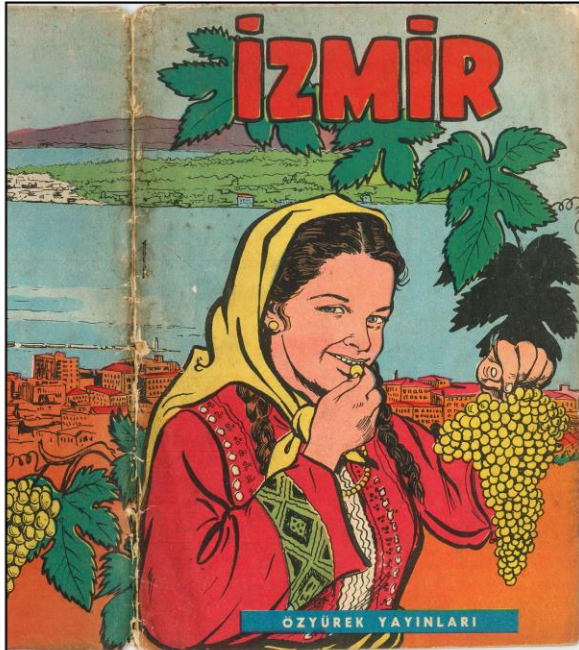
Basım Tarihi: 1958
Rehber İsmi: İzmir
Basım Yeri: İstanbul
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Özyürek Yayınevi
Rehberin Dili: Türkçe
Boyut: 23,5 X 11
Sayfa Sayısı: 32
Harita: Var
Özel Not: Çocuklar İçin

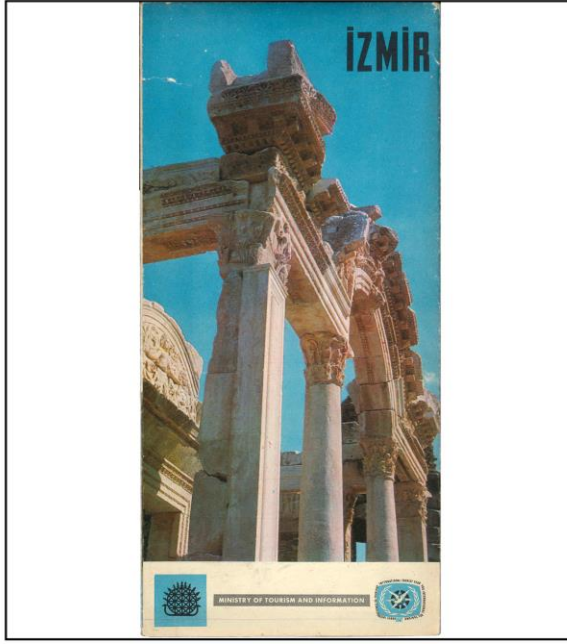
Basım Tarihi: 1957-1963
Rehber İsmi: İzmir
Basım Yeri: İstanbul
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı
Rehberin Dili: Türkçe
Boyut: 11 X 23,5
Sayfa Sayısı: 12 (Katlanır Kitapçık)
Harita: Var

Basım Tarihi: 1966
Rehber İsmi: İzmir
Basım Yeri: Ankara
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Turizm ve Tanıtma Bakanlığı
Rehberin Dili: Fransızca
Boyut: 11 X 24
Sayfa Sayısı: 24 (Katlanır Kitapçık)
Harita: Var

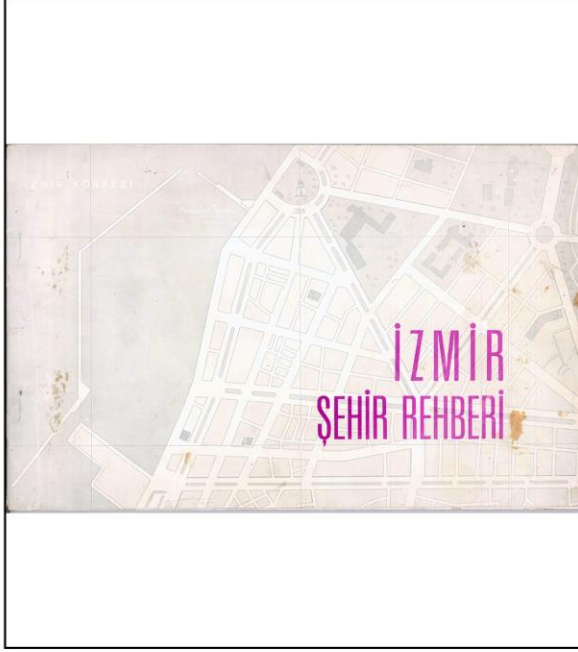
Basım Tarihi: 1967
Rehber İsmi: İzmir
Basım Yeri: İstanbul
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Özyürek Yayınevi
Rehberin Dili: Türkçe
Boyut: 16 X 28
Sayfa Sayısı: 48
Harita: Var
Özel Not: Çocuklar İçin

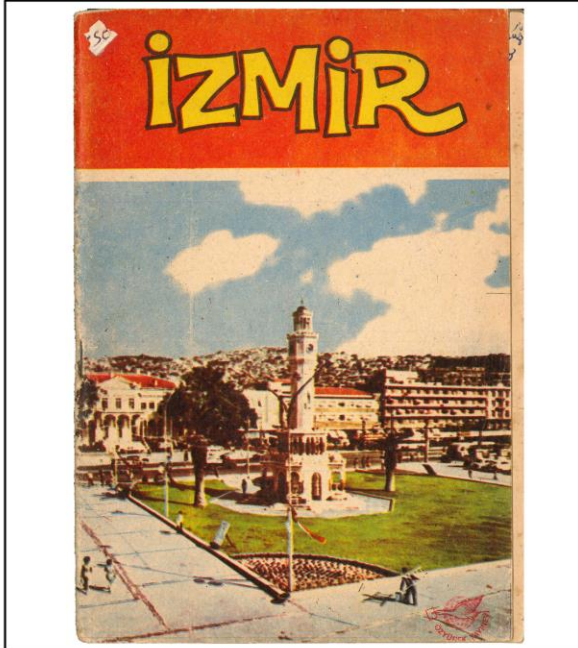
Basım Tarihi: 1967
Rehber İsmi: İzmir
Basım Yeri: Ankara
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Turizm ve Tanıtma Bakanlığı
Rehberin Dili: İngilizce
Boyut: 11 X 24
Sayfa Sayısı: 24 (Katlanır Kitapçık)
Harita: Var

Basım Tarihi: 1966-70
Rehber İsmi: İzmir
Basım Yeri: Ankara
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Turizm ve Tanıtma Bakanlığı
Rehberin Dili: Fransızca
Boyut: 11 X 24
Sayfa Sayısı: 24 (Katlanır Kitapçık)
Harita: Var

Basım Tarihi: 1968
Rehber İsmi: İzmir Şehir Rehberi
Basım Yeri: Ankara
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Harita Genel Müdürlüğü
Rehberin Dili: Türkçe
Boyut: 28,5 X 18
Sayfa Sayısı: 86
Harita: Var

Basım Tarihi: 1969
Rehber İsmi: İzmir
Basım Yeri: İstanbul
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Özyürek Yayınevi
Rehberin Dili: Türkçe
Boyut: 14,5 X 20,5
Sayfa Sayısı: 64
Harita: Var
Özel Not: Çocuklar İçin

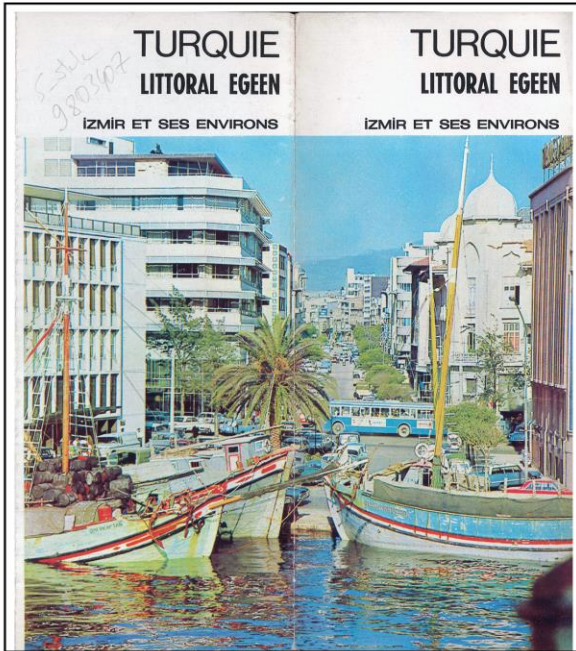
Basım Tarihi: 1970
Rehber İsmi: İzmir Akdeniz Oyunları Bülteni
Basım Yeri: İstanbul
Basan / Hazırlayan Kuruluş: İzmir Akdeniz Oyunları Basın-Yayın ve Haberleşme Komitesi
Rehberin Dili: Türkçe
Boyut: 22 X 22
Sayfa Sayısı: 19
Harita: Var

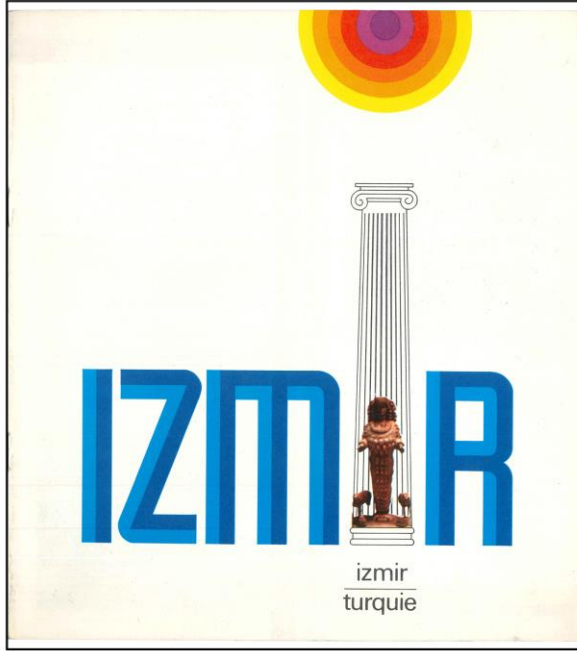
Basım Tarihi: 1970
Rehber İsmi: İzmir
Basım Yeri: Ankara
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Turizm ve Tanıtma Bakanlığı
Rehberin Dili: Fransızca
Boyut: 11 X 24
Sayfa Sayısı: 24 (Katlanır Kitapçık)
Harita: Var

Basım Tarihi: 1972
Rehber İsmi: Turquie, İzmir et ses Environs
Basım Yeri: -
Basın / Hazırlayan Kuruluş: Turizm ve Tanıtma Bakanlığı
Rehberin Dili: Fransızca
Boyut: 11,5 X 24
Sayfa Sayısı: 24 (Katlanır Kitapçık)
Harita: Var

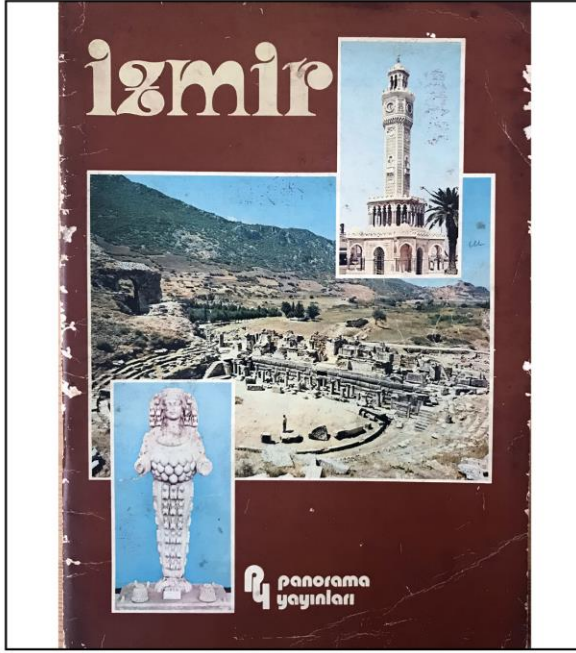
Basım Tarihi: 1972
Rehber İsmi: Turquie Littoral Egeen İzmir Et Ses Environs
Basım Yeri: Ankara
Basın / Hazırlayan Kuruluş: Turizm ve Tanıtma Bakanlığı
Rehberin Dili: Fransızca
Boyut: 9,5 X 22
Sayfa Sayısı: 10 (Katlanır Kitapçık)
Harita: Var

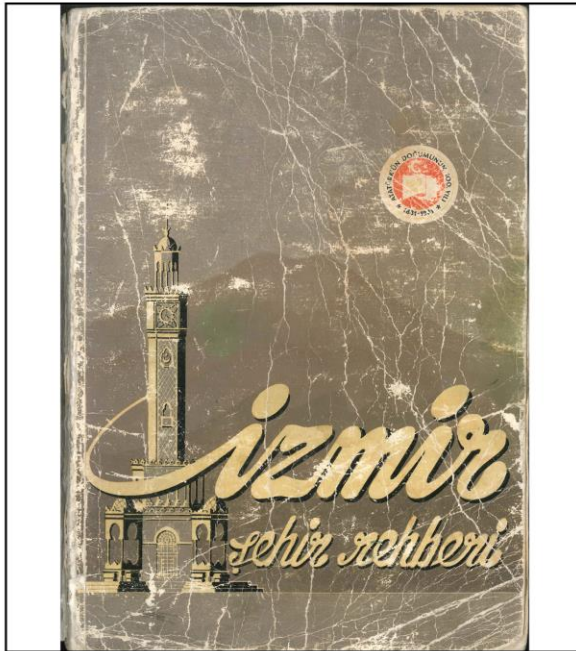
Basım Tarihi: 1973
Rehber İsmi: İzmir
Basım Yeri: İstanbul
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Turizm ve Tanıtma Bakanlığı
Rehberin Dili: Fransızca
Boyut: 20 X 22
Sayfa Sayısı: 10
Harita: Yok

Basım Tarihi: 1976
Rehber İsmi: Turchia İzmir e L'egeo
Basım Yeri: İstanbul
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Turizm ve Tanıtma Bakanlığı
Rehberin Dili: İtalyanca
Boyut: 22 X 20
Sayfa Sayısı: 10
Harita: Var

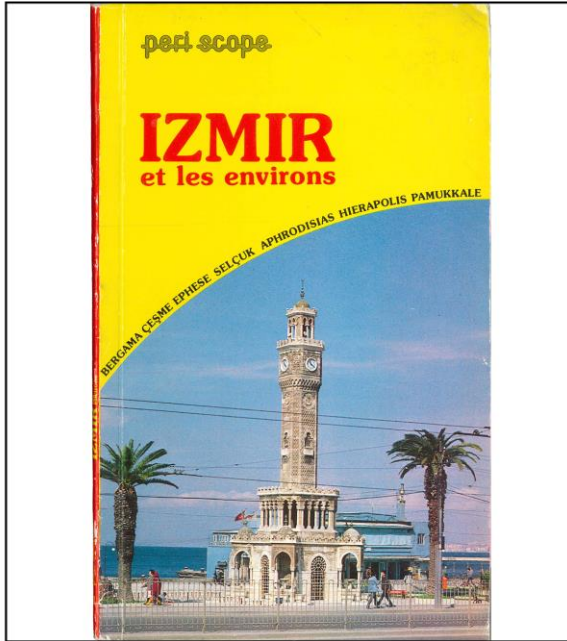
Basım Tarihi: 1976
Rehber İsmi: İzmir
Basım Yeri: İstanbul
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Panorama Yayınları
Rehberin Dili: Türkçe / İngilizce
Boyut: 20 X 28
Sayfa Sayısı: 48
Harita: Var

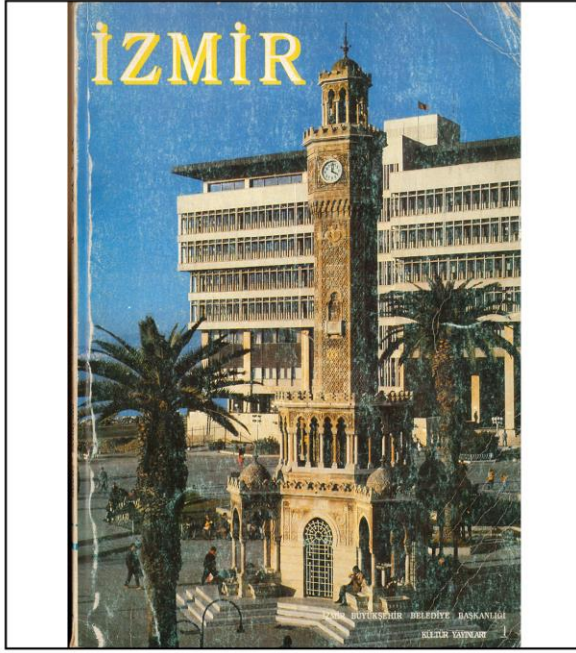
Basım Tarihi: 1981
Rehber İsmi: İzmir Şehir Rehberi
Basım Yeri: İzmir
Basan / Hazırlayan Kuruluş: İzmir Belediyesi Planlama Müdürlüğü
Rehberin Dili: Türkçe
Boyut: 19 X 27,5
Sayfa Sayısı: 200
Harita: Var
Özel Not: Sokak sokak İzmir haritası

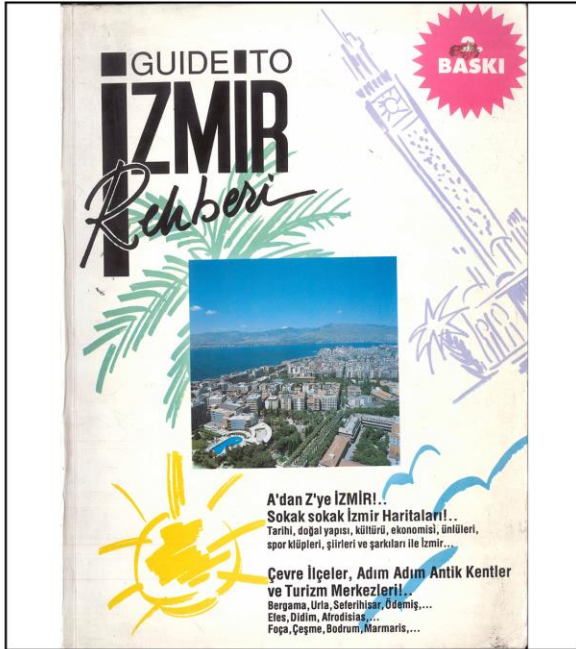
Basım Tarihi: 1983
Rehber İsmi: Turkey, İzmir
Basım Yeri: Ankara
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Kültür ve Turizm Bakanlığı
Rehberin Dili: İngilizce
Boyut: 24 X 11,5
Sayfa Sayısı: 24 (Katlanır Kitapçık)
Harita: Var

Basım Tarihi: 1987
Rehber İsmi: İzmir et les environs
Basım Yeri: İstanbul
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Peri Scope
Rehberin Dili: Fransızca
Boyut: 12 X 19,5
Sayfa Sayısı: 64
Harita: Var

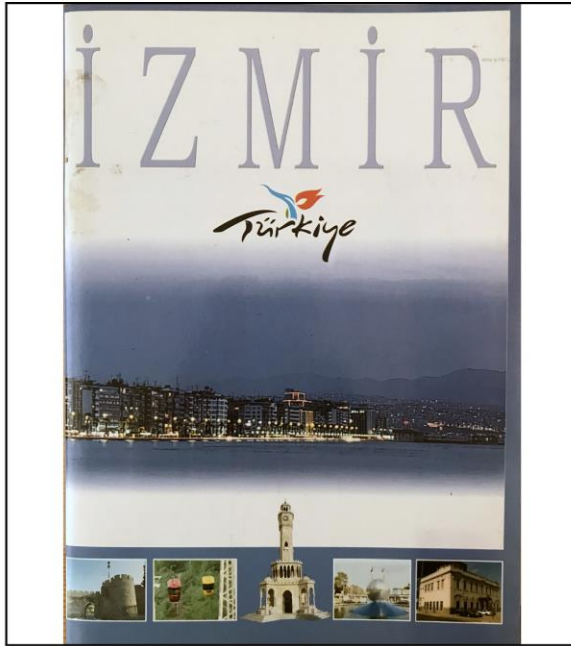
Basım Tarihi: 1990
Rehber İsmi: İzmir
Basım Yeri: İzmir
Basan / Hazırlayan Kuruluş: İBB Kültür Yayınları
Rehberin Dili: İngilizce
Boyut: 17 X 24,5
Sayfa Sayısı: 160
Harita: Var

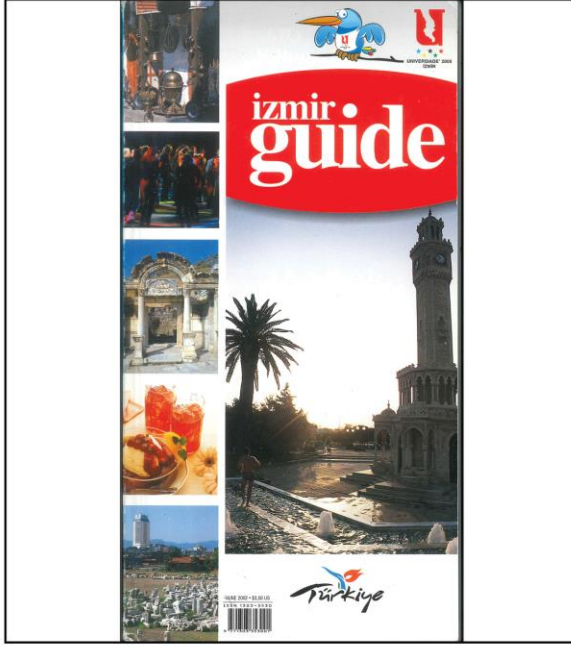
Basım Tarihi: 1992
Rehber İsmi: (Guide to) İzmir Rehberi
Basım Yeri: İstanbul
Basan / Hazırlayan Kuruluş: İZAR- İzmir Araştırmaları Merkezi
Rehberin Dili: Türkçe
Boyut: 20,5 X 28
Sayfa Sayısı: 344
Harita: Var

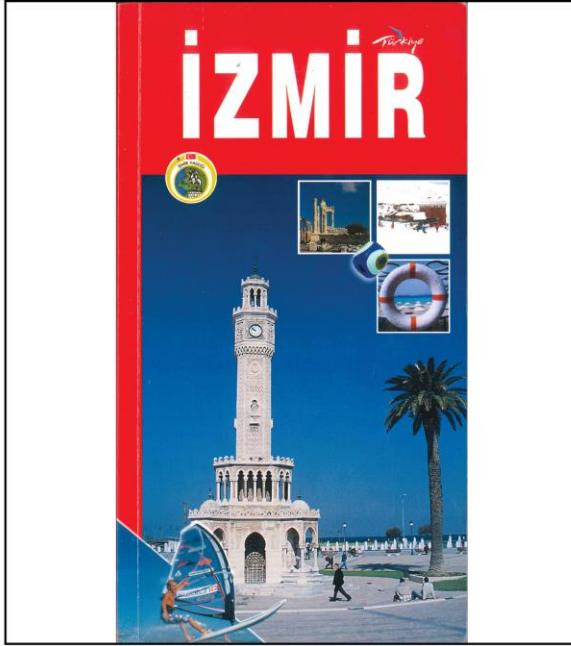
Basım Tarihi: 1998
Rehber İsmi: İzmir Şehir Rehberi
Basım Yeri: İzmir
Basan / Hazırlayan Kuruluş: İBB ve Harita Genel Komutanlığı
Rehberin Dili: Türkçe
Boyut: 24 X 22
Sayfa Sayısı: 211
Harita: Var
Özel Not: Sokak sokak İzmir haritası

Basım Tarihi: 2000-2003
Rehber İsmi: İzmir
Basım Yeri: İzmir
Basan / Hazırlayan Kuruluş: İzmir İl Turizm Müdürlüğü ve İzmir Valiliği
Rehberin Dili: Türkçe
Boyut: 15 X 21,5
Sayfa Sayısı: 64
Harita: Var

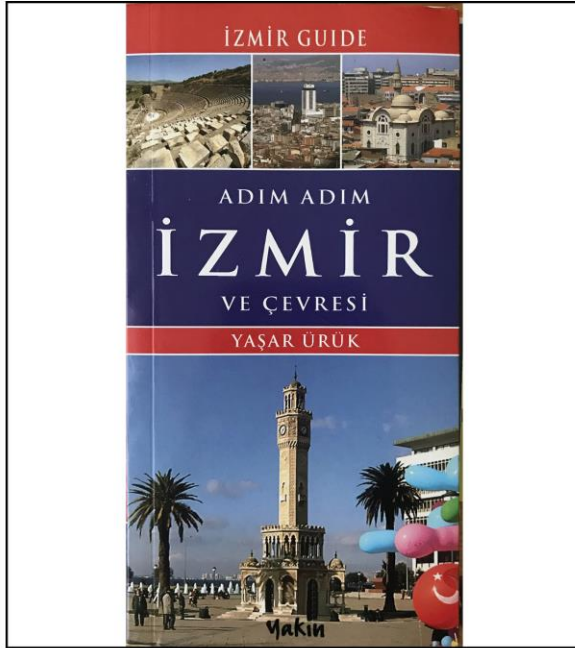
Basım Tarihi: 2002
Rehber İsmi: İzmir Guide
Basım Yeri: İzmir
Basan / Hazırlayan Kuruluş: İBB
Rehberin Dili: İngilizce
Boyut: 11 X 21
Sayfa Sayısı: 150
Harita: Var

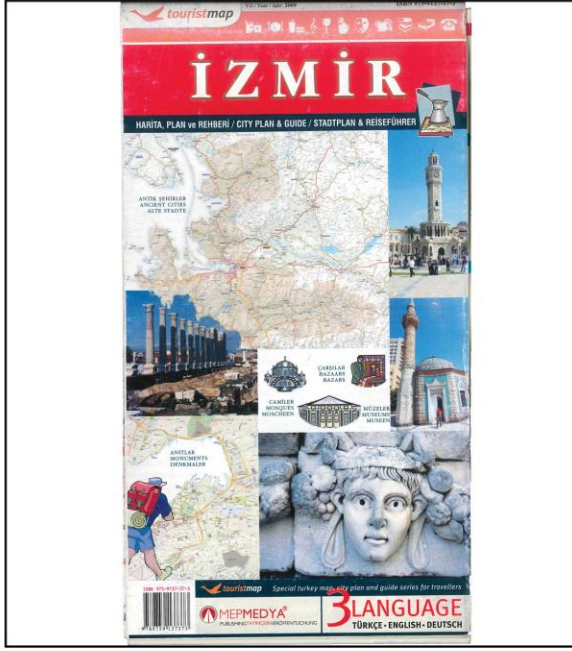
Basım Tarihi: 2004
Rehber İsmi: İzmir
Basım Yeri: İstanbul
Basan / Hazırlayan Kuruluş: İzmir Valiliği
Rehberin Dili: Türkçe
Boyut: 12 X 22
Sayfa Sayısı: 216
Harita: Var

Basım Tarihi: 2005
Rehber İsmi: İzmir Guide
Basım Yeri: İstanbul
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Per Ajans
Rehberin Dili: Türkçe / İngilizce
Boyut: 16,5 X 24
Sayfa Sayısı: 267
Harita: Var
Özel Not: Büyük çoğunlukla reklamlardan oluşuyor.
Universiad için gelenlere bir alışveriş rehberi.

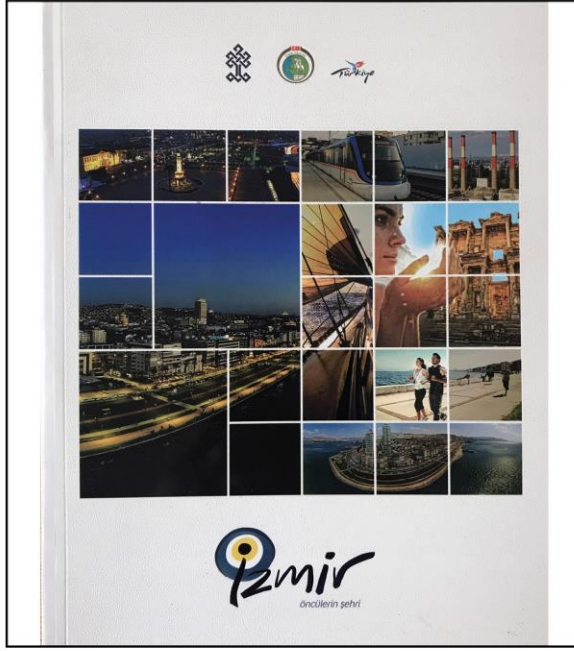
Basım Tarihi: 2009
Rehber İsmi: Adım Adım İzmir ve Çevresi
Basım Yeri: İzmir
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Yaşar Ürük -Yakın
Kitabevi
Rehberin Dili: Türkçe / İngilizce
Boyut: 10 X 19
Sayfa Sayısı: 264
Harita: Var

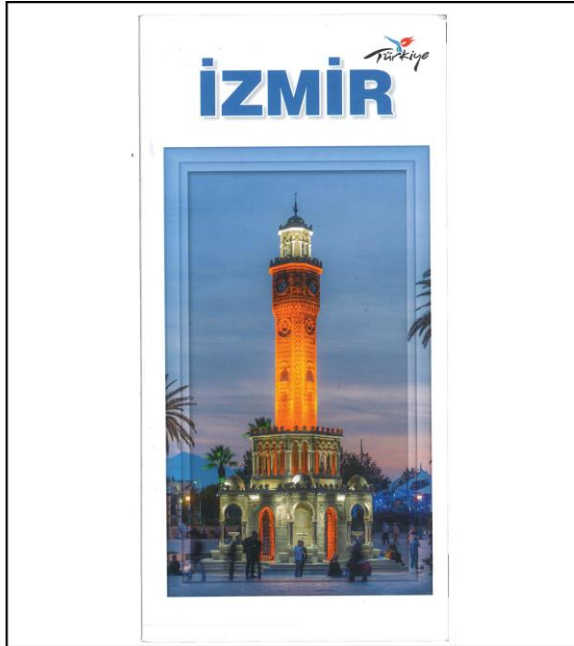
Basım Tarihi: 2009
Rehber İsmi: İzmir Harita Plan ve Rehberi
Basım Yeri: -
Basan / Hazırlayan Kuruluş: MEP Medya
Rehberin Dili: Türkçe / İngilizce / Almanca
Boyut: 11 X 20,5
Sayfa Sayısı: 48 (Katlanır Kitapçık)
Harita: Var

Basım Tarihi: 2014
Rehber İsmi: İzmir - Çılgın Gezin'in El Kitabı
Basım Yeri: İstanbul
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Timaş Yayınları
Dili: Türkçe
Boyut: 12,5 X 19,5
Sayfa Sayısı: 160
Harita: Yok

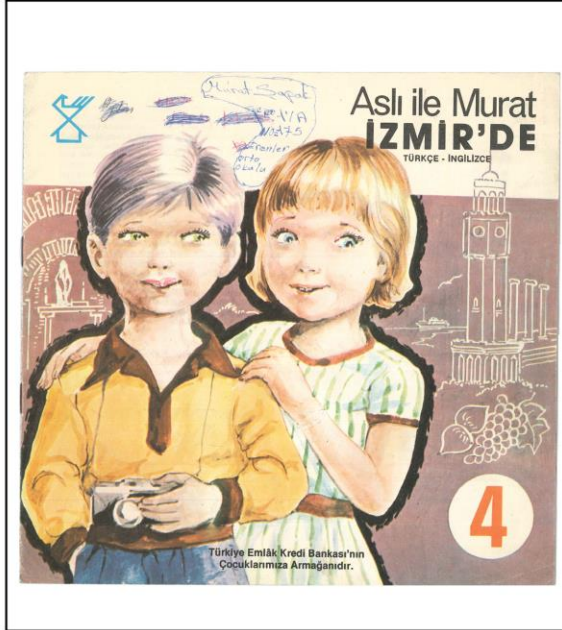
Basım Tarihi: 2015
Rehber İsmi: İzmir Öncülerin Şehri
Basım Yeri: İzmir
Basan / Hazırlayan Kuruluş: İzmir İl Turizm Müdürlüğü / İzmir Valiliği
Rehberin Dili: Türkçe
Boyut: 21,5 X 27,5
Sayfa Sayısı: 224
Harita: Var
Özel Not: Prestij Kitabı

Basım Tarihi: 2016
Rehber İsmi: İzmir
Basım Yeri: İzmir
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü
Dili: Türkçe
Boyut: 10,5 X 21
Sayfa Sayısı: 96
Harita: Var

Basım Tarihi: 2016
Rehber İsmi: Akıllı Gezginler İzmir'de
Basım Yeri: İstanbul
Basan / Hazırlayan Kuruluş: Mühür Kitaplığı
Rehberin Dili: Türkçe
Boyut: 12 X 18
Sayfa Sayısı: 95
Harita: Yok
Özel Not: Çocuklar için.

Basım Tarihi: -
Rehber İsmi: Aslı ile Murat İzmir'de
Basım Yeri: Ankara
Basan / Hazırlayan Kuruluş: TC Emlak Kredi Bankası
Dili: Türkçe / İngilizce
Boyut: 22,5 X 21,5
Sayfa Sayısı: 10
Harita: Yok
Özel Not: Çocuklar İçin.

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Gizem Şahin
Doğum Tarihi ve Yeri : 25.02.1991 İzmir
E-posta : gizemsahinarc@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2015, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- 2014-2015 Norm Mimarlık, Mimar
- 2015-2016 Yapı Endüstri Merkezi, Mimarizm İnternet Sitesi, Editör
- 2016- Halen. Erginoğlu & Çalışlar Mimarlık